

Colofon**Stichting Historisch Heerhugowaard**

Opgericht 22 augustus 2005

Bestuur

Gemma Groot	voorzitter
Mart Kuiper	secretaris
Mirjam Appelman-Rood	penningmeester
Petra Cevat	ledenadministratie
Peter Mul	webmaster
Rob Estoppey, Gerard Laan	adviseurs

Secretariaatsadres

Mart Kuiper
Omring 75
1702NC, Heerhugowaard, Tel. 06-51429174
E-mail: MartKuiper@historischheerhugowaard.nl

Redactieadres

Gemma Groot
Fluoriet 12
1703BS, Heerhugowaard, Tel 06-46581314
E-mail: GemmaGroot@historischheerhugowaard.nl

Ledenadministratie

Petra Cevat
Tel. 072 - 57 424 61
E-mail: PetraCevat@historischheerhugowaard.nl

Website

www.historischheerhugowaard.nl

Donateurs

Men kan donateur worden voor minimaal euro 12,50 per jaar, méér mag ook.
Dit is inclusief toezending van het jaarboek De Overhaal.
Bankrekening Rabobank:
NL09 RABO 0113 8261 92 t.n.v. Stichting Historisch Heerhugowaard

Jaarboek De Overhaal. ISSN: 2589-7675

De Overhaal is een uitgave van de Stichting Historisch Heerhugowaard.

Voor leden/donateurs is het jaarboek gratis. Losse nummers zijn, zolang de voorraad strekt, na te bestellen voor € 5,00 plus € 3,50 verzendkosten. U kunt hierover contact opnemen met Mw. Petra Cevat.

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Redactie

Gemma Groot, Peter Mul, Mirjam Appelman-Rood
Vormgeving en opmaak
Annet Dekker

Opplage

600 stuks

Druk

Zeeman Reclamegroep BV

Inhoud

Pag.	1	Colofon en inhoud
Pag.	2	Voorwoord
Pag.	3	Jos Mooij in gesprek met Jan Molenaar
Pag.	6	Interview met Jan Groenveld, een kleine familiegeschiedenis
Pag.	11	Het verleden van Veenhuizen via archeologisch onderzoek
Pag.	15	Heerhugowaard – Canada – Amerika, het verhaal van een emigratie
Pag.	20	Het leven van pater Cor Does SVD (1903-1990) Missionaris en componist
Pag.	28	Waardse walviskaak zwerfbot of archeologische vondst?
Pag.	31	Omnisport Fietstourclub uit Heerhugowaard 50 jaar
Pag.	34	Gedichten van Annek Groot
Pag.	35	Onze muzikale familie, Siem Bakker in gesprek met Caren Does
Pag.	41	De Waard van toen....
Pag.	42	Amateurtoneel in Heerhugowaard
Pag.	45	Vijf generaties Dirkmaat: van 'Schildersaffaire' tot 'De Verfprof'

Voorwoord 2022

Beste lezers,

Een stukje geschiedenis over De Overhaal. Van 1994 tot 2004 werden er ieder jaar twee nieuwsbrieven uitgegeven in het Poldermuseum, gestencild op A5 formaat door de Vereniging van Vrienden van de Stichting Den Huygen Dijk/ Poldermuseum. Op initiatief van Siem de Haan, Jan de Vries en Rob Estoppey is in 2005 de Stichting Historisch Heerhugowaard opgericht. Zij wilden de toen bestaande Nieuwsbrief meer cachet geven, mooier laten drukken, op A4 formaat, met foto's en verhalen. Zij hadden al ervaring in het Poldermuseum met het maken van de Overhaal. Siem en Jan schreven artikelen en Rob Estoppey zat toen o.a. in de redactie. In 2005 kwam dan ook het eerste jaarboek van de Stichting Historisch Heerhugowaard uit, zoals we het nu kennen. Sindsdien is er elk jaar een Overhaal verschenen en zijn we in 2022 al aan het 18de jaarboek toe. Dit jaar samengesteld door een nieuwe redactie, bestaande uit Peter Mul, Mirjam Appelman-Rood en Gemma Groot.

Rob heeft in die 17 jaar menig uur achter zijn pc doorgebracht om van de Overhaal een mooi boekwerk van te maken. Hij heeft contacten gelegd met de schrijvers van de artikelen en met de drukker. Geschiedenis moet je beschrijven en niet vergeten. Als je de boeken door zou kijken vind je een schat aan informatie en verhalen terug.

Wij danken Rob voor het vele werk dat hij voor de Stichting heeft verricht.

Gerard Laan, de webmaster tot 2021, heeft vorig jaar aangegeven dat hij door ziekte zijn taak wilde beëindigen. Peter Mul heeft dit overgenomen en als u naar de website gaat, Historischheerhugowaard.nl, dan ziet u dat de website voorzien is van nieuwe kleuren en informatie. We danken Gerard ook voor zijn werk voor de website en voor het overzetten van het archief van Jan de Vries. Rob en Gerard blijven beiden betrokken als adviseurs. We begroeten dit jaar Henk Kauw, die de Stichting Historisch Heerhugowaard vertegenwoordigt in het Erfgoedplatform en de Stichting Promotie Dijk en Waard. Wij houden direct contact met Henk en wisselen onze ervaringen met elkaar uit. Daarnaast blijven we zoeken naar uitbreiding van ons bestuur.

En ja, het liefst zouden we die natuurlijk vinden in de jongere generatie, met nieuwe inzichten en perspectieven. We zijn heel blij met de schrijvers die ons de verhalen leveren. Zonder hen, geen Overhaal. We hebben een opmaakster, Annet Dekker, gevonden die een deel van het werk van Rob heeft overgenomen. Wie weet levert dat volgend jaar De Overhaal in een ander uiterlijk op. We zijn in ontwikkeling.....

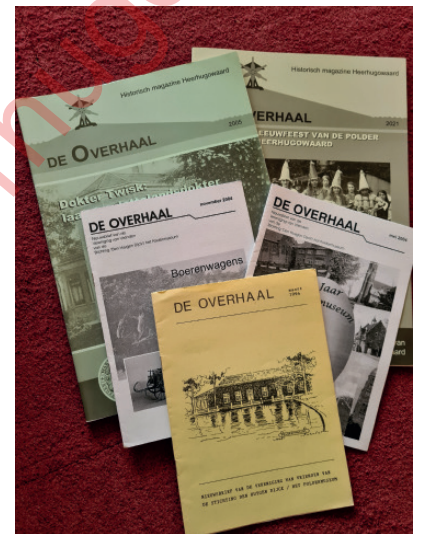
Ik wens u, namens het bestuur, veel leesplezier in het jaarboek van 2022.
Gemma Groot, voorzitter SHH

Augustus 2022:
Bestuur van
Stichting
Historisch
Heerhugowaard
Vlnr: Gemma
Groot, Peter Mul,
Petra Cevat,
Mirjam Appel-
man-Rood
Mart Kuiper

De adviseurs
vbno:
Rob Estoppey en
Gerard Laan.

JOS MOOIJ IN GESPREK MET PATER JAN MOLENAAR.

Wie is Jan Molenaar, voor velen in Heerhugowaard Noord een bekend gezicht en een bekende naam. Hij is namelijk een Noordender van geboorte. In 2020 is pater Jan Molenaar na diverse omzwervingen weer met beide voeten geland op de Waardse klei. Hoe die omzwervingen zijn verlopen, kunt u in dit interview lezen. In Heerhugowaard De Noord staat pater Jan Molenaar gewoon bekend als Jan en zo ken ik hem ook, dus in deze vorm is dit interview dan ook gehouden. Jos Mooij

Jan op zijn praatstoel in gesprek met Jos Mooij.

In 2020 vierde Jan, op bescheiden wijze vanwege de uitbraak van Covid 19, zijn 60 jarig priesterschap in de heilig Hart van Jezus kerk in De Noord. In dit dorp is hij in 1936 op Middenweg 511 geboren. Als onderdeel van zijn priesteropleiding startte hij in 1948 zijn middelbare schoolopleiding in Hoorn (4 jaar) en de laatste twee jaar van de opleiding voltooide hij in Haelen, vlakbij Roermond. In 1954 volgde twee jaar filosofie in Roosendaal en daarna 4 jaar theologie in Londen, in de wijk Mill Hill. Zo komt deze missionarissenorde aan haar naam: de paters van Mill Hill. De heilige Jozef is hun schutspatroon.

De roeping van Jan, hoe ontstond zijn roeping?

Jan voelde zich als kind wel thuis in de kerk, behalve als Hugo Boys op het voetbalveld vlak achter de kerk aan het voetballen was. Zijn motivatie om missionaris te worden was aanvankelijk het grote avontuur. Op school werden boekjes gelezen met spannende missieverhalen en dat trok hem wel. Later, tijdens zijn studie, ontstaat het gevoel dat hij geroepen werd om mensen te helpen die in een moeilijke situatie leven. In juli 1960 werd Jan in Londen tot priester gewijd.

Als er een neomist, een priesterzoon in het dorp was, betekende dat een groot feest voor de hele gemeenschap, zo ook in De Noord. De hele familie Molenaar ging natuurlijk piekfijn op de foto. Voorste rij van links naar rechts: broer Ben, zus Tiny (zr Prudentiana) en broer Toon Midden rij : zus Corry, vader Gert, zus Ria (uit Canada), Ik, zus Gonnie en Ali, moeder Trijntje. Achterste rij : broers Gert, Piet en Ari

Kongo, de eerste missie. Wat hield dat in?

Na zijn priesterwijding werd Jan door de Algemene Overste van Mill Hill benoemd naar Kongo. Op de dag van je wijding kreeg je dan te horen waar je naar toe zult gaan, dus veel voorbereidingen waren er niet. Wel kwam je altijd bij een Mill Hiller, die daar al langer verbleef, en die werd dan je mentor. In Jan zijn tijd in Afrika was de opdracht altijd om eerst de taal en de gewoontes te leren van het gebied waar je was en daarna begon je met het pastorale werk. Dat was niet primair om zieltjes te winnen maar om je in te zetten voor de hele mens, geestelijk en lichamelijk, en voor de maatschappij waarin je was beland. 'Geestelijk' betekende dit: proberen de vele angsten weg te nemen waarmee ze traditioneel opgevoed werden en leefden. In plaats daarvan probeerde je ze geloof en hoop te geven in een God en Schepper - waarin ze al geloofden vóór de missionaris ter plekke kwam- als een God van liefde, die in al de onzekerheden en pijn van het leven hun welzijn en geborgenheid op het oog had. Dus ja, natuurlijk werden er kerken gebouwd en werd er verteld over het christendom, maar groot noch klein, niemand werd gedwongen om christen te worden. En vaak -waar mogelijk - ging er een Afrikaans sausje over. 'Lichamelijk' betekende dit...die hoop en liefde in woord en daad in hun leven te laten zien en aan de lijve te doen ervaren door het verlenen van medische zorg, het bouwen van en leiding geven aan scholen, het vervoeren van mensen met je Landrover naar het ziekenhuis e.d. en dit alles om de lasten van hun leven draaglijker te maken.

Een jonge pater Jan bij een huwelijk in Afrikaanse kledij.

Toen ik (Jos) vertelde dat ik zo rond 1960, als 9 jarige, fanatiek zilverpapier verzamelde voor de arme negertjes in Afrika en dat ze daar kralen en spiegeltjes konden gebruiken, gaf hij aan dat dit een totaal verkeerd beeld gaf. Misschien gingen ze dat zilverpapier in Nederland recyclen of zo en ging dat geld naar Afrika, maar anders had hij geen verklaring voor 'deze flauwekul'..., die veel te lang een verkeerd beeld heeft gegeven van 'de Afrikan'. Maar zo leerden de kinderen en volwassenen wel betrokkenheid bij het missiewerk, waarvan hij later als missionaris - met veel dank - jarenlang profijt heeft gehad.

Van oktober 1960 tot oktober 1964 was Jan in De Kongo, de voormalige Belgische kolonie, waar koning Leopold de tweede wreed geheerst had. De Kongo was net 1 juli 1960 onafhankelijk geworden. In dat immense grote land met vele stammen en stamhoofden leidde dat tot een strijd om de macht. Er was dus een onrustige situatie ontstaan met als gevolg dat, in het gebied waar Jan vertoefde, in 1964 de toestand zo onveilig werd dat hij het land moest ontvluchten. Er zijn in die tijd heel wat blanke geestelijken, broeders en zusters vermoord door opstandelingen tegen de regering en plunderende bendes van verschillende stammen.

Jan kwam toen weer bij zijn vader en moeder terug in De Noord. Het liep tegen Pasen en kapelaan Steur was behoorlijk ziek geworden en daarom vroeg pastoor Berkhout of Jan kon assisteren als kapelaan. Dat was wel even wennen. Zo kon het gebeuren dat er een ouder van een van zijn vriendjes de biechtstoel binnenstapte en begon met "Eh, Jan, hier in de biechtstoel ben je nu toch PATER Jan, hè?" Dat mensen zó hun geloof beleefden, heeft hem diep geraakt...en geholpen zijn eigen geloof te verdiepen. Hij gaf ze natuurlijk het volste vertrouwen.

In die tijd stond Hugo Boys 1 stijf onderaan in de competitie. Het was bekend dat die Molenaartjes goed konden voetballen. Ze waren klein maar bijzonder snel. Zijn jongere broer Antoon (Toontje) speelde ook in het eerste en Jan werd gevraagd of hij mee wilde spelen, want een goede speler konden ze wel gebruiken. Het was eigenlijk onbegonnen werk. Hugo Boys moest alles winnen, de twee teams erboven moesten bijna alles verliezen en dan zou er een beslissingswedstrijd komen. Jan ging de uitdaging aan. De toeg uit en het voetbalkloffe aan en het wonder van De Noord geschiedde: Hugo Boys degradeerde niet! Jan ging op de schouders en of de andere spelers De Heer op hun blote knieën bedankt hebben, vermeldt het verhaal niet. Jan vertelde nog wel de leuke anekdote dat er na een wedstrijd een keer een tegenstander naar hem toe kwam en toen hij hem in zijn priester outfit zag zijn verontschuldiging aanbood. Hij had hem een keer grof getackeld en de keer dat Jan hem de bal door de benen speelde, had hij Gods naam op een niet zo verantwoorde manier gebruikt. Geen probleem, had Jan gezegd. Dat kan natuurlijk in het felst van de strijd gebeuren, maar de buit was binnen, het voornaamste was de winst.

De oversteek bij een rivier

In 1965 werd hij benoemd naar West-Kameroen, naar het Engelssprekende deel van Kameroen. Daar heeft hij 30 jaar een goede tijd gehad. Een belangrijk uitgangspunt van de 'blanke' Mill Hillers is om jezelf overbodig te maken. Afrikanen worden opgeleid zodat nu, in 2021, ondertussen de hele organisatie, van bisschoppen t/m catecheten, in Afrikaanse handen is.

In die tijd heeft hij zich ook sterk gemaakt voor een weeshuis. Familie en vrienden, de 40MM uit Venhuizen, de MOV uit De Noord en enkele andere organisaties zorgden voor financiële inbreng. Op een gegeven moment kwamen er al meer projecten bij, zodat broer Toon het verstandig vond om er een stichting van te maken: Stichting Pater Jan Molenaar NL77RABO 0386905576 (ANBI waardig). Ondertussen is de aanpak van de projecten wat veranderd en worden kinderen niet meer opgenomen in een apart weeshuis maar blijven ze wonen en leven bij een familielid en waar nodig worden ze dan financieel bijgestaan om naar de basisschool te gaan of een vakschool of naar het middelbaar onderwijs en soms ondersteunt de stichting projecten als micro-credit verenigingen waardoor mensen financieel iets extra's kunnen opbouwen. De Zusters van St. Theresa en de Zusters van St. Franciscus, zelfstandige inlandse congregaties van zusters uit Kameroen zelf, zijn nu verantwoordelijk voor de organisatie.

Een gift van HVO voor Kameroen

Wat jammer is, is dat er al zo'n 5 jaar onrust is in Kameroen. Vroeger was 4/5 van Kameroen een Franse kolonie, het Oosten, en 1/5 een Engelse kolonie, het Westen. Naast het 'Kameroens' wordt daar Frans of Engels gesproken. Het kleine Engelse deel voelt zich, terecht, achtergesteld. Vreedzame protesten werden met geweld door regeringstroepen uiteengeslagen met gevolg dat 'separatisten' willen streven naar onafhankelijkheid. Zo iets gaat altijd ten koste van de burgerbevolking. Er zijn al meer dan 5000 dodelijke slachtoffers gevallen en een half miljoen mensen zijn op de vlucht voor het geweld tussen regeringstroepen en de separatisten in hun regio. Alle hulp voor bemiddeling wordt tot nu toe door de regering afwezen. Jan houdt goed contact met de zusters. Maar op veel plaatsen is het vaak meer een kwestie van helpen met overleven dan van leven. Maar de projecten draaien door. Jan is dankbaar voor de steun die hij altijd gehad heeft en nog steeds heeft.

De oversteek bij een rivier. De landrover (dankzij de MIVA, Missie Verkeersmiddelen Actie) werd gebruikt voor transport naar het ziekenhuis, het vervoeren van bouwmaterialen maar ook voor het meenemen van mensen met hun producten naar de markt.

Jan moest Kameroen vanwege zijn gezondheid in 1995 verlaten. In 1978 had hij een open hartoperatie in Engeland gehad en in 1990 een zwaar hartinfarct en de gevolgen hiervan waren goed te merken. Zijn hart functioneerde nog maar voor 60% en langer in Afrika en haar klimaat blijven was niet verantwoord. Met pijn in het hart (letterlijk en figuurlijk) moest hij zijn geliefde continent verlaten. Maar hij werd gevraagd om te gaan werken in een parochie in Amsterdam, in de Bijlmer. Daar leefde hij te midden van de Surinaamse, Zuid Amerikaanse en Afrikaanse mensen in een levendige gemeenschap. Hij vertelde nog een leuke anekdote over deze tijd. Op een keer kwam de bisschop om het Vormsel toe te dienen aan een groep jongeren. Ze spraken samen de viering een beetje door en Jan zei dat het bij hen in de Bijlmer de gewoonte was om tijdens de communie de hostie te dopen in de wijn. Dat vond de bisschop geen goed idee, want dat was tegen de regels die de bisschop hanteerde, dus dat kon niet doorgaan. Nou ja, zei Jan, maar dan stel ik het volgende voor. Een paar minuten voor aanvang van de viering gaan we samen even voor het altaar staan en dan zal ik u aankondigen. Dan kunt u vertellen waarom wij het hier altijd verkeerd doen. Dat vond de bisschop toch niet zo'n strak plan. Hij zag ervan af en alles ging zoals de parochie het gewend was. En ook de bisschop vond het een goede levendige viering. In 2003 was het eigenlijk niet meer verantwoord om verder een parochie te runnen en Jan stopte met zijn werkzaamheden. Wel bleef hij in Amsterdam wonen.

We gaan even terug in de tijd en ik vraag aan Jan wat hij zich nog kan herinneren van zijn jeugd en de situatie in De Noord. Dat is niet veel, want als 12 jarige was hij al uit De Noord vertrokken en kwam alleen rond Kerstmis, Pasen en in de grote vakantie thuis. Er was weinig, je had weinig nodig, de mensen waren arm en je speelde altijd buiten.

Van de oorlog weet hij nog dat er op het land, bij Middenweg 453, bommen zijn gevallen en dat zijn broer zich af en toe moest verstoppen op het land richting de

spoorlijn als er weer een razzia kwam om jonge mannen mee te nemen naar de fabrieken in Duitsland.

Hij kan zich ook nog herinneren dat op een avond, vlak voor het sper uur (20.00 uur) aan de deur geklopt werd en er stond iemand voor de deur die vroeg of hij ergens kon slapen, want hij moest nog lopend naar Haarlem en dat ging dus helemaal niet meer. Dat was prima, hij kon verder komen. "Maar mogen mijn vader en broers hier ook slapen?" Er moest even achter de oren gekrabbeld worden. Maar of je nu met 15 man of 22 bent, het is toch al druk. "Kom verder." Jan weet nog dat het een hele gezellige avond werd, want een van die jongens kon buikspreken. Na de oorlog hebben ze nog lang contact gehad met deze familie. Ook was hij bij de eerste lichting van de welpen. Kapelaan van Leeuwen had die net opgericht. Ze hadden hun welpennest op het Verlaat in een schuurtje bij de familie Jong. Ze deden avontuurlijke dingen en leuke spelletjes. Als je van de lagere school afkwam mocht je naar de Zeeverkenners. Hij was eigenlijk geen lid van de Zeeverkenners omdat hij in Hoorn op studie was, maar hij mocht wel mee op kamp en dat was altijd een geweldige week.

Jan bij herinneringen uit Afrika en foto's van zijn familie. Beiden betekenen ontzettend veel voor hem.

Nu, maar ook toen Jan nog in Amsterdam woonde, gaat hij 1 keer in de maand voor in een eucharistieviering in De Noord. Dat vindt hij geweldig. Kenmerkend is altijd het begin van de preek. "Goede morgen allemaal samen." "Daarna klinkt het massaal: "Goede morgen Jan." En dan gaat hij beginnen. Na de viering spreekt hij veel bekenden, het voelt allemaal erg vertrouwd. En sinds hij op de Dolomiet nummer 100 woont en hij iedere dag fietst of wandelt, spreekt hij nog veel meer mensen. Hij runt zijn huisje helemaal zelf, dat geeft hem ontzettend veel vrije tijd en het houdt hem fit.

'Mens, word mens..., een mens á la Jezus van Nazareth', is een motto dat Jan vaak terug laat keren in zijn preken. Op de vraag of hij nog een boodschap of motto voor ons heeft, zegt hij: "Aan het einde van het leven gaat het niet om de vraag wat je bent geworden, maar wie je bent geworden." En dan is de navolging van Christus een goede leidraad.

Jos Mooij

Met dank aan Jan Molenaar

Foto's: Jan Molenaar en Jos Mooij

INTERVIEW MET JAN GROENVELD, EEN KLEINE FAMILIEGESCHIEDENIS

U leest hier het interview dat Gerard Laan met Jan Groenveld heeft gehad op 17 november 2021. Dit interview vond plaats in het huis van Jan aan de Van Veenweg 102 te Heerhugowaard. Op de foto ziet u Jan en zijn vrouw Ani Remensyahni Sibuea.

Een bescheiden tuinder uit de Waard.

Het is mooi weer. De zon schijnt als ik aan kom bij het huisje aan de Van Veenweg, voor het gesprek dat ik zal hebben met Jan Groenveld. Het is niet ver van waar ik woon, dus ik ben lopend met mijn rugzak op mijn rug.

Ik stel mij eerst even voor en al snel zitten we aan tafel met een hele serie mooie oude foto's van de familie Groenveld voor ons.

Jan begint gelijk te vertellen over een oude familiefoto van vaders kant, waarop zijn opa en oma en tantes en ooms te zien zijn. "Dit is een foto van mijn opa, een paar zijn er niet bij, kijk dat ben Schapen." Jan bedoelt hiermee leden van de familie Schaap. Er waren namelijk twee tantes die met twee broers Schaap getrouwd zijn: Gerard Schaap is met Cornelia Groenveld getrouwd, Jacob Schaap met Marie Groenveld. Toen de foto genomen werd, waren er al een paar dood en eentje is in het klooster gegaan. Jan noemt de personen op die op de foto staan:

vlnr bovenste rij: nr 1 is Klara Groenveld (1890-1953), nr 2 is Gerard Schaap, de derde is mijn vader Jan Groenveld (1910-1960), nr 4 is Jacob Schaap, nr 5 is Johanna Groenveld (1908-1987), nr 6 is Cor Groenveld (1905-1972), nr 7 is Piet Groenveld (1916-1990), onderste rij: 8 en 9 zijn moeder Marie Tromp (1880-1964) en opa Jacob Groenveld (1879-1962), nr 10 is Marie Groenveld (1904-1987), nr 11 is Opoe Marie Tromp, nr 12 is Bernardien Groenveld (1912-1982), zij zat in het klooster in Bergen. Johanna is nooit getrouwd geweest net als Klara.

Uw vader had een tuindersbedrijf, net als uw Opa?

"Vader is daar geboren, op de boerderij aan de Middenweg", zegt Jan. Jan zelf is geboren aan de Van Veenweg. "Dit was vroeger Hondenweg G85. Daar ben ik geboren, dit huidige huisje is naar schatting gebouwd in 1957."

De boerderij Middenweg 102

Het oude huisje aan de Hondenweg(van Veenweg)

Waar kwam de familie Groenveld vandaan, uit Heerhugowaard?

"Ja, voor zover ik weet zijn ook mijn opa en zijn vader in Heerhugowaard geboren."

Ik vraag aan Jan wie de personen zijn die op deze familiefoto staan.

Hij aarzelt, moet af en toe goed nadenken.

Vlnr: De eerste is Jaap (1941), dan Kees (1946-2016), Agaath(1942), vader Jan(1910-1960), Arie (1943), Jan (1945), (onder) Ria (1948), Siem (1953-1979), Gerard (1953) Moeder Neeltje Plak (1912-2001), Piet (1948) en als laatste Ans (1948). Jaap is met een Poolse getrouwd, Zofia Tarnowska, Kees met Gerda Thepen en is overleden, Agaath is getrouwd met Hubert Luken uit Obdam, Jan is getrouwd met zijn Indonesische vrouw Ani Remensyahni Sibuea, Ria is getrouwd met Paul Roelands en Siem is op z'n 25e overleden, Gerard is getrouwd aan Jose Koningsbruggen, Piet is niet getrouwd heeft een vriendin in Zwitserland, Ans is getrouwd met Otto Winkelaar.

U heeft een foto waarop staat hoe de uien na het oogsten werden bewaard, hoe ging die teelt?

"Opa had hier land, aan de Middenweg, ongeveer 4 ha, hij had wat lichtere en zwaardere grond, die uien gingen heel goed op die wat zwaardere grond. Ze hadden rietmatten en die knoopten ze vast, daar werden de uien in-gestort om te drogen. Later gingen ze in manden of bakken en ze werden dan 's winters binnen in de schuur bewaard. Of ze werden naar de veiling gebracht, maar precies weet ik het niet, want ik was er toen natuurlijk nog niet."

"Ik heb nog een unieke foto van de manden en de uien aan de Middenweg 102. Hier zie je Opa Jacob en Cor Groenveld die de geogste uien in de rieten opslag schudden om te drogen.

Maar ze hadden ook nog druiven in een kas achter de boerderij, tomaten en nog een boomgaard. Het land van ongeveer 4 ha lag achter het huis."

Cor Groenveld

"De boerderij van opa Groenveld is later overgenomen door ome Cor en ome Piet, Cor is 16-3-1958 overleden door een noodlottig ongeval. Hij stak de kruising Middenweg Westerweg over. Ze waren met z'n tweeën, Piet en Cor. Ze waren allebei doof, ze waren doof geboren. Hij heeft die auto nooit gezien of gehoord, het was vreselijk hij lag helemaal in de kreukels!"

"Opa is in 1962 overleden, twee jaar na mijn vader Jan. Opa was in de zeventig, maar dat weet broer Gerard beter, ik heb ooit eens van hem een mailtje gekregen, dat staat nog steeds ergens op mijn computer."

De geboortedata en zo zijn door Jans jongste broer Gerard uitgezocht. Jan loopt naar een klein kamertje waar zijn computer staat, hij gaat kijken of hij de gegevens kan terugvinden.

Het geloof

"Wij waren een katholieke familie van de parochie van de Dionysiuskerk. Ik heb op de lagere school van 't Goddelijk kind gezeten, de school die nu de Pater Jan Smit heet. In mijn tijd een jongensschool." Jan heeft er jammer genoeg geen schoolfoto's meer van.

"Ik ben geboren in 1945, na twee jaar kleuterschool en 6 jaar lager school tot zo 1954. Ik ken ze nog wel die leraren, Meester van de Pol en meester van Leeuwen. Die van Leeuwen zei eens tegen mij: "Ik heb jouw vader nog in de klas gehad." Mijn vader Jan is in 1910 geboren. Ik heb altijd op het land gewerkt. Nadat mijn vader overleden was, ik was 15 denk ik, ben ik met mijn broers Jaap en Kees met het bedrijf doorgedaan. Het bedrijf stond nog op moeders naam, wij werkten toen op het land."

Maar hoe ging dat dan, kregen jullie een salaris?

"Welnee", zegt Jan, "we hadden niet zoveel nodig, als je wat wilde dan kreeg je dat, zo ging dat toen hé. Jaap ging over het geld." Jaap was 18/19 en deed de boekhouding, we hebben nooit mot gehad."

"Hier zie je Jaap, Jan en Kees, Arie te Anemonen rooien, ja, dat hebben we ook nog gedaan."

We hadden een kas achter het huis van ± 500 meter. Het was toen nog een ontwikkelingsgebied met voorlichting en zo erbij. We hebben er een paar jaar koolplanten geteeld en wat later tomaten maar dat was geen succes."

"Dit is een luchtfoto waar ons huis net niet op staat, wel het woonwagenkamp. Het zal zo de jaren 1960 zijn geweest dat deze foto is gemaakt. Je ziet de Oosterweg, het bedrijf van Brink, dan een kavelsloot en daar achter was dat land van ons. Eerst gekocht en daarna bebouwd. Kijk, Kees Tromp had hier zijn land. Verderop loopt de Van Veenweg."

We hadden vroeger natuurlijk ook een sloot voor het huis die liep langs de hele Van Veenweg aan twee kanten. We woonden toen op de Van Veenweg 22. Die is later omgenummerd naar van Veenweg 102."

De oude en nieuwe brug voor het huis aan de Van Veenweg.

Het huidige huis van Jan en zijn vrouw, Van Veenweg 102

Vanuit het huis aan de Van Veenweg zie je nog de kassen, het erf is nu wel kleiner geworden "de kas is door mij zelf gesloopt in ± 2010 en was helemaal verrot." Nu staat er een hobbykas.

Tot hier gaat het over de foto's die Jan heeft klaarliggen, een prachtig tijdsbeeld.

Langzaam maar zeker komt hij op zijn praatstoel en vertelt hij onder andere over de verschillende teelten die ze gehad hebben aan de van Veenweg.

Aardappelen

"De aardappelteelt, ik was toen nog zo'n 15 jaar oud of nog jonger. Toen rooiden we met een graaf. De piepers werden opgegraven en daarna was het wroeten. Al vrij snel hadden we een lichter, want als je met zo'n graafie aan het werk was dan stak je nog wel d'r eens een aardappel kapot. Die lichter ging onder de aardappels door en liet ze dan vallen, dan pakte je dat loof vast met je hand eronder dan kon je zo die aardappels opzoeken en dan zo de volgende plant weer. Veel deed je niet op een dag hoor. Dat was begin jaren '50 tot in de jaren '60. We hadden toen al een tractor met een kettingzeef, die ging onder twee rijen door, dan hoefde je alleen maar het loof te schudden en de aardappels op te zoeken.

We hadden veel schoolkinderen vanuit Alkmaar, Die kinderen van Komen, Jas Komen, die hebben ook jaren bij ons gewerkt. Als je de directeur van Komen (Kees) spreekt, nou die weet nog wel dat hij hier gewerkt heeft en met veel plezier!"

"We hadden ook een schuit, die hebben we jaren lang gehad. Vanaf begin jaren '60 werden de aardappels en kolen met een lorrie op smalspoor van het land gehaald en zo naar de hoofdsloot gebracht en daar vandaan werd alles met de hand weer in de boot naar huis gebracht. Dat was nog het ouderwetse tuinderswerk. Dan moesten de kolen nog met de hand vanuit de boot in een mand en op de kruiwagen naar huis worden gebracht. Dan ging het naar de veiling in Langedijk."

"Op deze foto zie je koppiestoid bij het aardappelrooien, moeder bracht dan thee en koffie, we hadden voor dit werk veel scholieren, vaak uit Alkmaar.

De aardappels groeiden in ruggen aarde, die werden dan opgegraven waarna de piepers moesten worden geraapt. Die gingen in kisten. Die kisten moest je dan al rapend achter je aan meentrekken. Er ging zo'n 16 kilo in een kist!"

Ik vraag Jan: "Wat was uw vader voor een man?"

"Het was een harde werker", zegt Jan.

Ik vraag nog waaraan Jan zijn vader is overleden. "Kanker", zegt hij, "slokdarkanker." "Tegenwoordig zijn de medische mogelijkheden veel groter", zegt Jan. "Die waren er toen niet." Verder is hij zwijgzaam over zijn vader.

Johannes (Jan) Groenveld en Cornelia (Neeltje) Plak, de ouders van Jan Groenveld

Anemonen

"Toen kwam de Anemonenteelt. Hij (vader) was dan wel der es in Obdam, en dan werd er wel gezegd: "die Heerhugowaarders, die kunnen geen Anemonen telen." Maar het ging vrij goed. Het was een bewerkelijke teelt, veel onkruid plukken. De anemoontjes werden gezaaid dus geen knolletjes, maar echt van zaad. Er werd gezaaid achter het huis. Als dan de planten gingen bloeien en zaad hadden gezet, dan moest je die zaadpeulen eraf plukken. Die werden gedroogd en bewaard. Als je dan later ging zaaien, dan werd het zaad gemengd met zand

bij de metselaar vandaan. Er werd met de hand gezaaid op de bedden. Na het zaaien werden met een regelhaalder netjes de regels opgezet en daarna met de schop een padje van ongeveer 25 cm gemaakt.”

Siem, Gerard en moeder in het midden. Sorteren van Irissen.

“Dan had je een bed van ongeveer een meter breedte. Zo kon je van elke kant een halve meter bewerken, muurt en gras en ander onkruid als kruiskruid moesten worden weggeplukt. Als je dan daarmee klaar was, kon je weer van voren opnieuw beginnen. Dat was zo’n 100 a 150 roede. Het maximale dat we hadden was 300 roeden anemonen. (700 roeden = 1 bunder = 100x100m) De anemonen werden verhandeld via Jo Bakker uit Obdam.”

Witlof, een teelt van ome Piet Groenveld

“Als de aardappels uit de grond waren dan werden de witlofplantjes van de zaaibedden gerooid. Dan werd het loof eraf gestoken en hield je de pennen, de witlofpennen, over. We hadden toen nog een rupsvoertuigje. Daar lagen we met z’n tweeën achterop om dan zo snel mogelijk de planten de grond in te krijgen. Alles op het vlakke veld. Als het dan november was dan rooiden wij alles en zetten ze in de kas, dan had hij de kas vol met witlof. Door veredeling hadden ze soms kroppen van een pond! Dat was niet verkeerd, vroeger was een pond witlof best wat waard.”

Ik zeg: “maar het tuindersleven was zwaar”.

“Ja,” zegt Jan, “dat is zo.”

Op de vraag of ze wel eens last hadden van concurrentie, zegt Jan: “We waren allemaal collega’s. In die tijd had men wel een bedrijf maar er was bijna nooit een opvolger, ze wilden niet meer, en dat is nu nog zo. Het werk was zwaar en de verdienste ach...

En je moet nu toch minimaal een middelbare opleiding hebben om een bedrijf voort te zetten of over te nemen.”

Sport

Ik vraag of ze in de familie ook aan sport deden, via een vereniging?

“Nou, mijn oudste broer en de tweede, die zaten op turnen, daar heeft hij veel aan gedaan. Hij heeft toen nog in het bestuur gezeten en later is hij nog jurylid geweest.”

Jan privé

Ik vraag Jan: “je bent getrouwd met een Indonesische, maar hoe heb je haar dan leren kennen?”

“Nou dat is een heel apart verhaal, ik ken dus een vrouw die werkte hier denk ik al 20 jaar, we hadden toen nog planten op watercultuur. Ze hielp dan met het opknappen van de bakjes en dat deed ze heel netjes. Die ging met haar man naar Indonesië op vakantie, via haar hebben mijn vrouw en ik elkaar leren kennen.”

Leven de ouders van uw vrouw nog?

“Nee”, zegt Jan, “ze heeft drie zussen en een broer. We zijn, dat we net getrouwd waren, alle jaren naar Indonesië gegaan, maar ik heb het nu wel gezien, mijn vrouw gaat zo regelmatig nog wel en dat is goed.

Het graf van haar vader en moeder ligt daar achter het huis, dat kon daar.

Als je er nu heen wil met die corona dan moet je 8 dagen in quarantaine in zo’n duur hotel, ze weten wel wat ze doen hoor.”

Ik vraag hem of hij een gelukkige jeugd heeft gehad?

“Ja, hoor”, zegt hij, “ik heb wel een paar vriendinnen gehad maar dat is niets geworden, mijn eerste vriendin is nu ook weduwe. Haar man is al 8 jaar overleden en ze woont nu in Jisp.”

Wat is er gebeurd met broer Siem, hij is al op jonge leeftijd overleden?

“Siem is jong overleden, door een auto ongeval. Het was winter en een gladde weg. De chauffeur die rijdt vanaf Alkmaar raakte van de weg af. Siem zat voorin als passagier, de achter passagier mankeerde niks. Siem was de enige die overleden is. Hij is naar het ziekenhuis in Alkmaar gebracht. Gerard was erbij en moeder wist toen nog van niets.

Gerard en Siem waren altijd met elkaar, met vrienden en zo. Ze hebben ook nog eens een waterfiets gebouwd, met drijvers die je kon opblazen en een oude haakse slijper met een schroef erop voor de voortstuwing. Hij kon nog best hard hoor hier op de sloot.”

Trouwfoto van broer Gerard met Jose van Koningsbruggen

We praten zo over de ervaringen die ze tijdens de reizen in Indonesië hebben opgedaan, Jan zit op zijn praatstoel en voor we het beseffen is het vier uur. Ik zeg: “Jan, we zijn er nu wel een beetje door he?” Na nog wat gebabbel geef ik hem een corona-elleboogje en vertrek met mooie foto's en weer een verhaal voor ons blad “De Overhaal” over het leven van Jan Groenveld, en zijn familie, een van de tuinders aan de van Veenweg.

Groenveld, wat zegt de naam Groenveld?

Na veel zoekwerk, wat aanwijzingen van Jan en Gerard Groenveld, Gerard heeft zich eerder al eens in de stamboom van de familie Groenveld verdiept, heb ik een kwartierstaat weten samen te stellen die een beeld geeft van de familie Groenveld. Deze heb ik aan Jan overhandigd.

Tijdens het onderzoek bleek dat er nogal wat keren de naam Groenveld werd genoemd in het archief van de gemeente Alkmaar. Wat was het geval? Dit betrof hier niet de familienaam Groenveld maar het gehucht/dorp Groenveld dat ligt onder Schagen. Valkkoog in het noorden, Sint Maarten in het westen en Dirkshorn in het zuiden. Op zich was dat voor mij een ontdekking. De naam Groenveld is naar alle waarschijnlijkheid dus een geografische naamgeving.

De ligging van het dorp of gehucht Groenveld

Groenveld behoort tot de gemeente Schagen en telt ± 175 inwoners. In 1478 is er al over 'Groenveld' geschreven, Groenveld ligt te midden van polders, onder andere de Groenveld- de Westerend- en de Ringpolder. Het westelijk deel van Groenveld is het oudst. Hier vindt men de oudste huizen en landschappelijke inrichtingen, zoals een oude gegraven sloot waar zich vroeger een kleine sluis in bevond. De meeste huizen hier dateren uit de 19e en 20e eeuw. In de jaren 1970 kwam er nog wat nieuwbouw.

Het is logisch om nu te denken dat de familie Groenveld hier van afkomstig is en dat is mogelijk juist, ik heb hier geen nader onderzoek naar gedaan. Wat tijdens het archiefonderzoek wel bleek, was dat er in deze omgeving meerdere families Groenveld zijn Gereformeerd of Hervormd zijn. De Heerhugowaardse tak is een Katholieke tak, maar ook deze vermenging van geloofsrichtingen in familienamen is vaker vertoont. Tijdens de reformatie in 1500 tot 1600 na Chr. is de hele chronologie in de war geschopt, hele families werden verscheurd door de godsdienst-twisten destijds. Tot zover de mogelijke afkomst van de Heerhugowaardse familietak Groenveld.

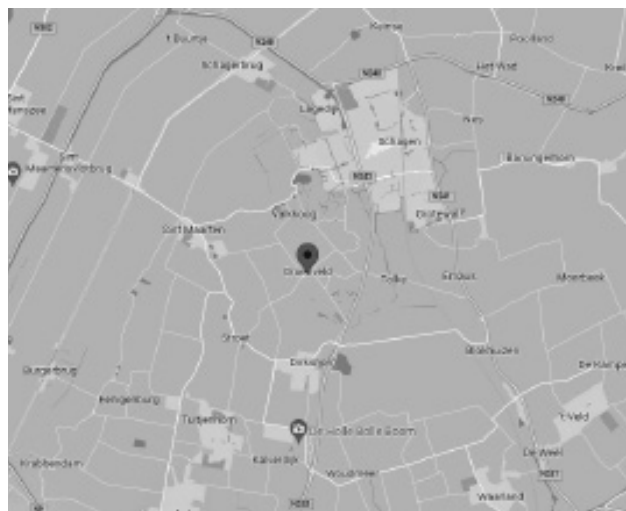
Bronnen:

Genealogie, Gerard Groenveld en <https://www.wie-waswie.nl/nl/zoeken/?advancedsearch=1>

Kaart, Bron Google maps kaart 2021

Wikipedia / <https://www.groenveld-dorp.nl>

Met hartelijke dank voor de informatie van Jan Groenveld en zijn broer Gerard Groenveld.

HET VERLEDEN VAN VEENHUIZEN VIA ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Linda Verniers
NMF Erfgoedadvies

1. Inleiding

In de afgelopen jaren is in Veenhuizen, gemeente Heerhugowaard, een aantal interessante archeologische onderzoeken uitgevoerd. Voormalig beleidsambtenaar Gerlof Kloosterman van de gemeente Heerhugowaard vroeg zich af in hoeverre de archeologische gegevens informatie hebben opgeleverd over de ontginning en ontwikkeling van Veenhuizen. Hier wordt in dit artikel op ingegaan.

2. Ontginningsgeschiedenis Veenhuizen

Vanaf ca. 1200 v.Chr. kon een groot veengebied ontstaan achter de inmiddels gesloten kustlijn van Noord-Holland. Vanaf de vroege middeleeuwen werd het veengebied ontgonnen. Dit begon waarschijnlijk ten zuiden van Texel en breidde zich uit vanuit het duingebied en de kop van Noord-Holland. West-Friesland werd na de ontginning in vier bestuurlijke eenheden verdeeld, ambachten genoemd. Veenhuizen behoorde tot de Geestmerambacht. De Geestmerambacht is vanuit het duingebied van Bergen-Schoorl van west naar oost ontgonnen in een lineaire verkaveling. Het ontgonnen land werd in eenheden verdeeld, waarbij aan de achterzijde kaden en waterlopen werden aangelegd zodat water uit de omgeving werd omgeleid.

De dijken

Door de hierboven genoemde veenontginningen en de daarmee verbonden oxidatie van het veen daalde de bodem. Het gevolg daarvan was dat er op sommige plaatsen meren ontstonden, waaronder het meer de Grote Waard. De ontwatering van het land van Veenhuizen was geregeld via sloten en tochten, die op het Berkmeer, de Langereis en de Grote Waard uitkwamen. Daardoor was er geregeld sprake van wateroverlast. Om dit tegen te gaan werden dijken opgeworpen.

De Majdijk is mogelijk de oudste omdijking van het dorp Veenhuizen. Deze dijk beschermde een klein deel van het land van Veenhuizen. De Majdijk is niet meer duidelijk zichtbaar in het huidige landschap en kon tijdens archeologisch onderzoek aan de Kerkweg niet worden vastgesteld. Op oude kaarten is nog wel de Oude Majdijksloot aangegeven, zie afb. 1.

De Groenedijk of Veenhuizer Omloopdijk wordt voor het eerst genoemd in de eerste helft van de 16e eeuw. Het land dat niet werd beschermd door de Majdijk ondervond veel wateroverlast. De dijk werd tevens de grens tussen de polders van Heerhugowaard en Veenhuizen. Nadat de Grote Waard werd ingepolderd, werd de dijk nog een keer verbeterd. Tot in de 20e eeuw kronkelde de dijk door het landschap, daarna is hij rechtgetrokken maar nog steeds goed zichtbaar in het landschap.

Afb. 1 De wegen in de Heerhugowaard en Veenhuizen in 1730, op de nieuwe kaart Dykgraafschap van West-Friesland. Hierop staat ook de 'Oude May Dijk Sloot' aangegeven.

3. Archeologisch onderzoek van het oude landschap en de Groenedijk

Tijdens archeologisch onderzoek wordt altijd het oude landschap in kaart gebracht. Het landschap bepaalde namelijk waar mensen konden gaan wonen, het liefst hoog en droog, met zoetwater in de buurt, maar ook bescherming tegen water van de zee en rivieren. Bij onderzoek in Veenhuizen is de vraag of nog iets van de oude veenontginningen zichtbaar is in de vorm van veraard veen (veen dat enige tijd aan het oppervlak heeft gelegen) of opgeworpen terpen, waardoor we weten dat het veen bewoond kan zijn geweest, of dat er juist hogere delen in de vorm van kreekruigen of oeverwallen aanwezig zijn. Langs de Kerkweg zijn diverse booronderzoeken uitgevoerd. Daarbij werd overal bevestigd dat de ondergrond bestaat uit getijdenafzettingen van de periode toen de Noordzee tot diep in het land doordrong en er dus getijdenwerking was: eb en vloed. Er zijn wadafzettingen aangetroffen ('waddenzand'). Op een aantal plaatsen zijn ook kreekoeverafzettingen vastgesteld. De oever van een kreek is zo'n hoger plekje in het landschap, dat juist geschikt was voor bewoning. Bij het vervolgonderzoek, toen er ook gegraven werd bij de Kerkweg, zijn deze afzettingen niet aangetroffen.

Veen is op diverse locaties waargenomen, maar er was geen veenpakket over een groter gebied aanwezig. Op enkele plaatsen was het veen veraard. Oudere sporen dan die uit de middeleeuwen zijn echter nergens aangetroffen.

Tijdens het archeologische onderzoek aan de Kerkweg kon onderzoek bij de Groenedijk worden verricht. Daarbij is een fasering in de dijkopbouw vastgelegd, waarbij zichtbaar werd dat op de natuurlijke getijdenafzettingen diverse lagen van plaggen van veen en klei zijn neergelegd. Herstel- en versterkingslagen konden worden vastgesteld. Ter voorbereiding van een latere onverharde

weg is een zandig pakket met kleibrokken opgebracht, en ook werden bakstenen als fundering aangebracht. Dit werd ook voor een paardenpad gedaan. Door de diverse ophogingen kon het hoogteverschil tussen de Kerkweg en de Groenedijk worden overbrugd.

Er is één aardewerkfragment gevonden in de op één na oudste plaggenlaag. Dit scherfje kan globaal in de late middeleeuwen (tot 1500) worden gedateerd. Enkele scherfjes uit hogere ophogingslagen dateren in de 16e t/m 18e eeuw. Eén scherf geeft geen harde datering. Heel voorzichtig zou de oudste fase van de Groenedijk in de late middeleeuwen kunnen worden geplaatst, maar zeker is dit niet.

Afb. 2. De doorsnede van de Groenedijk (bron: Eimermann et al 2020, afb. 5.21A).

4. Bewoningsgeschiedenis van Veenhuizen

Veenhuizen is altijd land geweest en heeft nooit deel uitgemaakt van het meer de Waard. De Geestmerambacht maakte deel uit van het Graafschap Holland, met de nodige strijd tegen West-Friesland. 'Vehuysen' of 'Vehusen' wordt aan het einde van de 13e eeuw al genoemd in historische bronnen. In de late middeleeuwen is Veenhuizen een hoge heerlijkheid, waar men het recht had op het heffen van belastingen, een eigen galg en zwanendrift. Ook in de 17e eeuw is Veenhuizen nog een heerlijkheid, inmiddels in bezit van de familie van Brederode. Reinout van Brederode wordt er in 1633 begraven in het bekende praalgraf. Tot halverwege de 17e eeuw bevindt de bewoning zich verspreid over het hele grondgebied van Veenhuizen, met een concentratie langs de Dijkweg. De huidige Kerkweg loopt in die tijd van de Dijkweg tot de kerk en bewoners lijken zich vooral te richten op het oostelijke gelegen oude land van Hoogwoud. Uit documenten is bekend dat tijdens het jaar van de inpoldering van de Heerhugowaard 35 huizen in Veenhuizen stonden. Bij de kerk is geen dorpskern ontstaan.

Nadat lange tijd geprobeerd was met dijken en kaden het land tegen het water te beschermen, vond men in de 16e eeuw een manier om het land droog te maken. In 1627 begon men met de inpoldering van de Heerhugowaard, die in 1630 droogviel. Met de drooglegging ontstond bij Veenhuizen de polder Veenhuizerwaard. De Veenhuizerweg (eerst nog Veenhuizer Middelweg geheten) werd de nieuwe weg. Deze was echter nog niet met Veenhuizen zelf verbonden. Hiervoor werd de Kerkweg vanaf de kerk in Veenhuizen doorgetrokken tot de Groenedijk, en vandaar via de toenmalige Clamwech (inmiddels ook Kerkweg) naar de Veenhuizerweg. Zo werden de polders van Veenhuizen en Heerhugowaard beter met elkaar verbonden.

5. Archeologisch onderzoek in Veenhuizen

Er is niet veel 'gravend onderzoek' gedaan in Veenhuizen. In 2016 werd het 'Brederodejaar' aangegrepen om een speciaal onderzoek uit te voeren bij de oorspronkelijke graftombe die bij het praalgraf van Reinout van Brederode hoorde.

Doordat de Kerkweg vernieuwd werd, bestond de mogelijkheid om in 2019 onder de weg archeologisch onderzoek te doen. Reconstructie van de oude fasen van de weg was het doel enerzijds, anderzijds was de vraag of er restanten van oude opritten of erven aanwezig zouden zijn. Ook de Groenedijk en Majdijk behoorden tot het onderzoeksgebied (zie boven).

Reconstructie van de Kerkweg

De archeologen konden tijdens het onderzoek de wegopbouw mooi in beeld brengen. Op de getijdenafzettingen lag veen. Op het veen was door mensen een ophoging aangebracht van veen en kleibrokken. Hierop werden de eerste sporen van een weg aangetroffen, die teruggaat tot in de 16e eeuw. De oudste fase van de weg was onverhard. Er werden dan ook karrensporen in de oude veen-/kleilaag vastgesteld. Na 1865 zal de weg zijn verhard. Dit wordt gekoppeld aan de wegverharding van de Middenweg (de belangrijkste weg) in de Heerhugowaard in 1865. Het fundament van de weg bestond uit een ophogingspakket van zand en grind waaroverheen (gebroken) bakstenen lagen. Aan de zijkanten waren stenen rechtop gezet, als 'sluitstenen' van de weg. De verharde weg zelf bestond uit een paardenpad van klinkers, met aan beide zijkanten een grindpakket. In de tijd van 'paard en wagen' liepen de paarden op het verharde klinkerpad, zodat ze niet wegzakten. De wielen van de wagen reden over het grind. Dit paardenpad sluit bij de Dijkweg aan op een breder bestratingsdeel. Hier ging de weg ophoog naar de bovenkant van de dijk. Mogelijk was daarom hier meer verharding nodig. Bij de weg zijn toepasselijke vondsten gedaan van voorwerpen die destijds zijn verloren. Zo zijn er meerdere hoefijzers verzameld en ook muntjes uit de 19e eeuw.

Afb. 3. Doorsnede van de Kerkweg, met beschrijving (Bron: Eimermann et al 2020, afb. 5.9).

Afb. 4. Het paardenpad, met grindpakket ernaast (Bron: Eimermann et al 2020, afb. 5.6).

Afb. 5. Karrensporen zichtbaar in de opgravingsput (Bron: Eimermann et al 2020, afb. 5.19).

Bewoningssporen

Ter hoogte van de kerk van Veenhuizen is twee keer archeologisch onderzoek uitgevoerd: éénmaal in 2016 voor onderzoek aan de graftombe van Brederode, en éénmaal in 2019 voor de herinrichting van de Kerkweg. Deze onderzoeken grenzen aan elkaar, met een kleine strook niet onderzocht terrein. Over het onderzoek van de kerk zijn al artikelen verschenen, daarom wordt hier nu niet uitgebreid op ingegaan.

Beide onderzoeken (bij de kerk en de weg) tonen aan dat op deze locatie een terp is opgericht. De terp bestaat uit

plaggen en is op de natuurlijke veenondergrond opgeworpen. Het is aannemelijk te veronderstellen dat het dezelfde terp betreft, hoewel bij het onderzoek van de kerk gesproken wordt over veenplaggen en bij de Kerkweg over veen- en kleiplaggen.

De opgraving bij de kerk leverde twee voorgangers op van de huidige kerk, die in 1965 is gebouwd. Er werden muurresten aangetroffen van een middeleeuwse kerk, uit ca. 1300-1325. Deze is in de 18e eeuw afgebroken waarna een nieuwe, iets kleinere kerk in 1862 werd gebouwd. De oudste vondsten bij de kerk bestaan uit aardewerk uit 1150-1300, tufsteen dat werd gebruikt bij kerken in de 11e en 12e eeuw (maar het is onbekend of dit tufsteen voor een oudere kerk is gebruikt), en menselijk botmateriaal dat onder de oudste muurresten is aangetroffen en dat afkomstig zal zijn van graven van vóór de bouw van de kerk. Volgens historisch onderzoek stond op een kaart uit 1288 al een kerk aangegeven, wat min of meer overeenkomt met de datering van de oudste muurresten. Een tufstenen kerk uit 1460 is niet aangetroffen, maar wel stukken tufsteen.

Op de terp die tijdens het onderzoek aan de Kerkweg is aangesneden, werd zeer waarschijnlijk gewoond. Er zijn enkele paalkuilen en een waterput gevonden, afkomstig van een erf. Het erf strekte zich waarschijnlijk uit in noordelijke richting, waar de woning zal hebben gelegen. Aan de zuidkant stond – net als nu – de kerk.

Het erf kan op basis van de vondsten van aardewerk en hout worden gedateerd. Het hout is afkomstig van de waterput. Deze bestond uit meerdere eikenhouten planken, 'duigen'. Eén van de duigen is dendrochronologisch onderzocht: het jaarringenonderzoek. De gebruikte eik is rond het jaar 1370 gekapt, misschien wel in Polen. Enkele fragmenten aardewerk konden tussen 1375 en 1425 worden gedateerd. Als we rekening houden met de 'reistijd' van het hout, kan het erf iets jonger worden gedateerd dan 1375, met een einddatering van 1425.

Het onderzoek naar het hout zelf leverde ook leuke informatie op. Zo kon achterhaald worden dat het hout afkomstig was van een afgedankt wijnvat. Omdat het hout was aangetast door houtworm werd opgemaakt dat het wijnvat enige tijd niet is gebruikt, voordat deze is hergebruikt als waterput.

Uit de waterput zijn verschillende vondsten verzameld. Zo lag er een bijna compleet kannetje in, een zogeheten Jacobakan uit Siegburg in Duitsland, en ook aardewerkscherven van andere potten. Dierenbotjes waren afkomstig van rund, enkele schedeldelen van een paard en een bijna complete, maar wel ingeslagen schedel van een jonge hond. De metaalvondsten waren een deel van een ijzeren hengel (misschien wel van de emmer om het water naar boven te halen?) en de punt van een ijzeren mest- of hooivork.

Op basis van de vondsten kan niets gezegd worden over de status van de bewoners van het erf, of ze arm of juist

rijk waren. Wel wordt duidelijk dat zij, of andere inwoners van Veenhuizen, handelscontacten hadden. Hier wijst het hergebruikte wijnvat op, maar ook het aardewerk dat niet alleen lokaal gemaakt was.

Afb. 6 Het vondstmateriaal uit de waterput (niet op schaal) (Bron: Eimmermann et al 2020, afb. 5-35).

Afb. 7 De muurfundamenten van de oude kerken zijn in 2020 opnieuw opgezocht. Deze keer om aan het oppervlakte zichtbaar te houden. De hoogteverschillen zijn duidelijk zichtbaar: hoe lager, hoe ouder.

6. Conclusie

Tijdens de archeologische onderzoeken zijn helaas geen sporen van de ontginningen van Veenhuizen aangetroffen. Om Veenhuizen te beschermen werd in de middeleeuwen de Maijdijk aangelegd, waarvan archeologisch tot op heden evenmin iets is teruggevonden. Misschien is in de late middeleeuwen de Groenedijk al aangelegd, en anders zeker in de 16e eeuw. Van deze dijk kon een fasering worden gedocumenteerd, maar een nauwkeurigere datering bleef achterwege.

Archeologisch gezien is de geschiedenis van Veenhuizen vanaf de middeleeuwen zichtbaar geworden. De oudste resten zijn bij de kerk van Veenhuizen gevonden: enkele vondsten en ook resten van oude graven onder het oudste muurwerk. Deze graven zijn dus ouder dan 1300-1325, de datering van de (tot nu toe bekende) oudste fase van de kerk. Een erf naast de kerk was er in ieder geval vanaf 1375-1425. De bijbehorende bewoning wordt ten noorden van het erf verwacht. Dit erf is op een gegeven ogenblik verlaten of verlegd, en de onverharde fase van de Kerkweg is over de sporen heen aangelegd. Het oudste aardewerk dat bij de Kerkweg is gevonden, dateert in de 16e-17e eeuw. In de 17e eeuw is de weg in westelijke richting doorgetrokken, tot aan de Veenhuizerweg. Het oostelijke deel van de Kerkweg zal ouder zijn geweest. De oudste fase van de weg was onverhard. Er werden dan ook karrensporen in de oude veen-/

kleilaag vastgesteld. De weg is lang onverhard gebleven, ook na de inpoldering van de Heerhugowaard. De eerste verharding kwam na 1865 toen ook de Middenweg in de Heerhugowaard werd verhard. Deze verharding bestond uit een fundering van gebroken bakstenen waarop een klinkerpad/paardenpad was aangebracht met ernaast een grindpakket.

Wie weet kan toekomstig archeologisch onderzoek de geschiedenis van Veenhuizen verder aanvullen, zowel van de eerste ontginners als van de latere bewoners.

Literatuurlijst

- Dautzenberg, M.J.J., 2016: *Archeologische opgraving van de tombe van Reinout van Brederode en de kerk in Veenhuizen, Hollandia archeologen, Zaandijk (Hollandia reeks nr. 607)*.
- Dekker E., 1993: *Veenhuizen van vroeger. Een oud dorp in jong Heerhugowaard, Hensbroek*.
- Eimmermann, E., J.P. Flamman, R.M. Brouwer, J. Kerpentier-McDonald, 2020: *Archeologisch onderzoek onder de Kerkweg en de Veenhuizerweg. Veenhuizen en Heerhugowaard, gemeente Heerhugowaard. Inventariserend veldonderzoek middels proefsleuven, alsmede een kleinschalige opgraving naast de kerk van Veenhuizen, Amersfoort (Vestigia rapport V1848)*.
- Ewolds, D. & J.J.Hekman, 2021: *Archeologisch onderzoek Aanleg 150kV verbinding Oterleek – De Weel, De Bilt (Sweco Archeologische rapporten 2396)*.
- Komen, H., 2016: *Ontstaan en ontwikkeling van het meer de Waard, in: De Overhaal: historisch magazine Heerhugowaard, Heerhugowaard, 33-40*.
- Komen, H., 2017: *'Veenhuizen en Deek in de Middeleeuwen', in: West-Friesland Oud & Nieuw, 84e jaarboek*.
- Leuwering, J.H.F. (2018): *Plangebied Veenhuizerweg en Kerkweg in Heerhugowaard, gemeente Heerhugowaard; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (verkennde fase), Weesp, RAAP-NOTITIE 6231*.
- Médard, A., 2014: *Archeologisch bureau- en booronderzoek aan de Groenedijk 4 te Heerhugowaard, Zaandam, Argo-rapport 42*.
- Médard, A. & J.P.L. Vaars 2016: *Archeologisch bureau- en booronderzoek aan de Donkereweg 6A te Heerhugowaard, Zaandam, Argo-rapport 89*.
- Nyst, C.L., 2010: *Beleidsnota Archeologie Gemeente Heerhugowaard, Haarlem (Cultureel Erfgoed Noord-Holland)*.
- Pape, H.G. & A.A. Kerkhoven, 2013: *Archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, heerhugowaard, Kerkweg 34, Utrecht, Transect-rapport 297*.
- Verniers, L. (2017): *Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied Heerhugowaard De Noord, Veenhuizerweg en Kerkweg, Castricum (NMF Erfgoedadvies Rapport 04)*.

HEERHUGOWAARD - CANADA – AMERIKA

Het verhaal van een emigratie

Tekst: Annie Commandeur, Los Angeles, Amerika

Beeld: Annie Commandeur, familie Gerard Smit

In onderstaand verhaal lezen we het verhaal van twee Heerhugowaarders, Annie Commandeur uit Heerhugowaard Noord en Gerard Smit uit Heerhugowaard Centrum. Beiden afkomstig uit grote katholieke gezinnen. Zij trokken in de jaren 60 van de vorige eeuw de stoute schoenen aan en vertrokken in 1967 naar Canada om daar een ander bestaan op te bouwen. In de tussentijd zijn Annie en Gerard nog regelmatig overgekomen naar Nederland om familie te bezoeken. De herinneringen aan Heerhugowaard zijn nog zeer levendig.

Het verhaal van Annie....

Ann and Jerry

Dit is het verhaal over hoe en waarom we geëmigreerd zijn.

Gerard kwam uit een gezin van 13 kinderen, waarvan hij de jongste was, geboren op 24-06-1941. Hij groeide op in Heerhugowaard, nu het Centrum, toen nog het Zuid. Hij liep op de lagere school, de school van het Goddelijk kind, later de Pater Jan Smitschool. De school is vernoemd naar zijn broer Jan, die missionaris was in New Guinea en in 1967 daar werd vermoord.

Na de lagere school ging Gerard naar de tuinbouwschool in Schermerhorn. Maar uiteindelijk bleek hij toch geen tuinder te zijn. Hij ging werken in Alkmaar, eerst bij de Gaba op de Laat en later bij Kossen, de Bandenman aan de Koelmalaan. Hier heeft hij gewerkt tot we gingen emigreren.

Ik was de oudste van 15 kinderen en groeide op aan de Donkereweg, hoek Veenhuizerweg, geboren op 13 maart 1943. Ik liep op de St. Jozef school in Heerhugowaard Noord en ging daarna naar de St. Julia Mulo aan de Emmastraat in Alkmaar. Na het eindexamen werkte ik vijf jaar bij de Vivo, de Firma Jacobse aan de Kwakelkade. Daarna begon ik aan een nieuwe baan voor de gemeente Heerhugowaard, voor Cor Horsten, de directeur van Openbare werken. Hier heb ik twee jaar gewerkt

Het gezin van Gerard Smit in 1957, voor het huis aan de Middenweg 257 Bovenste rij: vlnr: Sam Smit met vriendin, Wim Smit, Corrie Smit, moeder Smit, Jan Smit, Vader Smit, Tony Borst Smit, Afra Strooper en Niek Smit, Jany Kuilboer Smit Zittend: Gerard Smit, Peter Borst, Annemiek Borst, Corrie Kuilboer

Gerard bij de Bandenman Kossen in Alkmaar

Het gezin van Annie Commandeur, de foto is gemaakt vlak voor de emigratie in 1967

Tgv 25 jarig trouwdag vader en moeder Commandeur.

*Bovenste rij: vlnr: Sjaak, Riet, Thaam, Ad
2de rij staand: Tilly, Marry, Els, Joke, Hans
3de rij zittend: Tiny, Yvon, Vader Commandeur, Robert, Moeder Commandeur, Karin, Jeanet net achter Annie*

Ons eerste huisje aan de Middenweg:

We kregen verkering in 1959 en zijn in 1964 getrouwd. We hadden een huisje gekocht aan de Middenweg in het Centrum, waar we 9 maanden, in onze vrije tijd, hard aan gewerkt hadden.

Ons huisje aan de Middenweg 173

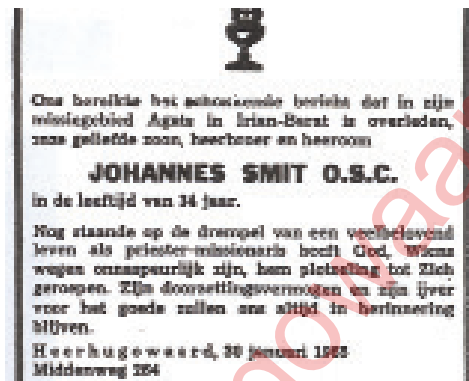

Op deze luchtfoto is het huisje met de aangebouwde slaapkamer te zien.

Op een goede dag, nadat we nog maar net een jaar getrouwd waren, liet mijn baas, Cor Horsten, mij een kaart zien van het uitbreidingsplan in Heerhugowaard Zuid. Het huisje waar wij zo hard aan gewerkt hadden stond precies in de weg, samen met nog drie of vier huizen op dat rijtje. Er kwam daar een nieuwe weg, de Beukenlaan. Het kon nog wel een poosje duren voor het nodig was, maar te zijner tijd moesten we daar toch vandaan. Je ziet het huisje schuin tegenover Rietbergen, met de aanbouw eraan vast.

Nieuwe plannen: emigreren

Gerard had 4 broers en 2 zussen die allemaal geëmigreerd waren. Vijf van hen in Canada en eentje was naar California vertrokken. Broer Jan was priester in New Guinea, dus de Smit family was met recht een family van emigranten. 7 van de 13 kinderen waren er uit Nederland vertrokken. Toen wij hoorden over het uitbreidingsplan, begon Gerard te denken dat wij misschien ook wel konden gaan emigreren. Er was niet direct haast bij, want de gemeente was nog niet klaar voor de nieuwe weg. We konden nog wel 5 jaar daar aan de Middenweg blijven wonen. Maar... het idee begon langzaam aan te groeien. Hoewel het in 't begin nog maar een idee was, we maakten er nog niet zo veel werk van. Dit kwam ook omdat het jaar 1965 een heel moeilijk jaar werd voor de Smit family.

De ouders van Gerard hebben eerst op de Wolfenhof, Middenweg 32 gewoond, toen op de Middenweg 275 en later op Middenweg 264.

Jan werd in Januari van dat jaar in New Guinea vermoord en in Mei overleed de oudste broer van Gerard. 2 December werd onze dochter Monique geboren en 5 December overleed vader Smit, dus emigratie stond even op een laag pitje.

De emigratieplannen krijgen vorm:

In 1966 kwamen Gerard z'n broer Jaap (Jake) en zijn vrouw over uit Calgary en wij gingen er een paar dagen met hen op uit. We konden het heel goed met elkaar vinden, alhoewel Bernice geen Hollands sprak en Jake heel weinig, maar met ons school Engels en handen en voeten erbij begrepen we elkaar goed! Het onderwerp van emigratie kwam weer boven en Jake moedigde ons aan. Hij zou Gerard aan een baan helpen en onze sponsor zijn.

Dus toen zijn we weer met de papieren begonnen en ook gingen we een keer per week 's avonds naar Alkmaar, naar een klas voor emigranten. We hadden toen nog niets tegen onze ouders verteld, want we wilden er eerst zeker van zijn dat we door zouden zetten.

Moeder Smit had er niet zo'n probleem mee, maar we wisten dat het voor mijn ouders moeilijker zou zijn, zo ver weg en dan nog met hun eerste kleinkind. Zelf beseften we toen nog niet hoe moeilijk dat voor hen was. Totdat onze dochters 3000 mijl bij ons vandaan gingen wonen met hun gezinnen. Wel in de States, maar 3000 mijl is echt ver weg.

Op reis met de Maasdam

Toen we vergunning kregen om naar Canada te emigreren, verkochten we begin 1967 ons huis aan de gemeente en op 27 April vertrokken we met de Maasdam van de Holland Amerika lijn naar Canada, waar we op 6 Mei aankwamen in Montreal. Daar vandaan gingen we met het vliegtuig naar Calgary.

De Maasdam

Calgary

De volgende morgen, 7 Mei, werden we wakker in Calgary met een dik pak sneeuw en ik dacht: "Waar zijn we aan begonnen!" Maar de sneeuw smolt, Gerard had een baan waar Jake voor zorgd had en we huurden een appartement, met een grote groentetuin erbij en veel gras voor Monique om op te spelen.

Dit is ons huis dat we in Calgary gehuurd hadden

Bovendien hadden we familie in Calgary, Jake en Bernice en Sam en Riet, een andere broer van Gerard, dus we waren lang niet alleen. Heimwee heb ik gelukkig nooit gehad. Mijn moeder stuurde geregeld de Libelle en de Margriet op en we gingen in de zomer vaak kamperen met Jake en Bernice. We hadden het best naar onze zin daar. Canada was ook echt een land van emigranten. Gerard werkte met Duitsers, een Engelsman en Italianen, en onze burens waren Duits en Italiaans en Canadees. We waren een echte meltingpot en iedereen kon het goed met elkaar vinden.

Trip naar Californië

In 1968 had Gerard het idee om zijn broer Niek die in California woonde te gaan bezoeken. Dus wij gingen met de Volkswagen op naar California, nadat we Monique bij Gerard z'n zus Corrie gebracht hadden. Het was midden in de zomer en ontzettend heet in California en alles zag er dor en droog uit. Behalve als er besproeiing was, dan was het mooi groen. Wij hadden net Canada achter ons gelaten, waar alles prachtig groen was, en dan nu de droogte in California, ik vond het maar niets. Voor Gerard was het een andere zaak, die had een paar winters in Calgary achter de rug met sneeuw en ijs en koude. Hij vond die warmte van California best wel lekker. Niek introduceerde Gerard aan zijn baas, en die bood hem meteen een baan aan op het kippenbedrijf, als een onderhoudsmonteur voor alle machines voor de verpakking van eieren enz.

Opnieuw emigreren

Maar we moesten weer emigreren, alle papieren moesten terug over Den Haag, en we moesten weer een sponsor zoeken. Dat werd de baas, die Gerard de baan aangeboden had. We hadden ook een sponsor nodig, waar we overhuis konden, dat werd dus Gerard z'n broer Niek. We begonnen de papieren in te vullen en ons werd verteld dat het wel 5 jaar kon duren voor we een visum om te emigreren naar de U.S konden krijgen. Ik vond het allang goed, ik dacht: "Wie weet, in 5 jaar zet hij het wel uit z'n hoofd!" Ondertussen was ik in verwachting van onze tweede dochter en ik had wel iets anders aan mijn hoofd. Maar...niet te geloven, de United States had dat voorjaar van 1969 hun quota niet gevuld en wij kregen een vertrekvisa en moesten per 2 September het land uit zijn en naar Amerika vertrekken.

1 september 1969: Geëmigreed naar Californië. De man naast Gerard was een collega uit Engeland.

Diane werd 15 Juni geboren en wij vertrokken op 1 September met 2 kinderen in een truck en een U- Haul trailer met ons hele hebben en houwen naar California. We zijn 2 weken bij Niek en Nancy in huis geweest en toen hadden we ons eigen huis.

Ons eerste eigen huis in Californie, gekocht in 1978, waar we 23 jaar gewoond hebben.

Bezoek uit Nederland

Het volgende jaar hadden we genoeg geld gespaard, zodat we de reis voor mijn moeder konden betalen. Zij kwam voor 6 weken bij ons die zomer.

In 't begin was het wel even moeilijk voor mijn moeder, maar toen ze zag, dat alles heel goed ging bij ons, toen ze wist hoe we woonden, had ze er wel vrede mee. Gerard zijn moeder en later haar 2e man zijn ook verschillende keren bij ons geweest en zelf zijn we geregeld naar Holland gegaan. Mijn vader en moeder zijn samen nog bij ons geweest toen we 12 1/2 jaar getrouwd waren. We hebben ons 25 jarig feest in Holland gevierd in Obdam.

Contact houden met de familie in Nederland

In het begin van onze emigratie was het contact houden met de familie in Nederland moeilijk. We moesten soms weken wachten op een brief en omgekeerd voor de familie in Holland was dat hetzelfde. De telefoon was duur en werd alleen gebruikt in noodgevallen. Het is nu, met email, WhatsApp, skype veel simpeler om contact te onderhouden. Een voorbeeld van hoe lastig het was zie je in het volgende verhaal. Op een zekere dag gingen mijn vader en moeder met mijn zus Els en haar man naar Alkmaar. Bertus parkeerde aan de Bierkade, een beetje dicht bij de kant. Mijn vader stapte uit de auto en hop, zo de gracht in. De twee vrouwen schreeuwen en Bertus dook het water in. Met een haak hebben ze vader weer op de kant gebracht, dus dat avontuur liep goed af. Mijn vader kon natuurlijk niet zwemmen.

Toen moeder me het verhaal vertelde in een brief, schreef ze: "Dat was toch ook wat dat je vader zowat verdronk." En meer schreef ze niet !!! Dus ik terug schrijven hoe dat nu allemaal zat en na drie weken kreeg ik het

hele verhaal pas te horen. Tegenwoordig zou dat in een e-mailtje of tekst message zo doorgegeven zijn. Contact houden was erg belangrijk in het begin, voor allebei de kanten. Maar het was niet altijd gemakkelijk. De laatste keer dat we naar Holland zijn geweest, was voor alle Corona Virus toestanden, toen we 50 jaar getrouwd waren. Dat hebben we met de broers en zussen gevierd bij het Wapen van Wogmeer.

2014, De familie Commandeur. Alleen zus Els ontbreekt, zij was op vakantie. Boven vlnr: Karin, Joke, Yvon, Robert, Hans, Ad, Sjaak, Riet, Annie, Thaam. Zittend: Tiny, Marry, Tilly en Jeanet

Ons gezin in Amerika

Ondertussen is ons gezin hier in de States ook behoorlijk uitgebreid, van de twee dochters hebben we 6 kleinkinderen en 7 achterkleinkinderen op dit moment. Wie weet wat de toekomst nog zal brengen.

*Het gezin van Annie en Gerard (Ann and Jerry) in 2014
Bovenste rij vlnr staand: Rebekkah Kusky, Annie, Gerard, Kaleb Racine en Tara Racine
Zittend: Jonah Kusky, Danny Kusky, Monique Kusky Smit, Diana Racine Smit, Rick Racine en Kaitlin Racine.*

Ann met haar kleindochter Kaitlin en Kaitlin's man Stephen, dochter Diane. En 3 achterkleinkinderen. Ondertussen is erin dit gezin al een vierde achterkleindochter.

We hebben hier na het kippenbedrijf in California een verhuurbedrijf voor constructie en aannemersgereedschap opgezet: Triangle Equipment Rentals. Dit bedrijf hebben we bijna 25 jaar gehad, we hebben daar hard gewerkt. Gerard deed het regelwerk met de machines en ik werkte op kantoor. We zijn klein begonnen, met de verhuur van klein tot groot materiaal. Als er een klant kwam en die vroeg naar een machine die we niet hadden, zei Gerard: "Kom morgen maar terug." In die tussentijd zorgde hij dat de gevraagde machine er de volgende dag was. Van groot tot klein, dat maakte hem niet uit. We hebben hard moeten werken om het goed voor elkaar te krijgen.

We zijn gestopt in 1997 en hebben het verhuurd aan een andere Rental business: Sunstate. Het land verhuren we nog steeds aan een ander verhuurbedrijf.

Nawoord

En terwijl je je moederland nooit zal vergeten en we trots zijn op alle Nederlanders op de Olympische Spelen, evenals dat we trots zijn op de Amerikanen, hebben we er geen minuut spijt van gehad dat we vertrokken zijn. We zijn trots op onze kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen, we zijn trots op dat wat we voor elkaar hebben gekregen hier in California.

Annie Commandeur

Ons bedrijf, Triangle Equipment Rentals, van 1978 tot 1997

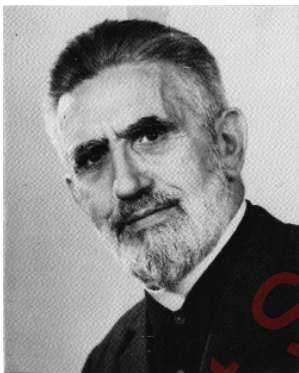
Massey Ferguson, de machines die we verhuurden.

HET LEVEN VAN PATER COR DOES SVD (1903-1990) MISSIONARIS EN COMPONIST

SVD: Societas Verbi Divini, Missionarissen van Steyl is de informele naam van de congregatie "Gezelschap van het Goddelijke Woord". Opgericht door Arnold Janssen, op 8 september 1875.

Het gezin waarin Cor Does is opgegroeid, woonde in een duidelijk begrensde gebied in Heerhugowaard Zuid. Achtereenvolgens aan De Kabel, Rustenburgerweg, Hondeweg en Jan Glijnisweg. Vanaf 1918 werd de wereld van Cor almaar groter. Eerst door zijn seminarie-opleidingen in Noord-Brabant en daarna door zijn aanstelling als leraar te Soesterberg. Vervolgens kwam in 1937 zijn missiebenoeming op Flores in het toenmalige Nederlands-Indië. Hij maakte zich snel het Maleis eigen en stak veel energie in het aanpassen van de liturgische muziek aan de volkseigen manier van zingen. Zijn bestaan als missionaris werd in 1942 ruw onderbroken door de Japanse bezetting. Drie jaar lang was hij geïnterneerd op Zuid-Celebes. In 1946 was hij weer thuis in Heerhugowaard.

Tot 1969 verbleef Cor Does nog twee keer een periode op Flores, met een onderbreking van zes jaar op Australisch Nieuw-Guinea. Vanaf 1969 deed hij pastoraal werk in Duitsland en nog vier jaar in Heerhugowaard. Gelukkig heeft hij, zoals u als lezer zult ervaren, herinneringen aan zowel zijn jeugdijaren als aan zijn bestaan als missionaris voor ons nagelaten.

Pater Cor Does (1903-1990). Afbeelding op zijn gedenksprentje. Familie-archief Gina van Dijk-Does.

Jeugdijaren

Cor Does was het zevende kind van tuinder Jan Does en Anna Zijp. Het gezin telde vijftien kinderen, van wie er twee jong zijn overleden. Eerst woonden zijn ouders, die op 16 april 1893 zijn getrouwd, nog een paar jaar in een burgerhuis aan de Kabel. Na de geboorte van Trien, de oudste, verhuisden ze naar een "in 't land gelegen" boerderij aan de Rustenburgerweg, 32 (nu Tjallinger-

In 1895 verhuisde het gezin Jan Does - Anna Zijp van De Kabel naar de Rustenburgerweg. Daar zijn, op de oudste na, alle kinderen geboren. Nu Tjallingermeer 2 (achterzijde), voorheen Rustenburgerweg 32 en dáárvoor H 22. Foto Henk Komen, 2018.

meer 2). Van die boerderij bestaat nog een door Cor getekend plattegrondje, met beschrijving, ook van de bewoners: "Daar zijn alle overige kinderen geboren. De onverwachte verhuizing van de Kabel naar de Rustenburgerweg werd een grote zorg voor vader en moeder. Maar wegens het groeiende aantal kinderen nodig ook." Cor tekende twaalf genummerde ruimtes: woonkamer, twee keukens, een paardenstal, twee koestallen, de hooiberg en verder de slaapruintes, waaronder een bedstee voor vader en moeder, een bedstee voor Anne en Marie, met een onderkooi voor hemzelf en Geert, een bedstee voor "zus" en Gré, een bedstee voor Piet en Jan en een bedstee (een ledikant) voor Toon en Pé. "Aan de Hondeweg", schrijft hij, "konden de jongens allemaal in het nieuw gebouwde deel boven slapen. De meisjes + vader en moeder beneden. Later ook opa. We hadden meer woonruimte. Later verhuisden we naar de Jan Glijnisweg". Opa woonde nog veertien jaar bij hen in, maar het vertrek van Jan in 1914 en Cor in 1918 naar het seminarie in Uden schiep in ieder geval al weer wat meer slaapruinte.

Cor Does bij zijn vertrek naar Uden, augustus 1918. Familie-archief Gina van Dijk-Does.

De laatstgeborene was Franciscus. Hij zou drie maanden na zijn geboorte overlijden, op 10 februari 1917. De eerste dochter die het huis verliet, was Trien. Zij trouwde met Jaap Groenveld op 16 april 1918, dezelfde dag als waarop vader en moeder hun zilveren huwelijksfeest vierden. 1918 is ook het jaar van de verhuizing naar het woonhuis met de stolpschuur aan de Jan Glijnisweg 83. Al ging ook Anna als religieuze het huis uit, met de slaapruintes bleef het uiteraard ook daar nog lang behelpen.

.Ouderlijk huis Jan Glijnisweg 83. Foto: Henk Komen, Stolpboerderijen, deel 1, 2006.

Muzikale herinneringen

Het scherpst zijn de jeugdherinneringen van Cor Does als hij er muziek bij betreft. Ze zijn een rode draad. Het begint ermee dat er in zijn eerste kinderjaren alleen maar een mondharmonica in huis was. De eerste communieliedjes die hij leerde van de kapelaans Vonk en later van der Sman, bleven nog lang in 't geheugen. Beide kapelaans waren in de St. Dionysiusparochie werkzaam, Vonk in de jaren 1908-1912, van der Sman 1912-1915. Het gezin Does was voor de kerk aangewezen op de parochie in Heerhugowaard Zuid. Totdat daar in 1912 ook een katholieke school kwam, gingen de kinderen Does naar de openbare school in Heerhugowaard 't Kruis. Vandaar dat Cor zich herinnert: "Op de openbare school aan 't Kruis zongen we al, naar ik meen in cijfernoten." In 1912 ging hij hiermee verder op de katholieke school aan de Hondeweg. "Daar leerden we deze schrijfwijze in cijfernoten vooral bij meester Overtoom op de vijfde klas. Hij liet ons liederen in cijfers afschrijven o.a. "Wie rusten wil in 't groene woud" en "Kent gij het land, der zee ontruikt" uit de bundel Kun je zingen, zing dan mee." Eerder al had hij in de vierde klas les gehad van meester Kenter: "Een muzikale man. Hij leerde ons erg opvallend katholieke liederen zoals "Laatst op een schone zomerdag, hoort wat mijn geest toevallig zag: van Jezus 't heilig Kindeke en van Sint Jan, zijn vrindeke, die speelden in een klaverland. Een lammeke aan een rode band." Ik ken 't nu nog van buiten."

Vlnr: Mien Beerse en haar man Piet Does, Cor en moeder Anna Does-Zijp, Teteringen 1931. Fotoverzameling Caren Does.

Cor Does mag dan in 1931 zijn eerste H. Mis als priester in de parochiekerk van 't Kruis hebben opgedragen, zijn katholieke jeugd heeft zich afgespeeld in de parochie van 't Zuid en op de School van Het Goddelijk Kind, die in 1912 is opgericht. Eigenlijk is hij dus, mede door de verhuizing van zijn familie in 1918 naar de Jan Glijnisweg, die vanaf 1923 tot de nieuwe parochie van 't Kruis ging behoren, een priesterzoon van twee katholieke parochies.

Eerste H. Mis in de parochiekerk van de H. Familie in Heerhugowaard 't Kruis, 6 april 1931. Familie-archief Gina van Dijk-Does.

Vast en zeker heeft hij bij de inwijding van de nieuwe school in 't Zuid meegezongen in het koor dat geprezen werd in Ons Blad van 23 juli 1912: "Een jongenskoor, onder leiding van den heer Kenter, deed zich onder de H. Mis hooren. In aanmerking genomen, dat deze knapen slechts gedurende een week de gezangen hebben ingestudeerd, was het resultaat – blijkens uit hetgeen het koor presteerde – beslist gunstig te noemen."

Meezingen in de kerk was er toen nog niet bij. "Van de eerste jaren, in de kerk, waar we altijd de verschillende meerstemmige Missen hoorden terwijl wij in de zgn. "kleine bankjes" zaten, herinner ik me niet veel.

Het was te ingewikkeld voor ons, denk ik, doordat alles natuurlijk Latijn was. Thuis hadden we een gezangenboekje. Veel kenden we van buiten. "Dat Jezus leev' dit is de kreet des harten enz.". We zongen deze liedjes vaak als we allemaal 's avonds bij een paar petrolielampen bezig waren aan een lange tafel op de dars met zilveruien sorteren en witte of bruine bonen. Maar ook romantische geschiedenissen: "Aan de oever van een snelle vliet", "Op 't sombre kerkhof zek're nacht" of "Achter aan het stille klooster klopt een droeve moeder aan; ligt mijn zoon hier zwaar gewond soms? 'k Zou zo gaarne tot hem gaan."

Een bekende van vader, Klaas Kramer, een protestantse goeie man, kwam een avondje bij ons spelen op zijn citer en zong erbij. Kort erna kwam er een zwarte citer in huis, gekocht in Alkmaar. Verschillenden van ons tokkelden er wel eens liedjes op. Toen ik een jaar of negen was, hadden we ook al een mook (trekharmonica) en later nog een tweede. Jan en Toon konden er goed op spelen."

Broer Jan ging in 1915 naar het kleinseminarie van de SVD in Uden. "Onder zijn vakanties huurden we bij Pels in Alkmaar een harmonium. Jan's medestudent Jent Dirk Poland speelde bij hem thuis piano, wat diepe indruk op me maakte." Dirk Dudink, zoon van buurman Jan Dudink aan de Hondeweg, die daar in mei 1915 was komen wonen, heeft in de zomer van dat jaar in een Rijm uit de oude doos alle bewoners van de Hondeweg op een rijtje gezet. Misschien ter eigen informatie of die van anderen. De rijm is 70 jaar bewaard gebleven dankzij mevrouw Van Baar-Dudink, zuster van Dirk, en moet

rond 1985, zo wordt gezegd, in De Koerier hebben gestaan. Een van de strofen luidt als volgt: “Jan Does is niet voor de poes./ Hij heeft veel kinderen, luister maar, / Een studeert voor pater, een ander is soldaat. Een derde is groenteventer, met goed resultaat.” De zoon die studeert voor pater, is Jan. Cor zou hem in 1918 achterna gaan.

Na een baantje als knecht bij een oom in Heiloo, was hij vaders hulp op het land en vervolgens tweeënehalf jaar winkeliersknecht bij zijn oom Piet in de kruidenierszaak aan de Middenweg in Heerhugowaard. Daar begon hij samen met broer Gert, die er ook een tijdje werkte, “automatisch de cijfernoten van bekende Gregoriaanse gezangen te zingen, o.a. Adorote devote en Ave verum. Ik schreef bij een liedje dat ik moest zingen in een toneelstukje in het Patronaat zelf een melodie in cijfernoten, mijn zogenaamde eerste compositie.” Op het zilveren huwelijksfeest van vader en moeder schreef hij voor zijn zussen Anne en Marie de melodie voor een liedje waarvan ze de wijs niet kenden. Drie maanden later, op 27 juli 1918, hij is dan vijftien, schrijft de piepjonge componist een brief aan pater Rector M. Geurts: “Met vreugde zie ik den dag reeds tegemoet, waarop ik naar Uden kan vertrekken om met mijne studiën te beginnen, bereid een offertje te brengen, hoe groot ze ook mogen wezen, als ik maar een goed Missionaris mag worden en vele heidenen voor ons H. geloof mag winnen.”

Op 3 september 1918 ging Cor met Jan mee naar het kleinseminarie bij het klooster St.- Willebrord in Uden. De leraar die hij het beste heeft onthouden, is pater Scimarowski. “Hij schreef vaak liederen op het bord en probeerde ons ook de notenbalken uit te leggen. Daarvoor leerden wij van hem transponeren, d.w.z. van notenbalken afzingen met gebruik van de namen der cijfernoten. Daar heb ik mijn hele leven bar veel voordeel van gehad. Jan en ik waren daar enkele jaren tegelijk bij de muziek, zoals ook te zien is op een foto van een blaasensemble met achttien muzikanten.”

Hij was al vijf jaar priesterstudent, toen hij tijdens een vakantie in Alkmaar voor het eerst het Weinachtsoratorium van Bach hoorde. “Via broeder Gerardus heb ik in Uden het muziekwerk in Duitsland besteld. Voor 50 cent. Later heb ik veel uit dit oratorium laten zingen: op het noviciaat in Helvoirt en het grootseminarie in Teteringen. Weer later als leraar in Soesterberg, en in Mataloko op Flores, waar ik het helemaal – in ’t Indonesisch – heb laten zingen, met levende beelden erbij.”

De drie jaren van zijn noviciaat en filosofie in Helvoirt brachten voor hem de ene na de andere nieuwe muzikale ervaring: “Ik ontdekte heel wat stilliggende partituren en muziekboeken, waardoor ik gaandeweg prachtige melodieën, solo’s en koren leerde kennen. In al dan niet omgewerkte gedeeltes van de oratoria Die Schöpfung en

Die Jahreszeiten van Haydn en Messiah van Händel.” Tijdens de erop volgende jaren van theologiestudie in Teteringen, 1927-1931, zong hij in het meerstemmige koor van de fraters, dirigeerde hij en speelde harmonium en orgel.

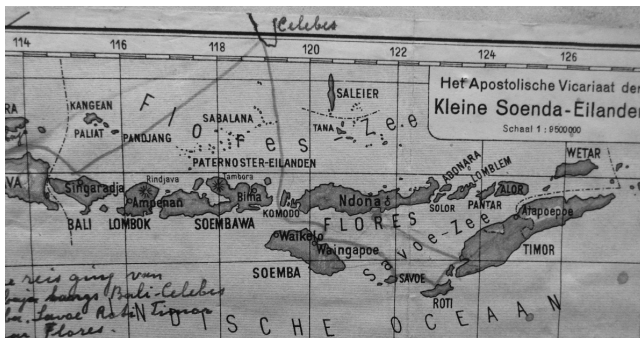
.Familiefoto ter gelegenheid van de priesterwijding in 1931. Vlnr boven: Marie Laan, Gert Does, Marie Does, Cor Oudhuis, Sien Brink, Jaap Does. Vlnr midden: Tiny Schoon, Wil Does, Neeltje Bos, Cees van Diepen, onbekende priester, Toon Does, Betje Stet, Pé Does, Jo Does. Vlnr voor: Mien Beerse, Piet Does, moeder Anna Does-Zijp, Cor Does, onbekende priester, Trien Does, Jaap Groenveld. Familie-archief Gina van Dijk-Does.

In zijn tijd als o.m. leraar Nederlands in Soesterberg, 1931-1937, leidde hij een Gregoriaans koor en ook een meerstemmig koortje. Zelf speelde hij, al dirigerend met linker- of rechterarm, het harmonium: “Ook gaf ik zangles aan de eerste klas en probeerde deze ook notenbalken te leren lezen, cijfernoten en transponeren. Stelde kerstprogramma’s samen met eigen bewerkingen van Haydn, kerstspelen, toneeluitvoeringen en liederen.” Het was hem niet gauw te hoog gegrepen of het nu een uitvoering was van Vondels toneelstuk Altaargeheimnissen of een zelf bedachte humoristische operette-uitvoering van Reinaert de Vos.

Missionaris op Flores

Op 19 maart 1937 ontving hij het bericht dat hij was benoemd tot missionaris op Flores. Op 25 augustus vertrok hij met de ‘Slamat’ uit Rotterdam samen met 12 andere paters naar Nederlands-Indië. “Aan boord een overgelukkige Cor op weg naar Flores’groene zomen”, aldus pater Stockmann, zijn latere provinciaal. Eenmaal in Batavia gearriveerd, nam hij de kans waar om onderweg naar Flores zijn zus Anna, ofwel zuster Cecilia, te bezoeken in Tegal, aan de noordkust van Java, waar zij toen al zeven jaren was. “Eind september kwam ik met elf andere paters (allemaal neomisten) aan op Flores, de haven Ende. Na twee nachten en een bezoek bij de bisschop in Ndona, werden we naar Mataloko gebracht (110 km).” We kregen een paar maanden instructies en Indonesisch. Ik verbaasde me over de massale zang in de parochiekerk en het gemeenschappelijk zingen in de Missen. De pastoor had ook al een kleine harmonie. Na

twee maanden werd ik benoemd als hulp in Mataloko.” Er was alle gelegenheid voor verdere muzikale ontplooiing. Hij maakte al meteen kennis met de volksbundel Jubilate, waarin hij met bewerkingen en ook met enig eigen werk een aandeel zou krijgen in de verbeterde edities ervan na de oorlog. Deze bundel was een groot succes, want er kwamen wel 500.000 exemplaren van in omloop. Hij paste missen en liederen aan bij de typische volkseigen manier van noten zingen. Ook de teksten mengde hij met inheemse gebruiken zoals klaagzangen om een gestorvene. Waar het kon, gaf hij de ruimte aan inheemse zang. Na twee jaar verblijf op Flores heeft Cor

De zes Kleine Soenda-Eilanden, waaronder Flores. Deel van kaart uit Fotoalbum 1939 van pater Cor Does.

een verzameling foto's van Toda Beloe en omgeving aan zijn familie gestuurd. "Ik doe zelf niet aan fotograferen, maar ik ben toch in gunstige omstandigheden om aan kiekjes te komen. Verschillende paters van het seminarie zijn er nogal bedreven in. En als de nieuwe missionarissen hier zijn, dan zijn er haast altijd wel een paar bij, die ook een toestel meegebracht hebben, en die hier hun eerste proeven maken. Daarom zijn ook deze foto's niet allemaal even mooi; als je tijd hebt, lees die tekst dan ook. Neem er de tijd maar voor". Zus Anna schrijft in haar bijgevoegde brief – want het fotoalbum werd via haar opgestuurd – dat ze in Tegal nog altijd zusters tekort komen: "Wanneer er maar veel meisjes uit Heerhugowaard naar ons klooster in Tilburg zouden gaan, dan zouden we wel krachten genoeg hebben, daar zullen we dus maar op wachten."

De bijschriften van Cor bij de foto's geven op een

Kerk en statie Todabelu. Todabelu is eigenlijk de andere naam van Mataloko. Er waren daar twee kampongs dicht bij elkaar t.w. Toda en Belu (de oude spelling is Beloe). Uit Fotoalbum 1939 van pater Cor Does.

persoonlijke manier een goed beeld van zijn ervaringen, de omgeving en de mensen om hem heen. Hij schrijft over zijn eerste maanden dat hij Maleis studeert en een tochtje heeft gemaakt naar een vroegere vuurspuwende berg van 2000 meter hoog: "We leven hier op 1000 meter hoogte. Rondom de gebouwen liggen tuinen met Indische en alle Hollandse groenten. Er werken ca. 20 personen, hun verdienste is 20 cent per dag. Er loopt hier een autoweg langs, waar - schrik niet – 2 à 3 auto's per dag langskomen. De kerk is helemaal van beton. Water en prachtig zand zijn er volop aanwezig, dus is het betrekkelijk goedkoop bouwen. Op grote feesten is er plaats voor 3000 mensen.

Bij huis dragen we altijd witte togen, ofschoon 't op onze hoogte helemaal niet zo warm is. Terzijde van de kerk staan moerbeibomen, die echter in erbarmelijke omstandigheden verkeren, omdat de kinderen er voortdurend inzitten. De vruchten hebben geen tijd om rijp te worden. Voortdurend moet ik hier voor dokter spelen: 's zondags als ik thuis ben, en geen kampong bezoeken, komen ze om een zalfje, een paar pillen, een beetje te praten. Het jonge volkje heeft veel wonden aan de voeten, omdat ze blootpootje lopen. Soms deel ik tabak uit die moeder me heeft gestuurd. Ze kauwen hier bijna dag en nacht op de sirih-pruim, een mengsel van een bepaald boomblad en kalkpoeder. De meesten hebben hier altijd een gevlochten tasje bij zich, ook de schoolkinderen."

Over de natuur schrijft hij, dat kleine beekjes in de regentijd dikwijls onstuimig brede rivieren worden, maar dat dit in zijn directe omgeving niet het geval is. "Hier zijn ook geen krokodillen en op 't land heb je hier eigenlijk ook geen wilde dieren, soms een wild varken of een wilde karbouw. Maar ze hebben de paters nog nooit lastig gevallen. Als ik naar de kampongs onderweg ben, zo'n drie kwartier, moet ik op de bergellingen soms toch van mijn paard af, mijn dagelijkse helper en kameraad. Samen ben je bek-af als je boven komt. De hellingen zijn langzaam glooiend en begroeid met lang gras, maar ook ineens kort en steil. In de kampongs kom ik voor o.m. de H. Mis en de communie. Met een stuk brood, ook al is 't droog en hard, kun je alle kinderen naar je toe krijgen. Rotti, Rotti...toean (= brood, brood, mijnheer!) In deze dorpen zie je nog de heidense offerpalen – met een klein dakje erboven – voor mannelijke voorouders rechtopstaande offerstenen, voor vrouwelijke liggende. Mensen worden hier in zittende houding begraven."

Na het vertrek in 1939 van zijn collega pater Jacob stond hij in Mataloko alleen voor de grote parochie en de standaardsschool met internaat van omstreeks 80 jongens van de vierde, vijfde en zesde klas. Kampongs bezoeken kon voor hem niet meer. Dat moest hij overlaten aan een onderwijzer of katechist. Met toneelspelen, kerstzang en gregoriaans probeerde hij toch ook verder te gaan met wat hij in Nederland had gedaan. Maar Händels

Hallelujah sloeg niet aan. “Het effect was vreemd: de meeste mensen keken achterom omhoog naar ’t koor, dat zijn best deed. Dit Hallé, Hallé, Hallé ging de mensen boven de pet. Ze begonnen te lachen.”

Uit de standaardsscholen werden de a.s. onderwijzers en priesterroepingen gekozen. De eerste klas op het seminarie legde zich vooral toe op het Nederlands. “Wel kennen alle jongens behalve hun eigen taal ook Maleis, maar later moeten zij als priesters ook Nederlands kennen en dat is voor deze jongens niet gemakkelijk.” Hij betreurt het dat de meisjes zo weinig goede schoolopleiding krijgen: “Jammer dat de meisjes zo slecht op school komen en daarom ook veelal oerdom blijven. De veertienjarige meisjes vind je hier op een lange rij aan de spinnewielen bij de zusters op de gang, draden makend van pluisjes en vlokjes katoen onder leiding van onderwijzers. Behalve de eigenlijke schoolvakken leren ze natuurlijk vooral dat wat ze later nodig hebben in de kampongs: spinnen, weven, wassen en hun eenvoudige potje-koken enz.”

Japane internering op Celebes 1942-1945

In Nederlands-Indië werden op 10 mei 1940 alle Duitsers, behalve vrouwen en kinderen, geïnterneerd. Ook ongeveer 25 Duitse missionarissen op Flores. Maar alles veranderde echt ingrijpend toen op 12 maart 1942 Java door Japan werd bezet. Twee maanden daarna kwamen de Japanners ook op Flores. Alle honderd paters en broeders en ook nog 25 Nederlandse zusters werden gegijzeld op de bisschopsstatie in Ndona. Tijdens de zeven weken durende gijzeling slaagde Cor Does erin om vóór het feest van Petrus en Paulus de vierstemmige mis van Hubert Cuypers in te oefenen. In honorem Sanctissimae Trinitatis, en die op 29 juni ook uit te voeren. Op 15 juli 1942 werden we per gestolen K.P.M.-schip weggevoerd, na in de kapel het bekende Ave Maria Stella gezongen te hebben. De reis eindigde na een paar dagen in Makassar op Zuid-Celebes. Ondergebracht in kazernesgebouwen van de vroegere Nederlandse politie. Slapen in een hokje van drie bij drie meter voor twee personen (de oude pater W. Jansen en ik) op een matje op de kale vloer. Een saai en doods bestaan. In het geheim mislezen. Voetbal en meerstemmig zingen van een paar bekende liederen in een mannenkoor van 45 man brachten een beetje vertier. Na 6 weken in Makassar hoorden we dat we zouden verhuizen naar Para-pare, een stadje zowat 200 km ten noorden van Makassar, ook aan de kust. “Pare” betekent rijst, ook op midden-Flores. Zuid-Celebes, de lage kuststrook, is een echt rijst-land. Met ruim 600 man verbleven we gedurende ruim twee jaar in kamp Para-pare. Met drie, later vier man in een hokje van 2,5 bij 2,8 m.”

Cor besluit bij gebrek aan andere gegadigden zelf dirigent van het kampkoor te worden en zangnummers op te diepen “uit de rommelkamer van zijn geheugen”. Enkele paters hielpen al bij het uitschrijven van duizenden no-

ten. Er moest stiekem worden geoefend. Succesnummers waren voor nog jonge getrouwde heren o.a. het bekende Door mijn woning speelt een zonnig licht van Emile Hullebroeck en Wie zal er ons kindeke douwen van René de Clercq. “U begrijpt wel, waar de gedachten van de mannen heen gingen. Dan werd het indrukwekkend stil. Totdat het zingen te luidruchtig werd: 160 man kregen allemaal 5 meppen met een dikke knuppel en 5 toe met een dik touw. Na afloop zongen de jongeren: Twee billen zo blauw, één van de knuppel en één van het touw. Zo zijn we tot ridder geslagen als koor van Pare-pare met van achteren de blauwe decoratie.” In de middernacht-mis van Kerstmis 1942 zong het koor liederen.

Samen met de literair geoefende pater Beltjes maakte hij van Die Schöpfung een goed zingbare Nederlandse uitvoering. Pater Jan Tol verving met een kleine ocarina het harmonium of piano als begeleiding. “Onder het zinken dak van onze werkplaats stonden we bij de uitvoering paf van het volume. Er waren reacties zoals “Does, het was verdomd mooi. We hebben genoten.”

Omstreeks half 1944 vlogen er vaker vliegtuigen van de geallieerden over. Er werd alarm ingevoerd wegens mogelijke bombardementen. Half oktober werd het kamp gebombardeerd, er vielen 5 doden. Bij een tweede bombardement op 21 oktober vielen er twee doden.

Korte tijd later werd een kolonne van 600 man op weg gezet naar de beek Kali Bodjo, 8 km lopen, ’s nachts om half drie de poort uit. “We werden ondergebracht in zes gammele, lege schuren, zonder wanden, bambu-palen van een meter of drie onder een bladerendak. Dus per bivak een 100 man. Geen toiletten, geen stookplaats. En hier nooit ongekookt water drinken uit de beek. “Die beek kan onze dood worden”. Na drie weken begon de dysenterie-plaag. Al gauw 200 zieken. Er waren geen medicijnen. Je moest gewoon uitzielen (“ik spreek uit ervaring”). Er waren soms twee begrafenissen op één dag. Veertig mannen zijn bezweken in Kali Bodjo.

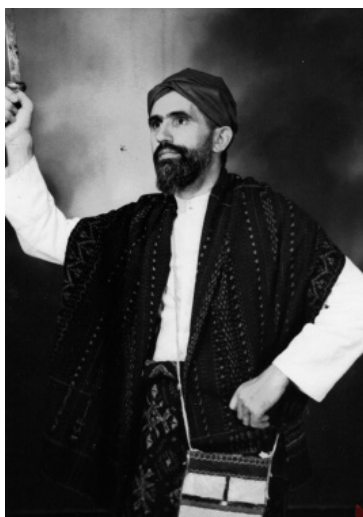
Het verblijf in Kali Bodjo duurde 7 maanden, tot mei 1945. Blijkens stiekeme berichten ging het de Jappen niet goed. We hoorden in mei dat we weer zouden verhuizen. In groepen van 35 man op trucks. Ik vertrok op de eerste zondag na Pinksteren. Ergens hoog in de bergen, in Bolong, in het Toradjaland, waren 25 kleine barakken in gereedheid gebracht, elk voor 24 man. Het werden ruim drie hele zware maanden van gangen graven in mergelbergen van 1 m breed en 1 m hoog. We hebben daar honger en kou geleden. Met welke bedoelingen moesten we graven? Vliegtuigen hebben we hier nooit gezien. Schuilloopgraven hoefden hier niet. We hebben nog 8 begrafenissen hier gehad.

Op 15 augustus 1945 begonnen we nog aan een gebedsnovene, opdat er spoedig een einde aan de oorlog

en ontberingen mocht komen, toen de kampcommandant aan de gevangenen duidelijk maakte dat het afgelopen was. Japan had zich overgegeven. Een paar dagen later vertrokken de konvoien. Ik kreeg een voorkeursbehandeling als herstellende dysenterie-patiënt. Ik vertrok met het gevoel de mooiste dag van mijn leven mee te maken. We bleven twee weken in het gehavende kamp van Pare-pare, waar we goed eten kregen. Daarna nog een paar 100 km naar Makassar. De houding van de inheemsen daar op Celebes was allesbehalve vriendelijk.” Heel anders beschrijft hij de aankomst van zijn groep per Nederlandse oorlogsboot op Flores: “Juichende mannen sprongen de zee in, en riepen ons het eerste welkom toe, “slamat datang” ofwel “Fijn, dat je gekomen bent!”

Voor de eerste keer met verlof

Een jaar later was hij na negen jaar voor de eerste keer terug in Heerhugowaard. Zijn verlofjaar besteedde hij aan o.m. missie-animatie in de parochies van zowel het Zuid als 't Kruis. In het patronaatsgebouw van de

Pater Cor Does tijdens een missie-avond in 1947 in Heerhugowaard. Zijn locale krijgshaftige kleding uit Todabelu is een product van de weefkunst in Mataloko en omgeving. Familie-archief Gina van Dijk-Does.

parochie H. Familie hield hij een lezing over Flores. De verkenners demonstreerden Florinese dansen, terwijl ook de zangvereniging haar medewerking verleende. Hij maakte in dit verlofjaar ook droevige gebeurtenissen mee. Zijn moeder overleed op 7 juli 1947. Op 3 september sneuvelde een oomzegger van hem, soldaat Jan Does, in Nederlands-Indië, waar zes weken eerder de politionele acties waren begonnen. Pater Cor Does zat in het priesterkoor tijdens diens uitvaartmis.

In oktober 1947ging hij terug naar Flores, niet zonder een dankwoord in het Nieuw Noordhollandsch Dagblad van 22 oktober voor alle belangstelling die hij had ondervonden. “Ondanks al het goede dat ik gedurende dit verlofjaar hier heb ondervonden, ben ik blij morgen weer te mogen terugkeren. Het missieland van Flores is mijn tweede vaderland. Mijn hartelijke dank aan alle goede vrienden en weldoeners! Speciaal aan de firma's in Alkmaar en Schagen, die mij goederen hebben

geschonken ten behoeve van mijn missie. Bij velen staan waarschijnlijk in een of ander donker hoekje porseleinen beelden of andere beelden die niet meer “in de mode” zijn. Zoudt u die niet willen afstaan voor de Florinezen, die nog niet zo'n moderne smaak hebben? Een lantaarn uit de verduisteringstijd, een heel gewone stormlamp, petroleum- of kaarslantaarn: ook een prachtig cadeau voor een missionaris, die zijn vele catechisten van een lamp moet voorzien om hun werk te kunnen doen in de donkere dorpen. Beide artikelen worden in dank aanvaard door W. Does, Oostdijk Heerhugowaard, die ze aan mij zal doorsturen.”

De eerste verkiezingen in Indonesië

Een opvallende gebeurtenis uit zijn tweede periode was zijn aanwezigheid in 1952 op het 25-jarig herdenkingsfeest van zus Anna in Tegal op Java. Ook de viering in 1954 van het Maria-jaar op Flores was voor Cor een van de hoogtepunten in deze periode. “We hebben een Fatima-beeld door de verschillende parochies laten trekken.” Een heel andersoortige belangrijke ervaring mag hier zeker niet onvermeld blijven: de eerste verkiezingen in Indonesië, in augustus 1955. “Daarvoor heeft de regering met de kamponghoofden allerlei maatregelen moeten treffen: de nodige voorlichtingen, de indeling in de kiesdistricten enz. In mijn parochie waren 5 gebouwtjes opgericht waar ze moesten stemmen. Op de dag van de stemming was het hier rond de kerk een geweldige drukte. De mensen waren ingedeeld volgens hun kampongs en zouden opgeroepen worden als het hun beurt was. Er kwamen een massa mannen met lanssen op, het leek wel oorlog. Er was namelijk gezegd, dat ze om beurten de kampongs moesten bewaken, omdat die leeg zouden lopen die dag. Dat bevel hadden ze zeker niet goed begrepen, en ze kwamen allemaal met lanssen hierheen. De drie polities die de wacht hielden, vonden het beter om al die gevaarlijke pieken maar op te bergen. Goed, zeiden ze, en ze werden tot bossen verzameld en neergezet bij de massa kleine kindertjes, die ook mee moesten komen uit de kampongs en wachten moesten tot moeder gestemd had.”

Klaar voor vertrek per paard naar de buitenposten, die verspreid liggen in de bergen. De verste ongeveer 20 km. Foto ca. 1955. Uit Foto-album Flores 1956 van pater Cor Does.

Op 1 februari 1956 vierde hij zijn 25-jarig priesterfeest. Nog altijd deed hij wat hij al die jaren had gedaan. Elke week in de kerk de preekstoel bestijgen en de sacramenten toedienen. Er bestaat een foto waarop is te zien hoe hij op de buitenpost Were vanuit een boom preekt. Een plaatsje waar hij een of twee keer per maand kwam. Op anderhalf uur lopen, om daar de H. Mis te doen en communie uit te reiken.

Pater Cor Does in zijn latere jaren voor de oude parochiekerk in Mataloko met enkele kinderen. Naast deze kerk was het kleinseminarie. Foto ca. 1955. Uit Foto-Album Flores 1956 van pater Cor Does.

Van Flores naar Nieuw Guinea en weer terug

In 1958 keerde hij weer terug in Nederland, zij het dat problemen met zijn gezondheid het verblijf langer maakten dan noodzakelijk. Zijn visum verliep, waardoor hij mede door de politieke hoogspanning tussen Indonesië en Nederland over West-Guinea de toegang naar Flores gesloten vond. Hij koos ervoor om dan maar naar Australisch Nieuw Guinea te gaan, waar hij tussen 1960 en 1964 missioneerde.

De terugweg naar Flores ging voor hem weer open in maart 1964. Het werd zijn laatste periode, want in 1969 is hij bij bezoek aan Nederland niet meer teruggekeerd, op sterk aandringen van zijn leidinggevenden bij de SVD met het oog op zijn gezondheid. Malaria op Flores had hem parten gespeeld. Eerst heeft hij nog van 1970 tot 1974 pastorale zorg verleend in een ziekenhuis in het Duitse Kempen. Vervolgens was hij vier jaar zielzorger in het bejaardencentrum Hugo-Oord in Heerhugowaard. Hij kon tot zijn voldoening wat meer genieten van zijn familie. Heerbroer Jan woonde er ook en verder maakte hij zich door de week verdienstelijk als invallend orgelspeler her en der bij rouwtjes en trouwtjes. Ook dat werd hem allengs teveel.

Zijn laatste levensjaren heeft Cor in Zuiderhout doorgebracht, het rustoord van de paters SVD in Teteringen. Ofschoon zelf niet meer de sterkste "begeleidde hij daar nog heel lang minder valide of verstrooide medebroeders op hun wandeling", schrijft pater Stockmann. Cor Does

overleed op 14 maart 1990. Op 17 maart is hij in Teteringen ter ruste gelegd op het kerkhof van de SVD. Heel mooi heeft zijn collega op Flores, Jacques Schneiders, hem bij zijn uitvaart gekarakteriseerd. "Pater Cor Does blijft in mijn herinnering als een vroom priester, zeer consciëntieus, soms wat scrupuleus. Een missionaris op en top, die alles voor zijn mensen overhad, dicht bij hen stond en indruk maakte door zijn eenvoud van leven. Hij kende de inheemse taal als geen ander. Veel mensen op Flores en Timor kennen hem nu door zijn liederenbundels, uitgegeven onder de schuilnaam Pustardos (= Pastor Dus, de Indonesische schrijfwijze voor Does)."

Op zoek naar de composities van Pustardos

In maart 2000 reisde Gina Van Dijk-Does samen met haar man Simon van Dijk naar Flores om daar op zoek te gaan naar de bladmuziek van heerroom Cor Does, behorende bij de cassette Lagu Lagu Puasa, in 1982 opgenomen door een koor van fraters theologanten samen met Florinese zusters. "We werden ontvangen door pater Piet Wani, professor in de muziekgeschiedenis, die zijn liefde voor de muziek had opgevat tijdens de lessen van pater Cor Does. De ontvangst was in het groot-seminarie te Ledalero. Piet had op dat moment de zorg voor het muzikale gedeelte van de openingsmis voor een grote conferentie van pastorale en maatschappelijk werkers in het stadion van Maumere, een paar km verderop. Pustardos blijkt steeds meer een bekende persoonlijkheid te zijn. Zo hangt er een geschilderd portret van hem in de bibliotheek van Ledalero, naast portretten van Haydn en Bach... waarvan Piet Wani zegt: "Ja, dat zijn de grote componisten". We sliepen in Mataloko in het retraitshuis Rumah Tinggi, in de kamer die destijds van mijn heerroom was.

De volgende dag ontmoetten we op het kerkplein leden van 't Pustardos-koor, net klaar met hun zangrepetitie. Ze vertelden ons dat ze in een stampvolle kerk een herdenkingsmis hadden gezongen ter ere van Pustardos. Dat was op 14 Maart 2000, tien jaar na z'n overlijden. Ik voelde me betrappt, helemaal niet bij stilgestaan. Er werd 'n afspraak gemaakt om 's avonds voor ons te komen zingen. Dat was voor mij 'n zeer emotionele avond, 'n mooi koor en zulke prachtige Pustardos-muziek! Wááróom heeft hij dat nooit met ons gedeeld? Ik heb het koor gevraagd bandopnamen te maken van 'n aantal liederen. Deze zijn later in Nederland op CD gezet. De kosten zijn volledig door mijn familie betaald en de opbrengst is bestemd voor kleine muziek-projecten. De naamgever en dirigent van 't Pustardoskoor, pater John Ghono, is 'n goede vriend van ons geworden. Johnny Oja kwam de volgende morgen naar Rumah Tinggi met 'n grote enveloppe met bladmuziek van Pustardos, plus 'n index van Pustardos-composities, 154 meerstemmige muziekstukken. Eindelijk kreeg ik waar ik voor gekomen was."

GECOMPONEERD
gedurende het
Japanse Kamp (1944)

MISSA RAKJAT I RAKJAT = volk
bedoeld is: te zingen door
(a-capella) in grote groep
oleh C. Pustardos

Suara 1 untuk anak-anak (kinderstemmen)
Suara 2 untuk laki-laki (volwassenen)
Suara 3 untuk orang-banjak

1 = C

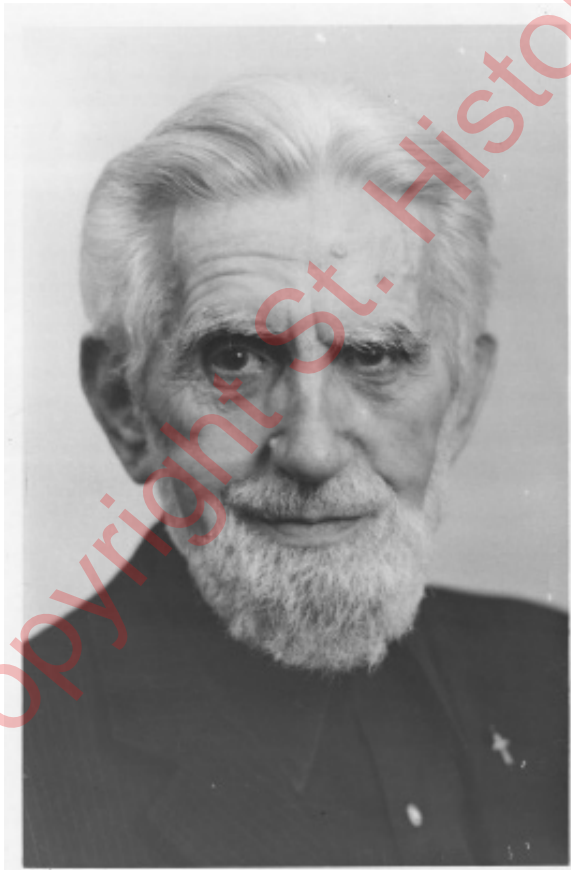
Kyrie

1 2 3 4 5	1 2 3 •	0 0 0 0	3 4 5 6 5	1 7 6 3	5 4 3 2 1 4	3 •• 0	6 • 6 6
Kyri - e - -	le - i - son		Kyri - e - -	le - i - son, e -	le - - - i	son	Chri - ste e
3 5 5 4 3	6 5 5 •	0 0 0 0	5 5 5 1 3	6 5 4 5	5 6 1 7 6 •	1 •• 0	0 0 0 0
Kyri - e - -	le - i - son		Kyri - e - -	le - i - son, e -	le - - i	son	
0 0 0 0	0 0 0 0	1 2 3 4 5	1 2 3 •	0 0 0 5	5 • 6 •	5 •• 0	0 0 0 0
	Kyri - e - -	le - i - son,	e -	le - - i -	son.		

Het begin van de Volksmis, gecomponeerd door Pustardos tijdens zijn verblijf in het jappenkamp. Familie-archief Gina Van Dijk-Does. De gehele mis is gezongen in de H.Familie-kerk, Heerhugowaard-'t Kruis op Tweede Paasdag, april 2004. Familie-archief Gina Van Dijk-Does.

Besluit

Dankzij de inzet en de geslaagde zoektocht van Gina vond op 12 april 2004 in de H. Familiekerk de uitvoering plaats van de Mis voor het volk ter ere van heerroom Cor Does, die zelf de muziek voor de mis heeft geschreven onder zijn schuilnaam Pustardos tijdens zijn internering in het Jappenkamp. Het Heerhugowaards Gemengd Koor onder leiding van dirigent Alexander Pavlov zong afwisselend meerstemmige Latijnse gezangen en door pater Does geschreven Indonesische kerkliederen. Op zijn bidprentje staat Cor Does treffend omschreven als "een man met vele melodieën".

Pater Does op zijn oude dag. Familie-archief Gina Van Dijk-Does

Met dank aan Gina Does, Caren Does, Henk Kauw, P. Kebung SVD, Henk Komen, Floor Twisk.

Bronnen

- Zie voor een beschrijving van de woning Jan Glijnisweg 83: Henk Komen, Stolpboerderijen, deel 1, p. 69-70.

- Pater Cor Does, Herinneringen, Kempen, Duitsland, maart 1972, getypt, 57 blz. Familie-archief Gina van Dijk-Does.

- Berichten uit kranten, Regionaal Archief Alkmaar.
- Johan Stockmann SVD, Provinciaal, In Memoriam pater Cor Does, 15 maart 1990.

- In 1980 heeft Cor Does zijn herinneringen aan de Japanse internering in een contactblad van de SVD in Teteringen op papier gezet. Onder de titel Al lang geleden maar niet vergeten. Getypt. Familie-archief Gina van Dijk-Does.

- Herinneringen van Gina Does aan haar heerroom en de ontdekkingstocht op Flores zijn als inleiding opgenomen in het Indonesische boek dat in 2018 verscheen over leven en werk van pater Does: Pater Cornelis Does (Pustardos), Gezangen en muziek in mijn leven. Een autobiografie. Cerdas Pustaka Publisher, februari 2018. ISBN 978 602 9370 43 0 . Behalve herinneringen van mensen die hem hebben gekend en meegemaakt, zijn hierin ook in vertaling opgenomen zijn eigen herinneringen zoals hij die in 1972 en 1980 heeft vastgelegd. Het boek telt 160 blz. en is geïllustreerd. De vertalers zijn pater Didakus Diwa S.V.D. en pater Konrad Kebung, SVD. Pater Didakus Diwa was als missionaris tien jaar in Nederland en keerde toen terug. Hij overleed in 2019 op 87-jarige leeftijd. Pater Konrad Kebung was verschillende keren in Nederland en ontmoette pater Does regelmatig in 1987 in Teteringen. Vanaf 1988 was hij docent filosofie op het Ledalero Seminary in Mataloko.

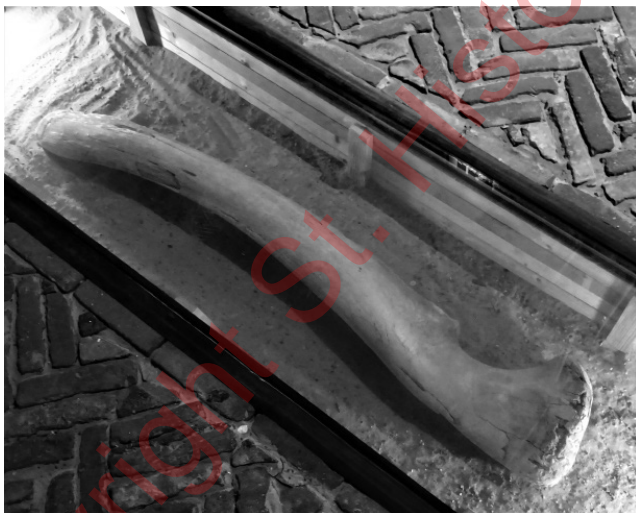
- Gina van Dijk vindt muzikale schat op missie-eiland Flores. Pater Does krijgt muzikale eer. Noordhollands Dagblad, 10 april 2004.

WAARDSE WALVSKAAK ZWERFBOT OF ARCHEOLOGISCHE VONDST?

Henk Komen

In 1975 was A.J. Kleppe in Heerhugowaard aan het diepploegen. Bij diepploegen gaat de ploegschaar zo'n 100 tot 150 cm diep de grond in. Als de grond vrij zwaar is en er is een onderlaag van lichte grond, zoals zand, dan kun je met diepploegen iets van dat zand naar boven halen om de grond minder zwaar te maken. Zo'n situatie deed zich voor in Heerhugowaard zuid aan de westzijde van de Middenweg, dus tussen de Middenweg en de Westerweg ter hoogte van Middenweg 3. In de ondergrond van Heerhugowaard bevinden zich namelijk lange kreekgeulen van zand daterend uit de prehistorie.

In zo'n kreekgeul ploegde boer Kleppe in 1975 zijn akker en haalde tot ieders verrassing een enorm groot bot naar boven van zo'n 1,70 meter lang. Het bot bleef lange tijd bewaard bij Kleppe totdat hij omstreeks 1985 contact zocht met mij. Hij kende mij omdat ik werkzaam was als conservator van het Poldermuseum aan de Huigendijk dat gevestigd was in het oude gemaal. Ik ben met dat bot naar de toen bekende bioloog-archeoloog Gerrit van de Heide gegaan die verbonden was aan het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen. Hij determineerde het bot als de onderkaak van een kleine walvis en schatte de ouderdom op zo'n 5000 jaar. Dat was een grote verrassing. De familie Kleppe was zo welwillend om het bot in 1986 te schenken aan het Poldermuseum waar het tot op de dag van vandaag te zien is.

Het walvisbot in het Oude Gemaal aan de Huigendijk, opgegraven in Heerhugowaard in 1975.

Maar de jaren verstrijken en na verloop van tijd weet niemand meer waar dat bot eigenlijk vandaan komt en wat voor bot dat eigenlijk wel mag zijn. In een videopresentatie in het huidige oude gemaal wordt de geschiedenis van Heerhugowaard verteld en kort de aandacht op dat bot gevestigd welke in de ruimte van de videopresentatie zichtbaar aanwezig is. Het zou gaan om een zwerfbot dat toevallig in Heerhugowaard terecht is

gekomen en weinig met Heerhugowaard te maken heeft. In de archeologienota van de gemeente is het walvisbot als vondst opgenomen, maar wordt ook hier een zwerfbot genoemd. En daar begint dus de verwarring. Zou Gerrit van der Heide ongelijk hebben? Gaat het hier om een zwerfbot?

Zwerfbotten

Allereerst natuurlijk de vraag: wat is een zwerfbot? Zwerfbotten komen in heel West-Friesland voor. Het Waardse bot zou er dus een van velen zijn. De oorsprong van zwerfbotten van walvissen moeten we zoeken in de tijd dat vanaf de zeventiende eeuw de Hollanders en ook de West-Friezen op walvisvaart gingen. Centra van walvisvaart waren indertijd o.a. de dorpen Graft en De Rijk, maar ook andere West-Friese zeedorpen zoals Aartswoud, Medemblik en Hoorn. De boer ging op walvisvaart en zijn vrouw en kinderen namen het werk op de boerderij over. De walvisvaarders slachten hun walvissen direct na de vangst op het schip. Een walvis heeft een onderkaak en een bovenkaak, elk bestaande uit twee botten. Het Heerhugowaardse bot is van de onderkaak van een walvis. De kaakbeenderen werden indertijd speciaal door de walvisvaarders meegenomen naar huis omdat ze beenderolie bevatten die uit die kaakbeenderen kon worden gewonnen. Dit was zeer dunne olie, verkocht als smeermiddel (kreekolie) voor fijne mechanische apparaten zoals klokken, microscopen en telescopen. Het was een tamelijk kostbare oliesoort. Het gevolg was wel dat er veel kaakbeenderen in Holland en West-Friesland terecht kwamen.

Een zwerfbot. De walviskaak bij de boerderij op de Gouwe werd vroeger gebruikt als schuurpaal voor het vee (foto Ina Broekhuizen-Slot).

Walvisvaart

Vanwege de zeer grote maat konden deze walviskaken ook voor andere doeleinden gebruikt worden, zoals bijvoorbeeld voor hekwerk of als schuurpaal voor het vee. Zo'n kaakbeen werd een paar meter in de grond gegraven en dan stak het nog meters boven de grond uit

waartegen het vee zich kon schuren. Dergelijke botten vinden we op weilanden en erven van boerderijen. Deze walviskaken worden zwerfbotten genoemd. Ze zijn vanaf de 17e eeuw door Hollandse walvisvaarders meegebracht en bij boeren terecht gekomen die ze wel voor het een of ander konden gebruiken. Deze botten zijn dan niet ouder dan hoogstens een paar honderd jaar of jonger omdat er door de Nederlanders tot ver na de Tweede Wereldoorlog op walvissen werd gejaagd. Ze zijn nog maar weinig te vinden. Als ze er nog staan, zijn ze door het schuren van het vee en door het jarenlang in weer en wind staan behoorlijk aangetast. Het walvisbot van Heerhugowaard ziet er echter redelijk gaaf uit. Dat en de geringe grootte van het walvisbot maakt de opmerking dat het hier om een zwerfbot zou gaan, gebruikt als hek of schuurpaal, minder geloofwaardig.

De Grijze walvis leefde indertijd in de Atlantische oceaan en de Noordzee, maar is door de intensieve walvisvaart hier uitgestorven. Deze walvis kan wel vijftien meter lang worden. Ooit kwamen ze voor langs de Hollandse kust.

In Oostzaan zijn bij werkzaamheden aan het riool een groot aantal walvisbotten gevonden, evenals in Zaanstad. Bij opgravingen van de scheepswerven aan de Hogendijk kwamen 13 botten van jonge Groenlandse walvissen tevoorschijn. Veel onderkaken en staartwervels. Het grote aantal staartwervels kan verklaard worden uit het feit dat een walvis eenvoudigweg veel staartwervels heeft. Dat er zoveel onderkaken gevonden worden – een walvis heeft maar vier kaakbeenderen, heeft te maken met de hiervoor genoemde winning van de speciale olie. In het dorpscentrum van Schiermonnikoog staan twee enorme onderkaken van een Blauwe Vinvis die in 1950 in de Zuidelijke IJszee is geschoten. De twee meter hoge walviskaken herinneren aan de intensieve walvisvaart op Schiermonnikoog. Na de Tweede Wereldoorlog werd de Nederlandse Maatschappij voor de Walvisvaart (NMW) opgericht. De oprichting was vooral ingegeven door de naoorlogse schaarste aan oliën en vetten en met name de margarine-industrie.

In de grond begraven?

Maar is het Waardse walvisbot nu een zwerfbot of een prehistorische vondst? Het lijkt mij vrijwel uitgesloten dat het een zwerfbot is, aangezien het bot veel te klein is voor gebruik als schuurpaal of hek en het bot geen

gebruikssporen vertoont. Zou in de 17e of 18e eeuw een Waardse boer met paard en wagen naar Zaandam, of elders, zijn gereisd en vandaar het walvisbot hebben meegenomen? Dat bot moet dan jaren op zijn erf hebben gelegen, omdat de boer toch inzag dat hij met zo'n klein bot weinig kon beginnen. Vervolgens, om ervan af te zijn, heeft hij dit bot anderhalve meter diep in de grond begraven, zodat boer Kleppe dit in 1975 met ploegen weer naar boven kon halen. Zou dit het verhaal zijn achter het Waardse walvisbot? Het lijkt mij niet, maar dat is niet meer dan een veronderstelling. Om zekerheid hierover te krijgen, is onderzoek nodig naar de ouderdom. Meten is weten, nietwaar.

Daarom heeft Henk Aandewiel van het Poldermuseum in Heerhugowaard in 2019 een monster laten nemen van dat bot. Aan de Universiteit van Yorkshire in Engeland werd dit onderworpen aan een soort DNA test. Hiermee kon de soort worden vastgesteld. Het blijkt om een grijze walvis te gaan. Eind vorig jaar is een monster naar Trondheim in Noorwegen gestuurd waar Youri van den Hurk werkzaam is als onderzoeker. Van den Hurk heeft als zoöarcheoloog veel studie gedaan naar prehistorische botten. Niet naar de botten die na 1600 door de walvisvaarders zijn meegenomen. Hij is vooral op zoek naar een soort walvis die lang geleden uit de Noordzee is verdwenen, namelijk de grijze walvis. Het gaat hem dus om de periode van voor de actieve walvisvaart, de periode tussen de prehistorie en de Middeleeuwen. We weten uit archeologische vondsten dat de grijze walvis toen nog in onze zeeën voorkwam. Ze leefden in de Atlantische oceaan en de Noordzee en in ondiepe zeeën, vandaar dat ze ooit voorkwamen langs de Hollandse kust.

Prehistorische vondst

Inmiddels is afgelopen februari het resultaat bekend geworden van het onderzoek door Van den Hurk naar de ouderdom van het Waardse bot (via de C14 methode). De datering is uitgevoerd in de Nasjonallaboratoriene, onderdeel van de Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Uit Trondheim kwam de melding binnen dat het bot uit het Poldermuseum met zekerheid meer dan 5000 jaar oud is, dus zeg maar dat de grijze walvis zo'n 3000 jaar v.C. in Heerhugowaard terecht is gekomen. Geen zwerfbot dus, maar een prehistorische vondst, met stip de oudste in Heerhugowaard. Van den Hurk meldt over het dateringsonderzoek dat hij heeft uitgevoerd: 'Mariene dieren geven vaak een ouder C14 signaal af dan terrestrische levensvormen (landdieren). Om deze reden moet de datering bijgesteld worden. Doorgaans wordt dit op 400 jaar gesteld, maar dit is afhankelijk van locatie en dier. Helaas is voor walvisbotten in Nederlandse wateren geen betrouwbare vergelijking. We zien dat veel andere onderzoekers uitgaan van 400 jaar. We kunnen ook een vergelijking maken met het walvisbot uit Andijk. Daar is in 2007 een compleet

walvis skelet gevonden. De datering voor het Heerhugowaardse walvisbot komt dan uit op 3516 tot 3370 BC (met 96% betrouwbaarheid). Voor het Andijker skelet 2967 tot 2698 BC (met 96% betrouwbaarheid). Het is goed mogelijk dat deze twee walvissen enkele honderden jaren na elkaar hetzelfde zeegeulensysteem zijn op zwommen en daar aanspoelden en stierven'. (BC is: voor Christus, voor de jaartelling dus)

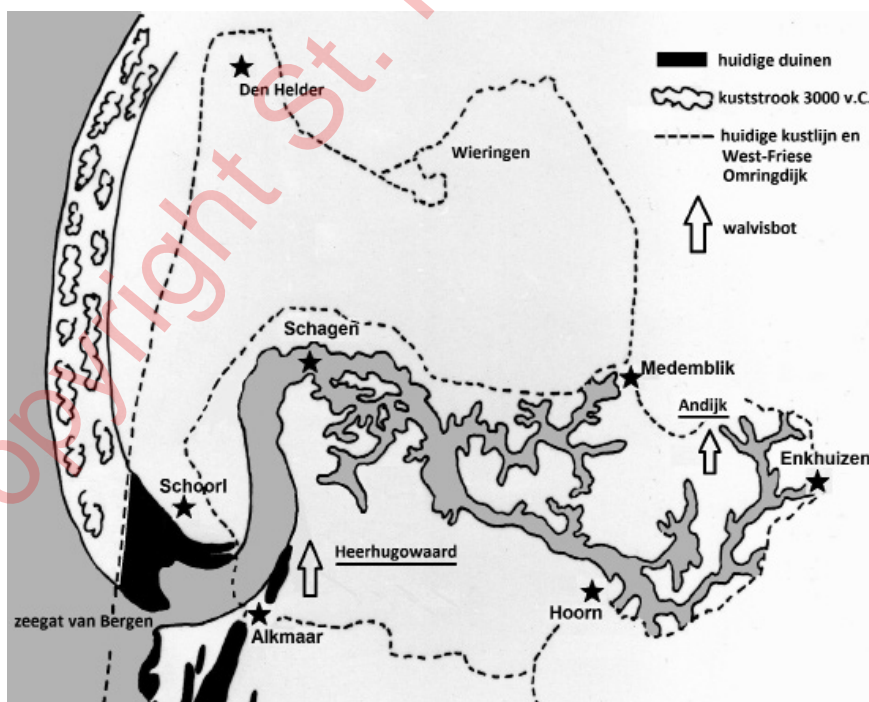
Zeegat bij Bergen

Dat dit walvisbot in Heerhugowaard terecht is gekomen, heeft te maken met de geografische situatie uit de tijd dat deze walvis hier zijn einde vond. De kustduinen lagen enkele kilometers verder in zee dan nu. Ter hoogte van Bergen was de zee door de duinstrook heen gebroken. Met vloed stroomde tweemaal daags het zeewater het gebied achter Schoorl binnen via een groot geulensysteem dat reikte tot aan Medemblik, Enkhuizen en Hoorn. Zoiets als de slufte op Texel, maar dan vele malen groter. De stroomgeul bij Bergen was groot genoeg om walvissen door te laten. Die hoofdgeul liep richting Schagen om vandaar via talloze zijtakken geheel West-Friesland te overstroomen. De grijze walvis kon hierdoor ons gebied binnenkomen en is ter hoogte van Heerhugowaard vast komen te zitten en daar gestorven. In Andijk is in 2007 het gehele skelet bovengekomen. Omdat er in Heerhugowaard geen opgraving is gedaan, maar alleen een bot met ploegen boven is gekomen, is het heel goed mogelijk dat de rest van het walvis skelet nog in de Waardse bodem zit. Rond het jaar 1000 v.C. is het zeegat bij Bergen met zand dichtgeslibd en kwam het West-Friese geulensysteem droog te liggen. De latere overstromingen door de zee vanuit het westen (de Zijpe)

of het noorden via de waddeul Het Oude Veer (bij Wieringen) hebben in de vele eeuwen daarna anderhalve meter klei over het walvis skelet gelegd, zodat boer Kleppe wel heel diep moest ploegen om het walvisbot naar boven te brengen waar het in het museum aan de Huigendijk een nieuw leven heeft gekregen.

Bronnen

Broekhuizen-Slot, Ina, 2021. *Walviskaak aan de Gouwe. In 'Vierkant', cultuurhistorisch tijdschrift van het Westfries Genootschap. Archeologische Kroniek van Noord-Holland, 2011. Over het nut van walvisbotten. Grijze walvis, Oud Stede Broec, studylibnl.com. Windt, Jan, 2007. Walvis zwemt West-Friesland binnen. Jaarboek Hist. Ver. Oud Stede Broec. Informatie van Youri van den Hurk en Henk Aandewiel.*

De Kop van Noord-Holland en West-Friesland ca. 5000 jaar geleden. West-Friesland was een grote wadvlakte met brede stroomgeulen waardoor de walvis West-Friesland kon binnen zwemmen. Het zeewater reikte tot Enkhuizen en Hoorn (kaart Henk Komen).

OMNISPORT FIETSTOURCLUB UIT HEERHUGOWAARD 50 JAAR

In dit artikel een impressie van de Fietstourclub Omnisport uit Heerhugowaard, die dit jaar vijftig jaar bestaat, geschreven door Jaap de Groot, oud bestuurslid. Daarna leest u de herinneringen van Co Zut, als oud bestuurslid, van de fietstocht tijdens de Polderfeesten in 1979.

Omnisport Fietstourclub uit Heerhugowaard bestaat vijftig Jaar. In 1972 opgericht uit de supporters club van de plaatselijke wielrenner Pé van Stralen. Maar ook ter bevordering van het fietsen op zich. De eerste plek om elkaar te ontmoeten was het lokaal van het Anker aan de van Veenweg. Van hieruit werden verschillende toertochten georganiseerd, in groepsverband, ook was het Anker dan een afstempelpost voor sterritten. Later is dat jaren lang vanaf café Marlène gedaan. Omnisport groeide door de jaren heen naar 265 leden. Met de bekende Blauwer eigertocht werd er een keer met 100 man gereden, nu niet meer voor te stellen met het huidige drukke verkeer. Omnisport ontpopte zich als een echte omni vereniging (afgeleid van het Latijnse 'omnis', wat betekent alle, elk, ieder). Er werden namelijk ook loopwedstrijden georganiseerd, van verschillende afstanden, zelfs tot aan de halve marathon. Het fenomeen "de wintertriathlon", werd 10 jaar lang door deze club georganiseerd, dit hield in: Een uur schaatsen op de ijsbaan in Alkmaar, dan hardlopend naar Heerhugowaard waar de fietsen opgesteld stonden op de middenweg, om daarvandaan 40 km te gaan fietsen rond de Waard. In 1990 zocht Omnisport het hogerop. Eerst naar de Alpen. Daarna werd er steeds om het jaar een tocht georganiseerd naar onder andere de Dolomieten, Alpe d'Huez, Pico Veleta, Mont Ventoux, de Groszclockner. Deze tochten waren grote uitdagingen en voor de leden een geweldige belevenis.

De Omnisport groep tijdens de Pico Veleta er werd tot 3384 meter geklommen

De fietstourclub Omnisport ontkwam niet aan een terugloop van het ledenaantal, maar bleef door de jaren heen een actieve club. Een nieuw fenomeen, een 24 uren hometrainer wedstrijd onder de luifel op het raadhuisplein. Dit was een geweldig spektakel, dat heel veel publiek op de been bracht. Nu is de club met 85 leden nog steeds actief op de wegen door Nederland. Alle provincies zijn door Omnisport bezocht, om er een meerdaagse clubronde te rijden.

De leden in fietstenuë tijdens hun rondje Nederland

Al enkele jaren organiseert Omnisport met de Stichting NUT een fietstocht voor alle Heerhugowaardse verenigingen of stichtingen, waarbij een bedrag van 400 euro (beschikbaar gesteld door stichting NUT) verdiend kan worden als ze met 10 mensen deze rit van 30 km volbrengen. Dat dit een mooi maatschappelijk initiatief is bewijst de deelname van 96 verschillende deelnemende verenigingen en stichtingen. Door de coronapandemie is het enkele keren niet doorgegaan. Dit jaar, 11 juni 2022, was het weer een groot succes.

De drukte bij de stempelpost en koffie/theestop op het terrein van Ossa

50 jaar is Omnisport actief met het fietsen. Veel is er in die jaren veranderd. Langs de wegen is het steeds drukker en zijn de lontjes bij verschillende mensen korter. Omnisport leden proberen de activiteiten volgens de regels te doen. We hopen nog veel te bewegen door middel van de fiets. Hoewel de fiets door de jaren heen technisch veel veranderd is, moet je nog steeds trappen.

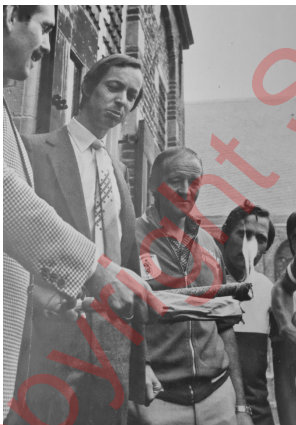
Omnisport nog vele jaren toegewenst, Jaap de Groot Foto's aangeleverd door Jaap de Groot

De activiteiten van Toerclub "Omnisport" tijdens het Polderfeest in 1979.

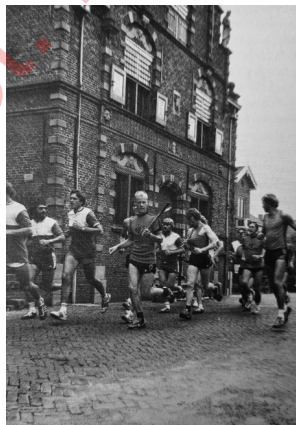
De Polder Heerhugowaard bestond in 1979 driehonderdvijftig jaar en dit werd groots gevierd. In het navolgend verhaal wordt de inzet van de actieve Toerclub "Omnisport" beschreven door Co Zut. (Co was in die tijd postbode in HHW). Tijdens de jubileumweek had Omnisport zich laten zien als een actieve Toerclub en is ze betrokken geweest bij het organiseren van diverse activiteiten.

HET FEESTVUUR: Zaterdag 8 september 1979

In de Rijk stond de wieg van Jan Adriaensz Leeghwater. De grote molenbouwer die blijkens een gevonden nota op de een of andere wijze betrokken is geweest bij de drooglegging van de Waard tussen 1626 en 1629. Door deze informatie kwam bij mij het plan om het feestvuur vanuit de Rijk naar Heerhugowaard te brengen. Zo gedacht, zo gedaan. Het vuur werd ontstoken op het bordes van het mooie oude Raadhuis van de Rijk. Dit gebeurde onder toezien oog van Wethouder E. Harmsen uit die plaats en Wethouder E. Huisman uit Heerhugowaard.

Het feestvuur in de Rijk, Harmsen, Huisman, Co Zut

De lopers met de fakkel voor het Rijk stadhuis

Ik mocht hier als secretaris van toerclub Omnisport getuige van zijn. Twintig leden van atletiek vereniging Hera en van genoemde fietstoerclub brachten in estafetevorm om beurten de fakkel naar de Waard.

Frans Smit (een bekende lange afstandsloper) stak het vuur op een speciale vuurbak aan. Het bleef branden zolang de gasfles dat toe liet. Bij deze was de openingsplechtigheid geschied en Jaap van Langen hield daarna zijn openingspeech.

J.C. van Langen, dijkgraaf van de jubilerende polder, verricht de officiële opening van de festiviteiten op het bordes van het gemeentehuis op het Raadhuisplein

DE HOMETRAINERWEDSTRIJD:

Zaterdag 8 september 1979

Een andere activiteit, die fietsclub "Omnisport" op zaterdag 8 september organiseerde was een 12 uren hometrainerwedstrijd, met de start om 7.00 tot 19.00 uur.

7.00-19.00 uur Hometrainer-race

De festiviteiten starten met een 12-uurrace op hometrainers die naar alle waarschijnlijkheid langs de Middenweg ter hoogte van café „Marlène” zullen worden opgesteld.. De wedstrijden worden georganiseerd door de Tourclub Omnisport. Na het startschot van dijkgraaf J.C. van Langen gaan tien Heerhugowaardse ploegen in de strijd om niet te versmaden geldprijzen. De ploegen, elk bestaande uit vijf coureurs en een ploegleider, worden onder meer afgevaardigd door de brandweer, openbare werken, politie, P.T.T. en Omnisport zelf.

al een keer een 24 uren wedstrijd op het Raadhuisplein gehouden met teams uit verschillende dorpen. Nu was de locatie voor café Marlène. Het mooie van dit spektakel was dat er alleen Heerhugowaardse teams aan deelnamen.

De 24 uren wedstrijd voor Marlène

Tornado, De Heertjes, KSV, Openbare Werken, Politie, Brandweer de Noord, en zeven heren teams.

De pedaalridders zaten op het puntje van hun zadel om te proberen een ereprijs in de wacht te slepen. Bij de dames gingen de dames van de Heer van Jericho als winnaar op de schouders. Ze traptten 482 km weg. Bij de heren werd Omnisport glorieus winnaar. Met een totaal van 639 km. Het publiek liet van zich horen met talrijke aanmoedigingskreten. Ook medeplougenoten lieten hun kelen niet met rust. Het zou mooi zijn als er weer eens een hometrainerwedstrijd gehouden zou worden!!

DE FIETSTOCHT: Zondag 9 september 1979

10.00-12.00 uur
Polderfietstocht

Tourclub Omnisport stelt tussen 10.00 en 12.00 uur de inschrijving open voor een fietstocht van 30 km die bedoeld is voor de gehele burgerij, maar buitenpoorters zijn natuurlijk ook welkom. Na de start bij Rietbergen voert de tocht door het Waardse polderland. Ook het polderhuis aan de Huygendijk is in deze route opgenomen, zodat, evenals bij bovenstaande wandeltocht, de deelnemers de oudheidkamer kunnen bezoeken. De deelname is gratis; na 30 km kan elke deelnemer de jubileummedaille opspelden.

Iedere morgen kwam ik met bepaalde poststukken op het toenmalige gemeentehuis aan het Raadhuisplein. Op een zekere morgen werd ik daar aangesproken door Tom Kocken, die er al jaren werkzaam was. Hij was inmiddels ook voorzitter geworden van het feest comité "Driehonderd jarig bestaan Polder Heerhugowaard".

*Het jubileumcomité van De Heerhugowaard 350 jaar droog!
Rij boven: Nic de Wit, Kees van Graft, Jan de Vries, Gerrie Groot
Rij onder: Annie Beers-Mantel, Tom Kocken, Alie Leegwater-Glas, Piet Kager, Joke Beers-Siep
Willem van der Stoop ontbreekt op de foto.*

Tom vroeg met een warme stem: 'Co, kan toerclub "Omnisport" in de feestweek van 8 september t/m 16 september misschien een fietstochtje organiseren?' Ik reageerde meteen. Het leek me een goed plan om een ritje van plus minus achtentwintig km te organiseren. 'Hoeveel mensen zullen er ongeveer het stalen ros gaan beklimmen?' vroeg Tom.

'Bij goed weer reken ik op vierhonderd enthousiastelingen', was mijn antwoord. Tom dacht verder. 'Is het mogelijk om fietsers onderweg hun dorst te laten lessen. Zo ja, geweldig, en ze mogen allen ook een speciale feestmunt bij het einde in ontvangst nemen'.

Met dit plan ging ik fluitend terug naar het postkantoor. Ik heb het voorstel uiteraard met mijn medebestuurleden besproken en zij waren enthousiast. Ze stonden met honderd procent achter het plan. De start werd gepland bij café "De Swan", Rietbergen. Het pleintje voor het gemaal aan de Huygendijk was de drinkstop. De datum werd zondag 9 september tussen 10 en 12 uur. Vierhonderd route beschrijvingen nam een drukkerij voor zijn rekening. Vierhonderd flesjes, zoals bijv. Joy (die dikke buikjes) en plastic bekers werden uiteraard bij de plaatselijke middenstand ingekocht.

Nel Burger-Ottenbros en Riet Zut-Ottenbros schonken al snel een glaasje water uit

In de augustusmaand werd er door de media en de feestgids veel aandacht aan geschonken. Op de zondagmorgen om 9.30 uur was het al reusachtig druk rond de locatie "De Swan". De mensen achter de inschrijftafels zaten met zweet in hun handen. Al gauw bleek dat een basisschool en het kantoor van de Koerier ingeschakeld moest worden. Zij zorgden samen voor 2000 route kopieën. De winkeltjes van Cor Jak, Gert van der Stoop en Piet van Vliet werden leeg (geplunderd) om het tekort aan flesjes aan te zuiveren. Rond de klok van twaalf uur waren er vierentwintig honderd fietsers op hun stalen ros gestapt. Ongelooflijk, om nooit te vergeten!!!

Achteraf had alleen de eerst gestarte een route hoeven te hebben. Het was zo'n enorme lange sliert fietsen. Iedereen fietste gewoon achter elkaar aan.

Hans de Vries en mevrouw Nel Burger-Ottenbros en mevrouw Riet Zut-Ottenbros (in klederdracht) hadden het gigantisch druk bij het Poldermuseum. Nadat de laatste speciale feestmunt (een Florijn) uitgereikt was moesten de deelnemers (sters) hun adres noteren, zodat ze later een passend tegeltje konden ontvangen. Onze dochter Hilda had het opschrift ontworpen. Reglementair konden er geen Florijnen meer bij de

GEDICHTEN

Rijksmuntcentrale besteld worden. Nu bleek dat er ook veel fietsers uit andere woonplaatsen hadden meegedaan. Het heeft lang geduurd voordat het mooie tegeltje bezorgd was. Het in de bus gooien was natuurlijk geen probleem!!!

20.30 uur Fakkelprestatieloop

Tourclub Omnisport organiseert op deze avond een fakkelprestatieloop die op genoemd tijdstip is gepland, maar bij onvoldoende duisternis naar een wat later tijdstip kan worden verschoven. Vanaf 19.00 uur kunnen deelnemers zich in café „Marlène” laten inschrijven. Kosten per persoon f 2,50, waarvoor men een fakkel aan het begin en een jubileummedaille aan het einde ontvangt. Inschrijving is opengesteld voor 16-jarigen en ouderen; het parcours start in de Sportlaan, voert door het Centrum en is 6 km lang. Men start gezamenlijk en de brandende fakkels geven een bijzonder feestelijk cachet aan deze prestatie-loop.

De FAKKELLOOP: Woensdag 12 september 1979

De fakkeloptocht op de woensdagavond van 12 september was natuurlijk geen demonstratie. Het moest in de avonden plaats vinden om het Polderfeest een extra sfeer tintje geven. De organisatie was in handen van “Omnisport” in samenwerking met de familie Ottenbros. De route ging al wandelend door het oude Centrum en had een lengte van 6 km. Dit was wat anders dan een fietstocht organiseren. Voor mij en voor zeer veel anderen was het een Feestweek om nooit te vergeten. Dit kwam mede door de grote inzet van de Toerclub “Omnisport”, die dit jaar, 2022, zijn 50 jarig bestaan viert.

*Dit waren de herinneringen van Co Zut.
Met foto's uit het boek: 't Is me een feest weest,
tekst en samenstelling Jan Tamis
Foto's: Fototeam Hans Anderson.*

De fakkels worden aangestoken door Co Zut en Jan Burger

Annek Groot

Het eerste ritje

Een jochie fietste met zijn opa voor het eerst langs een drukke straat. Opa, links van hem, oppassend, bestookte zijn kleinzoon met goede raad 'Kijk uit,' zei opa. 'Hier is veel verkeer. Uitkijken! Hoor je wel wat ik zeg?' 'Ja, opa, met oren kan ik niet zien. Ik luister niet, hoor. Ik let liever op de weg.'

©Annek Groot

Luchtig

en wat als je ventieltje praat pruttelt, luchtig sist jij de aansluiting met de groep als achterblijver mist nog roept, hé jongens, ga maar en dan, ik red me wel de fiets in de berm geplant uit is het onderling spel de kont in het gras gezet wat water uit de bidon een banaan uit de achterzak jij berustend in de zon

dan denk je aan je vrouw vanmorgen rennend uit de deur een zwart kort staafje in haar hand tjonge jonge, wat een humeur ze riep, dan niet, loop naar de pomp tja, ze heeft haar op haar tanden stik, natuurlijk, hier sta ik zonder pomp met lege handen

©Annek Groot

Geschreven voor Tour de Waard. Editie 2022

ONZE MUZIKALE FAMILIE

Siem Bakker in gesprek met Caren Does

Als ik, Siem Bakker, aan familie en bekenden in De Waard vertelde dat ik voor "De Overhaal" bezig was een levensschets te schrijven van pater Cor Does, missionaris en componist, kwam al gauw de opmerking dat Does een bekende muzikale naam is in het dorp. Een mooie aanleiding voor een stukje bijzondere familiegeschiedenis in de vorm van een gesprek met Caren Does, dochter van Wil Does en Tiny Schoon. Natuurlijk met de muziek als onderwerp. Waar mogelijk sluiten ook enkele andere familieleden zich aan bij ons gesprek, dat daardoor voor de lezers veel weg heeft van een toertocht langs een nog heel levendig muzikaal verleden. Niet alleen van deze familie maar ook van hun dorp. De vragen die ik aan Caren en de andere familieleden heb gesteld staan cursief in dit verhaal. Siem Bakker Nzn.

Muzikaal talent was er te over op Oostdijk nr. 33. Als aan Caren wordt gevraagd naar het grote gezin waarin zij is opgegroeid en hoe muzikaal dit gezin was, komt er niet gauw een eind aan haar antwoord.

Vader Wil Does al jong op accordeon voor zijn ouderlijk huis aan de Jan Glijnisweg, 83. Ca.1926.

Als gezin hebben we altijd op de Oostdijk nr. 33 gewoond. We waren met elf kinderen. Ik ben geboren in 1945. Als oudste verschil ik zestien jaar met de jongste, mijn broer Erik, geboren in 1960. Het gekke is dat Erik en ik geen instrument bespelen. Ik laat hierbij mijn zusje Cissie (1958) die het syndroom van Down had en in 2017 is overleden, en mijn broertje Jacky (1956), die zowel lichamelijk als verstandelijk gehandicapt was en is overleden in 1971, buiten beschouwing. Zij hielden allebei heel veel van muziek.,

Het ouderlijk huis van de familie Does aan de Oostdijk 33

Na mij komt Annemiek (1946). Zij heeft jarenlang met zus Evelien (1953) een kinderkoor gehad in de H. Familie-kerk. Zij studeerde de liedjes in met de kinderen en Evelien begeleidde ze op het keyboard of het orgel.

Annemiek (1946) en Marry (1948) op de gitaar, Evelien op de piano

Annemiek speelt gitaar en heeft met zus Marry (1948) heel lang bij de amusementsvereniging De Diatonica's gespeeld. Bij die vereniging speelde mijn vader accordeon of piano en mijn broer Wil speelde er ook piano of keyboard. Ook Marry speelt goed piano, ze heeft ook lang pianoles gehad.

Wil (1949) is mijn oudste broer. Jarenlang heeft hij op bruiloften en feestjes gespeeld, zowel accordeon als piano. In 2019 was hij 55 jaar organist in de kerk van Ursem. Hij is pianostemmer en doet dat nog steeds. Toen hij na twee jaar studie op zijn 19e het diploma pianostemmer haalde, was hij daarmee in 1968 de jongste van Nederland. Ook gaf hij pianoles.

Een krantenbericht uit 1968, met Wil Does jr

Broer Jan (1951) speelt piano en orgel. Ook speelde hij keyboard bij de bekende band Break. Vervolgens komt broer Ab (1952) die gitaar, keyboard en piano speelt. Hij heeft altijd in de Crossband gespeeld, net als zijn jongere broer John (1955), die behalve in de Crossband ook in de band Maas speelde en nog in een aantal andere bandjes. Hij heeft conservatoriumopleiding Slagwerk gedaan. Tussen Ab en John hebben we Evelien, die ik al eerder noemde.

2015 20-09 Evelien achter de piano. Caren Does en Arnout Colijn 25 jaar getrouwd. In "Johanna's Hof" in Bakkum

Haar beroep was pianiste en gitariste op Reigersdaal, de instelling voor lichamelijk en geestelijk gehandicapte kinderen. Ook begeleidt zij daar muzikaal begrafenissen en andere bijzondere gelegenheden. Dat doet ze nog steeds. Ook speelt ze nog wel eens orgel in de H. Familie-kerk.

Boven vlnr: "mijn moeder en mijn vader met kleine John. Midden vlnr: Marry, Ab, Jan, ik, Wil en Annemiek. Zittend op tafel: Jacky (overleden in 1971) en Evelien. Cissy en Erik waren nog niet geboren. Foto bij mijn Plechtige Heilige Communie, 1957

Het kan haast niet anders of de muziek was al in de familie en bij je ouders aanwezig nog voordat er al die muzikale kinderen waren. Wat hoorde je daarover?

Over mijn moeders muzikale aanleg weet ik niet zoveel meer te zeggen dan dat zij een beetje piano speelde. Haar

vader, Albert Schoon, was koorzanger in de rooms-katholieke kerk in Medemblik. Mijn vader speelde volop piano, accordeon en op het kerkorgel. Hij luisterde brui-often en partijen op, was organist in de Dionysiuskerk en later in de H. Familie-kerk. Het is wel leuk om hier nu te vertellen hoe het begonnen is: als mijn muzikale priester-ooms Jan en Cor als studenten in de vakanties thuishkwamen van het seminarie, werd er een harmonium gehuurd bij de firma Spanjaard in Alkmaar. Mijn vader mocht daar natuurlijk ook op spelen. Hij was nog heel jong. Op een gegeven moment kwam een pastoor op huisbezoek en hoorde mijn vader spelen. Hij was verbaasd over het talent en heeft er toen voor gezorgd dat mijn vader op pianoles mocht op kosten van de kerk. De voorwaarde was wel dat hij organist zou worden in de H.Familie-kerk!

Wil Does sr. achter de piano aan de Oostdijk

Daarvoor moest hij elke zaterdagochtend vroeg naar Alkmaar voor les om 8 uur, want dat was de voordeligste tijd! Mijn vader vertelde, dat hij soms een koe lopend moest meenemen voor de veemarkt in Alkmaar, die toen op zaterdag was!

Later als tuinder had hij geen makkelijk bestaan. Muziek maken was voor hem ook een meer dan welkome aanvulling op zijn inkomen. Organist zijn op 't Kruis betekende dat het gezin in het ziekenfonds kon! Als ik daar allemaal nog aan terugdenk, word ik er niet vrolijk van. Maar het was voor veel mensen hetzelfde vroeger.

Op de vraag aan Caren naar de verschillende bands waarin broers speelden, wat voor muziek en of ze nog bestaan, stelt ze voor om henzelf hierover aan het woord te laten. Stukjes muziek-geschiedenis voor de vuist weg verteld door John en Jan.

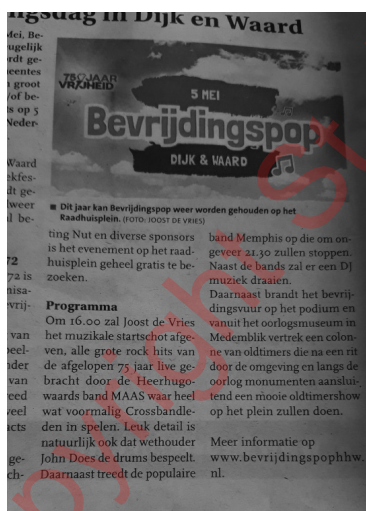
John Does over de Crossband: De Crossband is net als Break een zogenaamde "coverband", een band die nieuwe versies van al bestaande nummers speelt. Over Break kan mijn broer Jan het beste meer vertellen. Crossband komt, zoals de naam al doet vermoeden, oorspronkelijk uit Heerhugowaard 't Kruis. Aanvankelijk speelden daar Nellie de Vries, Cor de Vries (de man van zus Evelien) en Moos de Vries in, samen met Ab Does, Jos Oudhuis, een meisje van Berkhout en een jongen uit Akersloot.

Later waren er wisselingen waarbij ook muzikanten “van buiten” deel uitmaakten van de band. Als ze van heel ver kwamen, verhuisden zij meestal naar de omgeving van Heerhugowaard. Vanuit Paterswolde of Bulgarije elke keer op de fiets naar de oefenruimte valt niet mee en al helemaal niet als je uit Bulgarije komt zoals Wladimir Ivanov, die de toetsen bespeelde van keyboard of synthesizer. De Crossband is begonnen zo’n jaar of veertig geleden.

De Crossband op het Raadhuisplein met 3de van rechts zwager Cor de Vries en op de drums broer John, 2020.

Maas is ook een “coverband” met oud Crossbandleden en een zoon van de vroegere bassist Hans Kerkhof. Hans speelt nu gitaar. Een jaar of tien geleden zeiden Cor de Vries en ik op een verjaardag: “Zullen we maar weer?”

5 mei 2022, Bevrijdingspop op het Raadhuisplein, met MAAS en een aantal Crossbandleden.

Ik heb in heel veel blues-, boogie woogie- en rockbands gespeeld, ik denk meer dan vijftien bands. In de tijd dat ik op het conservatorium studeerde, speelde ik soms zeven avonden per week met verschillende gezelschappen. Ook ben ik regelmatig ingevallen bij klassieke orkesten zoals het Noord Hollands Filharmonisch. Met een slagwerkgroep (K 104, vernoemd naar Keizersgracht 104

waar nu De Rode Hoed zit en waar we repeteerden) ben ik in New York geweest, in 1976.

Jan Does over de band Break: Ik ben in Break gekomen in 1981. De band Bluebird waar ik uit vandaan kwam, speelde ook heel veel maar had een erg verouderd repertoire. Ik werd benaderd door de band Break en die had nog veel meer werk. Ze wilden mij er ook bij hebben omdat ik een Hammond orgel had. Dit orgel was aardig kostbaar en mijn vader had dat bedrag van 4500 gulden voorgeschoten. Het moest natuurlijk weer worden terugbetaald. Binnen een jaar was dat geregeld. Dat zware orgel werd overal mee naar toe gesleept door het hele land. Het was wel een prachtig ding maar het is langzamerhand vervallen met allerlei storingen.

Jan Does gewoon thuis met zijn orgel in het Westfriese Hauwert, 2021.

De synthesizer was in opkomst en die dingen waren veel lichter met nagenoeg dezelfde klanken. Wij speelde hoofdzakelijk dansbare top 40 muziek richting Simpleminds, U2, Joe Cocker, Talk-talk, maar ook veel van Nederlandse bands op kermissen en carnaval. Ook in deze band speelde de Heerhugowaarder Gerard Borst, die er tot het einde van de band in 1995 bij is gebleven. Ik ben er zelf in 1992 uitgestapt en ging verder met het trio Good Luck speciaal voor bruiloften en partijen. Met dit trio speelde ik gemiddeld vier keer per week en ik kon zodoende daar aardig wat centjes mee bij elkaar scharrelen! Het had één nadeel: ik was altijd weg! Vroeg weg en laat thuis. Mede daarom zijn we in 1999 helemaal gestopt. We hadden inmiddels ook alle drie een baan met een meer regelmatig leven en dat is ook heel wat waard!

Terug naar het gesprek met Caren. De ene generatie Does, die van je heerooms Jan en Cor Does en van jouw vader, heeft aanleg en liefde voor muziek, zo te horen, aan de volgende generatie doorgegeven. Geldt dat doorgeven ook voor jouw eigen generatie? Dus aan jullie kinderen? Ook kinderen van mijn broers en zussen die muziek beoefenen, zijn heel muzikaal. Bijzonder daarbij is, dat er

vijf geadopteerde kinderen in de familie zijn, die allemaal op zijn minst één instrument bespelen. De dochter van Evelien heeft de Rock-Academie in Tilburg gedaan. Zij heeft een contract bij Sony en maakt achtergrondmuziek bij films. Ze speelt ook bij een aantal bands die regelmatig voor t.v. zijn geweest, o.a. in De wereld draait door, het programma van Matthijs van Nieuwkerk. De zonen van Evelien spelen in bandjes, net als die van Ab, die zelf altijd in de Crossband heeft gespeeld.

Bas (1981) en Frank (1974) op de gitaar met trotse vader Cor de Vries. Hun moeder is Evelien Does.

Wat ook wel noemenswaardig is dat alle nichtjes en neven die op het Han Fortmann College (nu Trinitas College) zaten, op zijn minst één keer een prijs hebben gewonnen in “De Grote Prijs”. Een soort muzikale wedstrijd voor de middelbare scholen in Heerhugowaard. De laatste jaren hebben de kinderen van John daarin een prijs gewonnen. Zij zijn de jongste nichtjes en neefjes.

Het houdt dus niet op, want er zijn ook nog je neven en nichtjes, de kinderen van de broers en zussen van je vader. Hebben die zich ook zo enthousiast op het muzikale pad begeven? Caren weet er wel één die op haar beurt, zo uit haar hoofd, veel weet te vertellen over haar directe muzikale familie, nicht Gina, dochter van ome Jaap Does en tante Sien Brink.

Mijn vader en moeder, aldus Gina van Dijk-Does, hadden twaalf kinderen, acht jongens en vier meisjes. Mijn vader zong op het kerkkoor en ook thuis heel vaak, soms ook met mijn moeder, hun stemmen klonken heel mooi samen (sopraan en tenor). Moeder zong ook wel slaapliedjes als ze een baby op schoot had en wij dan stil luisterden. De moeder van mijn moeder, die vaak bij ons logeerde, zong met haar warme alt vooral kerkelijke liedjes. Wij noemden dat “heilige liedjes”. Toen ik vijf jaar was, kregen we een grote hobbel, we zaten er soms met z’n negenen in. ‘s Zomers stond hij buiten en ‘s winters in de keuken en vooral in die hobbel werd met z’n allen veel gezongen, vooral kinderliedjes of sinterklaas-

Familiefoto t.g.v. het 12 ½-jarig huwelijk van Jaap Does en Sientje Brink, 1949. V.l.n.r. boven: Koos, Wil, Ans, Jan, Gina, pa Does, Christien. Onder: Irma, Hans, Maarten, Jos, mamma Does, Frans, Jacques was er toen nog niet, zijn foto is er destijds bijgeplakt. Het gezin woonde aan de Jan Glijnisweg 55

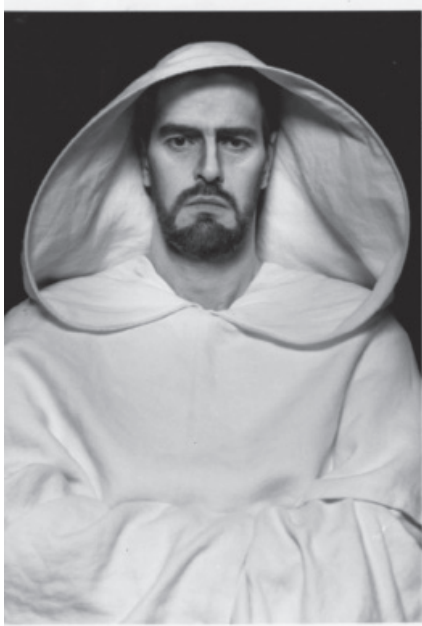
kerst- en “heilige liedjes”. Ter voorbereiding van de 12 ½-jarige bruiloft leerde onze hulp in de huishouding, Riet van ome Pé, ons het lied “Langs berg en dal” op ‘n eigen tekst. Ze was heel verbaasd dat onze Wil spontaan de tweede stem zong, hij was toen bijna zes jaar. Dat werd in de loop der jaren standaard in verschillende combinaties. Tijdens onze lagere schooltijd kwam er woensdagsmiddags een muzikleraar. Hij gaf accordeonles aan Jan en Christien, Ans op mandoline (later gitaar), aan Wil trompet, Hans orgel en Jos piano.

Ik zong in die tijd voornamelijk samen met Christien, meestal smartlappen zoals “Achter in het stille klooster”, “Witte rozen” en “De speelbal” tot we er zelf van moesten huilen. Wij noemden dat “zielige liedjes”. Toen de muzikleraar ons ‘n keer hoorde, gaf hij ons het advies om een paar zanglessen te nemen.

Er was geen zangleraar in de buurt en omdat we alle twee in Noord Scharwoude werkten, namen we les bij hém ook in Noord Scharwoude. Hij was ook dirigent van een jongenskoor, het ging er vooral gezellig aan toe en we maakten kennis met de operette en populaire liederen zoals ‘Guten Abend, gute Nacht’ en ‘Auf der Heide blühn die letzten Rosen’. Aan techniek is niet veel blijven hangen.

Er werd vooral in en ‘s zomers om huis gemusiceerd en natuurlijk ook gezongen. We waren niet bepaald “podiumbeesten”, maar wel wereldsterren tussen de schuifdeuren. We werden gevraagd op bruiloften en bij andere festiviteiten. Christien vond het geweldig en werd enthousiast, ik was te schuchter of onzeker. Zij ging steeds vaker solo en stond dan echt te stralen. Toen ze trouwde en in Eindhoven ging wonen, werd ze lid van de operette en zong daar al gauw het hoogste lied als soliste. Op latere leeftijd zong ze bij Oma’s aan de Top, een bekende zanggroep in die regio, tot ze door een tia ongelukkig ten val kwam, waardoor ze in ‘n verpleeghuis belandde. Daar kwam ‘t koor soms langs en, ja, wie zong daar de solo’s, natuurlijk, Christien! Zittend in haar

rolstoel zong ze nog heel verdienstelijk. Jan nam z'n accordeon mee, toen hij trouwde en speelde alleen voor z'n plezier. Hans heeft z'n orgel "aan de wilgen gehangen" en sloeg erop los als drummer van de Babs, 'n band-je dat geloof, ik maar kort 't levenslicht heeft mogen zien. Bij Jos staat al jarenlang 'n mooie vleugel in de kamer waar hij met veel plezier mooie klassieke melodieën op speelt. Wil ging naar Duitsland om te werken in 'n kuuroord als kelner en hing zijn trompet aan de wilgen. Zie je 't voor je? Geschetter van een trompet in een kuuroord?

Jacques Does als monnik in de opera Don Carlo van Verdi, in de Koninklijke Schouwburg te Brussel, 1983.

Jacques, mijn jongste broer, ging toen hij een jaar of 18-19 was samen met een paar vrienden naar een concert van Iwan Rebrop en was zó onder de indruk dat hij hem na het concert opzocht in z'n kleedkamer en hem om advies vroeg. Hij ging studeren bij het zanginstituut van Lucie Frateur in Den Haag. Vervolgens legde hij zijn slagmes op het hakblok en vond een plek bij de bassen van het koor aan de Nederlandse opera. Na 'n aantal jaren "emigreerde" hij naar Brussel en begon een carrière aan de Koninklijke opera aldaar, zowel in het koor alsook met kleinere rollen. Uiteindelijk werkte hij als freelancer bij verscheidene operahuizen in Europa als solist. Na z'n pensioen presenteert hij met zijn eigen gezelschap een opera- en operetteprogramma in België en Nederland.

Op mijn 37ste waagde ik de sprong naar het West-Fries Dameskoor bij de tweede sopranen. Het koor was gevestigd in Wognum, maar de vrouwen kwamen uit de wijde omgeving. Ik heb me daar ruim 25 jaar prima op mijn plek gevoeld. Zo nu en dan gaven we concerten, in West-Fries kostuum, in binnen en buitenland. We zongen voornamelijk stukken van de grote componisten zoals Mozart, Schubert en Bach.

Van 1984 tot 2011 organiseerde ik een Kerstconcert in de kerk van 't Kruis. eerste 5 jaar samen met broer Wil. Daarna met neef John, de broer van Caren.

Kerstconcert in de H. Familie-kerk in 't Kruis met leden van het West-Fries dameskoor en Wognums mannenkoor, samen met Jaap van Zweden. Op 10 december 1989.

Er kwam elk jaar een beroemde Nederlandse hoofdgast: o.a. Jaap van Zweden drie keer en Louis van Dijk twee keer. Een keur van namen: Berdien Stenberg, Carel Kraayenhof, Emmy Verhey, Thijs van Leer, de Poolse Nachtegalen, het Russisch Don Kozakkenkoor enz. Ook broer Jacques was, als hij zich vrij kon maken bij de opera, meestal van de partij. Daarnaast traden er koren op uit de omgeving maar ook van elders.

Ook hier valt de appel niet ver van de boom, want haar zoon Robert-Jan van Dijk (1973) heeft ook zijn draai gevonden in de muziek, zij het in een modern jasje. Al bedreven als performer en acteur was hij in 2008 nauw betrokken bij de rockcomédie 'Karel de Grote'.

Tekst Robert-Jan van Dijk en Camiel van Dosselaar; muziek Frank en Bas de Vries, zoons van Evelien en Cor de Vries. Het spektakelstuk is uitgevoerd in een grote circustent op het ijsbaan-terrein in 't Kruis, aldus Gina. Drie dagen volledig uitverkocht. Daarna heeft hij de band STEENkoud opgericht, waarvan hij de leadzanger is. Niet geschikt voor onze oren maar de jeugd denkt daar heel anders over. We gaan ook wel naar hun optredens maar met oordopjes bij de hand. De teksten die hij schrijft, zijn wel heel goed (maatschappij-kritisch). Als ze gezongen worden, kunnen we ze niet verstaan, maar de fans zingen, dansen en springen mee! Van z'n beroep is hij al jaren met succes acteur/trainer. Hij reist door het hele land om mensen van allerlei beroepen communicatie-trainingen te geven. Daarnaast regisseert hij een paar amateurgezelschappen.

Tenslotte nog even dit: de zangkwaliteiten van Robert-Jan kwamen naar boven door de karaoke-installatie die wij aangeschaft hadden in de tijd dat we bar "de Boet" hadden aan de Jan Glijnisweg. Onze dochters en

kleindochters wisten er trouwens ook goed gebruik van te maken, ze konden de hele avond met elkaar wel vullen want ze kregen genoeg verzoekjes. Onze kleindochter zingt sinds kort bij een amateurkoor en mag daar de solo's zingen. De jongste generatie laat zich ook letterlijk horen. Er zit dus nog steeds muziek in!

Optreden van de band STEENkoud. Michel Giardina, gitarist, samen met leadzanger Robert-Jan van Dijk. Deze foto is genomen op de Hoornse stadsfeesten, 2018. Fotograaf E.J. Port.

Geïnspireerd door het enthousiasme van Gina, voegt ook Caren nog weer menige loot toe aan andere muzikale familietakken. Muziek trekt in de familie Does telkens weer nieuwe beoefenaars.

In Canada heeft mijn nicht Marga, dochter van Ome Toon Does en tante Ma Groot, voor de radio gezongen. Zij zong mooie populaire liedjes waarbij ze zich zelf op de gitaar begeleidde. Zoals het lied "Four strong winds" van John Denver. Mark Groenveld, kleinzoon van Ome Jaap Groenveld en tante Trien Does, heeft een zoon die gitaar speelt. Dan is er ook nog onze neef Gerard Borst. Hij is ook een kleinzoon van ome Jaap Groenveld en tante Trien Does (Lindenlaan), was zanger van de Crossband en is zelfs nog kandidaat geweest voor de Nederlandse deelname aan het songfestival. Verder waren er in de familie van Ome Cor Oudhuis en tante Marie Does veel muziekbeoefenaars. Aad en Ton speelden bij de Fanfare Hou en Trouw in Heerhugowaard. Els speelde gitaar, ook bij de Diatonica's. Er waren daar nog een aantal nichten en neven die een instrument bespeelden. Co, de jongste zoon, was ook bij de Crossband. Ik moet bekennen van deze jongste generatie lang niet alles te weten. Het is me nogal een grote familie!

Terug naar jullie thuis aan de Oostdijk. Was muziek thuis net zo aanwezig als in de wereld daarbuiten? Was er altijd wel iemand aan het oefenen of spelen? En vormden zich bij familiegelegenheden ook wel koortjes, orkestjes en werd er flink geïmproviseerd? Keus genoeg toch?

Jazeker! Mijn vader had in de houten schuur achter ons huis een zogenaamde beattent gemaakt waar altijd stevig geoefend werd door alle muzikale vrienden, vriendinnen en door jongelui die zomaar er bij kwamen zitten. Mensen hebben het daar nog over!

In de begrafenismissen van onze ouders en ons zusje Cissie werd in de kerk de mooiste muziek ten gehore gebracht. Ook door de kleinkinderen. Ik vergeet nooit het lied "Alma del Core" dat bij de begrafenis van mijn vader zo prachtig solo werd gezongen door ons nichtje Maraliya. Natuurlijk begeleid door broer Wil. De hele kerk was doodstil. Ditzelfde nichtje heeft een aantal jaren bij het Nationaal Kinderkoor gezongen.

Op elke bruiloft en bij elk jubileum werd natuurlijk een prachtige "levensschets" gemaakt, die later ook door onze eigen kinderen werd meegezongen. Bij de uitvaartdiensten van onze ouders speelde broer Wil op het kerkhof, toen de begrafenis mensen de kist lieten zakken, op zijn accordeon het lied van Bob Scholte: "Zie aan 't raam de laatste rozen bloeien"... Vooral op de begrafenis van mijn vader maakte dat veel indruk: het was derde kerstdag, al donker, en het stormde.

Met dank aan Gina van Dijk-Does, Jan Does, John Does en Robert-Jan van Dijk

De foto's zijn afkomstig uit verzamelingen van de familie Does.

Zie De Overhaal 2021 voor een gesprek tussen Piet de Goede en Fred Oudhuis over de Crossband. Op een van de foto's daarbij staat ook Wladimir Ivanov.

Hopelijk heeft u dit verhaal met veel herkenbare herinneringen en plezier gelezen, Siem Bakker

DE WAARD VAN TOEN....

Foto's en verhalen van Henk Komen

Middenweg-zuid gezien in zuidelijke richting, circa 1925.

De foto toont de oostzijde met vijf stolpboerderijen op een rij. Zo heeft de Middenweg er eeuwenlang uitgezien. Een uniek beeld van hoe Heerhugowaard eens was. Geheel links de stolp Middenweg 30. Deze is nu een gemeentelijk monument, gebouwd in 1869 en sinds 1893 tot de dag van vandaag bewoond door de familie Van Dam. Daarnaast Middenweg 28. Deze boerderij had de naam 'Veldzigt' en is eveneens een gemeentelijk monument. De zware vierkantconstructie dateert uit de 17e of 18e eeuw. In 1884 is de boerderij ingrijpend verbouwd. Het staartstuk aan de achterzijde is toen verdwenen en de stolp kreeg haar huidige aanzien. Een plankje in de boerderij met de naam 'M. Klaver/timmerman in den Heer Hugo Waard 1884', verwijst hiernaar. Vervolgens zien we Middenweg 26, een stolp daterend uit 1917. Dan Middenweg 24. Deze boerderij werd in 1919 gebouwd. Tussen de bomen zijn nog de stolpen Middenweg 24 en Middenweg 22 te zien. Deze laatste boerderij met de naam 'Leeuwenhof' is een rijksmonument en dateert van vóór 1680. Links aan de voorzijde van deze stolp is een opkamer te zien, een voormalige kamer gebouwd boven een kelder.

Optocht met versierde fietsen, 1908.

In het begin van de vorige eeuw kende Heerhugowaard om de vier jaar de landbouwfeesten. Deze werden gehouden om de Waard als agrarische polder te presenteren en op de kaart te zetten. Op het festiviteitenterrein aan de Middenweg tegenover het oude raadhuisje (Middenweg 193) was een kleine kermis. De mooiste bakwagens, tilbury's en kapwagens werden door de smederijen en wagenmakerijen tentoongesteld. De producten van de landbouw waren te zien in een daarvoor bestemde grote tent. Ook werden er allerlei spelletjes voor de jeugd georganiseerd. Zo was er een optocht met versierde fietsen. Deze foto uit 1908 laat enkele deelnemers ervan zien. Niet iedereen kon daaraan meedoen, want in 1908 was de fiets nog niet algemeen in gebruik. Alleen de gegoeden konden zich dat vervoersmiddel permitteren. De fiets was toen nog een statussymbool. We zien dan ook geheel links de burgemeester van Heerhugowaard Pieter Wonder met naast hem zijn kleinzoon Piet Wonder. De jongen in het midden is Jan Bas met voorop de fiets Jefke Zomer. Ernaast Trijntje de Geus met rechts schoolmeester Simon Brugman. Op de versierde fiets staat 'Hulde aan den landbouw'. De foto is genomen ter hoogte van Middenweg 477. De beide heren zijn in pak. Aan de stand van de vingers van de rechterhand van de burgemeester is te zien dat hij een 'rokertje' vasthoudt, waarschijnlijk een bolknak. Dat was indertijd een dure sigaar waarmee je in het openbaar kon laten zien dat je tot de notabelen behoorde. Meester Brugman heeft een wandelstok onder de arm. Hoed, wandelstok en een sigaar tussen de vingers waren toen de uiterlijkheden van welstand.

AMATEURTONEEL IN HEERHUGOWAARD

Aad Kaptein verhaalt over de vele amateurtoneelverenigingen die Heerhugowaard heeft gekend en over zijn “eigen” vereniging De Harmonie, waar hij 40 jaar deel van uitmaakte.

Amateurtoneel in Heerhugowaard

In Heerhugowaard werd in het verleden door menig inwoner toneel gespeeld. De uitvoeringen werden door een vaste trouwe schare toeschouwers bijgewoond. Deze toeschouwers bestonden vooral uit donateurs die door hun bijdrage het recht hadden de voorstelling gratis bij te wonen, klantenbinding dus. De avonden waren populair, niet in het minst om het “bal na” tot in de kleine uurtjes. Het bal na was natuurlijk vooral voor de kastelein van belang.

Vooraf na het einde van de Tweede Wereldoorlog waren het hoogtijdagen voor het amateurtoneel. Ook zang- en operetteverenigingen bloeiden volop. Mensen voelden zich weer vrij en wilden zich ontspannen.

Het vergde veel inspanning om tot een voorstelling te komen. De leescommissie koos een stuk uit: dat kon een drama zijn, maar meestal een blijspel omdat het publiek daarnaar vroeg. Ook had de regisseur een belangrijke stem. De keuze werd ook bepaald door het aantal beschikbare spelers en speelsters. Bij katholieke verenigingen was het gebruikelijk dat het gekozen stuk werd gecensureerd door de geestelijk adviseur. Meestal was dat een kapelaan. Stukken met moord en doodslag en overspel waren sowieso uit den boze!

Nauwkeurig werd de tekst uit het script gevolgd. Ook het decor werd precies gebouwd zoals stond aangegeven. Dagen waren diverse leden bezig met zagen, timmeren, behangen en schilderen van de decorstukken.

1982: Kermisuitvoering 'De Huistiran' met v.l.n.r. Mieke Bakker, Corrine Wijga, Wietse Metselaar, Aad Kaptein, Jan Beunder, Sjoukje Adema, Jan Vredenburg en Piet van Leijen

Deze moesten eerst uit de opslag worden gehaald. Stond in de tekst dat er een kachel brandde, dan moest die daadwerkelijk aanwezig zijn. Ook de regisseur stelde zijn eisen. Menig zweetdruppel en hoofdpijn voor de bouwploegen.

Bliksemslagen werden nagebootst met een knipperende zaklantaarn, de donder door op een zinken plaat te slaan en de regen door grindjes in een emmer te laten stromen. Het was behelpen en het ging ook lang niet altijd goed.

Het podium was meestal voorzien van voetlicht dat van onderaf de spelers belichtte. Het gezegde “voor het voetlicht treden” is hiermee verklaard. De spelers werden uitgebreid geschminkt. Als je volgens het script oud moest zijn dan werd je door de grimeur ook werkelijk op de gewenste leeftijd gebracht. Kapper Kuyt uit Langedijk was jarenlang de vaste grimeur van toneelvereniging Harmonie. Snor, baard of pruik; Kuyt zorgde er voor! Een belangrijk man was ook de recensent van de Alkmaarsche Courant of het Noord-Hollands Dagblad. Een slechte recensie kon dodelijk zijn voor de bezoekersaantallen voor de volgende voorstelling. Hij werd dan ook met alle egards ontvangen! Er was meestal een plaats voor hem gereserveerd.

Een ander fenomeen was het souffleurshokje dat prominent in het midden van het podium was geplaatst in de zaal. Voor de spelers op de bühne was alleen het hoofd van de souffleur zichtbaar. Goed souffleren was trouwens nog een hele klus.

Om de kas van de vereniging te spekken werden in de pauze van de voorstelling loten verkocht. Deze tombola bestond uit prijsjes in de vorm van kaas, met- en leverworst, taart en dergelijke waren.

Verenigingen waren vaak verbonden aan een plaats, wijk, kerkelijke zuil of een specifieke doelgroep.

Op het gevaar af niet compleet te zijn, noemen we:

- Toneelgroep De Noord, in Heerhugowaard-de Noord, thuisbasis Café Bleeker. Toneelgroep Expressie, spelend in theater De Schakel. Deze vereniging heeft zelfs enkele jaren een jeugdafdeling gehad met de naam Mascotte.
- Toneelvereniging Amicitia, in 't Kruis, thuisbasis buurthuis De Deel.
- Toneelgroep KPJ, Kath Plattelandsjongeren, (later H.Art) ook spelend in de Deel. Toneelvereniging Harmonie, thuisbasis café De Swan, later de Schakel en weer later theater Cool.
- Toneelgroep Centrum, met katholieke signatuur, voortgekomen uit de KAB, de katholieke Arbeiders Beweging.
- Toneelgroep Papillon, een activiteit van een wijk vereniging. Deze groep bestond slechts een paar jaar.

- Dat was ook het geval met Stralend Grijs, doelgroep senioren. Deze club, met een pretentieuze naam heeft ook maar kort gestraald!
- En dan tenslotte Toneelvereniging Togido met als thuisbasis Veenhuizen. Deze vereniging is de enige die nog actief is en jaarlijks een of meer uitvoeringen verzorgt. De club heeft een zeer trouwe aanhang. Hopelijk blijven ze nog jaren actief.

Er zijn dus nogal wat verenigingen, groepen en clubs geweest in het Waardse. Zoals geschetst ieder met een eigen aanhang. De verenigingen waren niet elkaars concurrenten maar toch was het bezoeken van een andere voorstelling dan die van de eigen club niet gebruikelijk. Ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van Cultureel Centrum De Schakel vond een bijzondere gebeurtenis plaats. Vijf toneelverenigingen die samen een eenaakterfestival in de Schakel hebben georganiseerd. Ieder speelde zijn eigen eenaakter (kort toneelstuk). Het evenement was een succes en is enkele malen herhaald.

Toneelvereniging Harmonie

De oudste vereniging van Heerhugowaard was Toneelvereniging Harmonie, opgericht onder de naam van "Rederijkerskamer Harmonie". Het doel was de bevordering van de "Eloquentie", oftewel de welsprekendheid". Toe maar! We schrijven dan 1876.

We bladeren in de annalen van Harmonie mede aan de hand van jaarverslagen en de Jubileumcourant bij het 125-jarig bestaan van de Vereniging in 2001.

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan werd een drama gespeeld dat geschreven was door een eigen lid. "De Vloek of Ridder Eeco in de Heer Huygenwaert".

Tijdens een van de uitvoeringen ontstond een massale vechtpartij met Langedijker bezoekers. Zij namen aanstoot aan de inhoud van het stuk dat handelde over een slechte zoon van een rijke landeigenaar die zich vergreep aan boerenmeiden. Het decor werd kort en

klein geslagen en de voorstelling werd afgelast. De tekst was overigens om bij in slaap te vallen!

Er werd wel veel gevraagd van de bezoekers. In de jaren twintig begon de avond om 7 uur met een drama. Daarna zo rond de klok van half twaalf volgde nog een blijspel of klucht en dan was het de beurt aan "bal na". Je moest er wat voor over hebben. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd wegens de avondklok vroeg in de avond of 's-middags gespeeld.

Harmonie speelt een aantal keren het bekende "Op Hoop van Zegen". In 1935 vermeldt een recensent hierover kritisch dat één van de spelers "die normaal de beste is zijn rol niet goed kende en dat zijn spel hier zeer onder te leiden had". In 1949 is de recensent over de opvoering van hetzelfde stuk aanmerkelijk positiever. Hij meldt enthousiast: "Het spel is me meegevallen", om vervolgens te melden dat "er op de verkeerde momenten gelachen was". Tsja, zo'n Courant moet vol, nietwaar?

Ook bij Harmonie werden, zoal als eerder gememoreerd, recensenten met alle egards ontvangen. Maar dat leidde blijkbaar niet in alle gevallen tot blijvend goede relaties. In 1960 vermeldt de Alkmaarsche Courant dat haar verslaggever de toegang tot de zaal is geweigerd! Onduidelijk is inmiddels of dat mogelijk te maken had met een slechte recensie over een eerdere uitvoering. We weten het niet!

Ook is in een later jaarverslag te lezen dat "men het geducht aan den 'stok' kreeg met den verslaggever". Wegens "kritiek op kritiek" weigerde de Courant een ingezonden stuk tegen zijn verslag te plaatsen. Harmonie heeft ook meegedaan aan wedstrijden. In 1959 deed men mee aan Het Landjuweel een wedstrijd die werd gehouden in Bodegraven. Men ging daar heen op fiets vanuit Heerhugowaard. Jan de Groot, de toenmalige voorzitter was het gegund om 2 jachtgeweren mee

1983: Het lugubere 'De Bocht' met Henk Sinnema en Jan Vredenburg

1992: 'De bevroren glazen doodskist' me tv.l.n.r. Henk Sinnema, Jan Vredenburg en Aad Kaptein

te nemen. Daarvoor moest hij wel een vrijgeleide van de Gemeente op zak hebben!

Harmonie heeft ook uitvoeringen gegeven samen met de gymnastiekvereniging Tavenu, voor de Bond van Staatspensionering, zangvereniging Ons Genoegen en muziekvereniging Hugo.

Tot in de jaren zeventig speelde Harmonie een klucht op maandag tijdens de Swannerkermis. De kastelein Jan Rietbergen kocht de vereniging uit en zorgde voor het bal na dat tot in de kleine uurtjes duurde. Toen Sanders Meubelstad nog in Middenwaard gevestigd was kon de vereniging daar heel vaak de nodige meubels te leen krijgen. Maar dat lukte niet altijd. Zo kon het gebeuren dat op een keer de meubels uit de woonkamer van de familie Rietbergen op het podium hebben gestaan. Grietje Rietbergen vond het wel heel prettig dat direct na afloop van de voorstelling de meubels weer netjes in de kamer werden teruggezet. Met het volkstoneelstuk Kees de Konijnenkoopman heeft Harmonie veel succes gehad. Een grote bezetting en volle zalen. Het decor was van het Amsterdams Volkstoneel dat de Jan-tjes op de rol had staan.

In 2011 speelde Harmonie zijn laatste voorstelling, het stuk “Kees de konijnenkoopman” werd haar zwanenzang. Helaas, helaas..., de vereniging heeft het tot haar 135ste verjaardag volgehouden maar is niet meer! In de Jubileumcourant van 2001 werd al de vraag gesteld of “het amateurtoneel over pakweg 25 jaar nog zou bestaan. Kunnen we dan de concurrentie met bijvoorbeeld televisie nog aan? Gaat door gestegen welvaart publiek vaker op reis, heeft het meer keuzes wat betreft beroepsvoorstellingen, is men kritischer of heeft men gewoon geen tijd of zin meer?”

Het antwoord is inmiddels duidelijk! Aangevuld met nog diverse andere oorzaken: vergrijzing, geen nieuwe aanwas van leden, de jeugd gamet of zit met zijn smartphone. En zonder publiek heeft ook amateurtoneel helaas geen bestaansgrond.

ROLVERDELING

Knierijc (visserswedstrijd)	Marjan Vredenburg	Simon (schepsnakerskrocht)	Cees Hos
Geert (zoon van Knierijc)	Cor de Lange	Marjetje (zijn dochter)	Beppie Kaijzar
Barend (zoon van Knierijc)	Eric van de Donk	Maartje (diakenbolmannetje)	Antoon van Toeren
Jo (nicht van Knierijc)	Linda Hos	Veldwachter	Bank Sinnema
Colrus (zoon van Knierijc)	Aad Kaptein	Moan (Marjetjes zomervriend)	Haub Hetselaar
Clara Hos (vader)	Jan Vredenburg	Kaga (boekhouder)	Rob Aland
Mathilde (zou vrouw)	Corina Wijga	Seart (meesterzwaai)	Loes van de Donk
Clara (zoon)	Ingrid Kreese	Truus (kissersvrouw)	Lida Jak
		Jalk (bedelaar)	Rob Wijga
			Jan van Ispelen
			Heak Erich
			Antoon van Toeren
			Rob Aland
			Rob Wijga
			Erik Portant

paauze na het derde bedrijf

2001: Programmaboekje 'Op hoop van zegen'

2002: 'Momenten van geluk' met v.l.n.r.. Cor de Lange, Aad Kaptein, Rob Aland, Janneke Vredenburg, Loes van der Donk, Beppie Keyzer, Eric van der Donk

VIJF GENERATIES DIRKMAAT: VAN 'SCHILDERSAFFAIRE' TOT 'DE VERFPROF'

Tekst: Ed Dekker

Afbeeldingen: familie Dirkmaat, familie Overgoor, familie Metselaar, Kadaster, Regionaal Archief Alkmaar (kranten), Ed Dekker

Dirk Dirkmaat zette op 1 februari 1881 een belangrijke handtekening. Hij deed dat onder toezien van Andreas Joannes Haarselhorst, notaris te Obdam. In een kordaat handschrift liet de 37-jarige Dirk zijn naam achter in een akte die een mijlpaal betekent in de lange geschiedenis van het bekende schildersbedrijf.

De aankoop van een stuk weiland in 't Kruis is namelijk de start van het bedrijf in Heerhugowaard. Ruim 140 jaar later staat de vijfde generatie Dirkmaat er aan het roer, Martine Dirkmaat. Dirk, zoon Gijs, zoon Dirk, zoon Gijs, dochter Martine. Vijf ondernemende Dirkmaten op een rij. Wat zou de eerste Dirk – de grondlegger van het bedrijf – trots zijn geweest. En wat hij nooit had durven dromen is dat 'Dirkmaat' ooit veertig medewerkers telde. Op die eerste dag van februari in 1881 werd Dirk Dirkmaat (1843-1922) voor 1250 gulden eigenaar van bijna 38 are grond, op de hoek van de Rustenburgerweg en Jan Glijnisweg. Op dit perceel liet hij kort daarna een stolp bouwen. Dat deed hij niet om als boer zijn brood te verdienen, maar om voldoende ruimte te hebben voor zijn schildersbedrijf. En hij begon er een kruidenierswinkel en koffiehuis, en die twee activiteiten waren vooral het werk van zijn vrouw Grietje Blokker (1850-1889).

Opmeer

Dirk Dirkmaat – de over-overgrootvader van Martine – liet er geen gras over groeien. Al in mei, drie maanden na die kordate handtekening, vestigde hij zich in Heerhugowaard. Een stolp kon toen in korte tijd worden gebouwd. Met zijn gezin verhuisde Dirk uit Nieuwe Niedorp. Was het gek dat hij een schildersbedrijf begon? Nee, helemaal niet. Hij was al schilder. Als jonge knaap was hij in de voetsporen van zijn vader getreden. Vader Dirk Dirkmaat (1812-1874) was ook schilder, hij woonde in Opmeer. Zoon Dirk werd ook schilder. Op z'n 37e, toen hij in De Waard begon, had hij dus al vaak een verfblik leeggemaakt. Als schilder was zoon Dirk ('onze' Dirk dus) begonnen in Opmeer, de woonplaats van zijn ouders. Hij trouwde in mei 1870 met Grietje Blokker, geboren in Opperdoes. Dirk was toen 26 jaar en in de trouwakte staat 'schilder' als zijn beroep vermeld. Hun eerste kind Trijntje werd in januari 1871 in Opmeer geboren. Dat voorjaar verhuisden zij naar Nieuwe Niedorp. Daar werden drie kinderen geboren. Van hen zag Jacob in maart 1881 het levenslicht. Later dat voorjaar trok het gezin naar Heerhugowaard.

De Dorstige Landman

In Nieuwe Niedorp verdiende over-overgrootvader Dirkmaat niet alleen als 'verver' de kost. Het pand waar

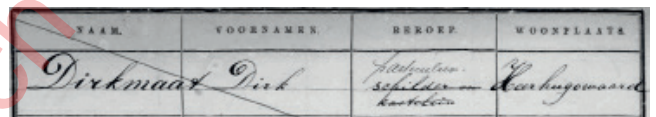
Rustenburgerweg 161, op de hoek met de Jan Glijnisweg. Hier in 't Kruis begon het met Dirkmaat in Heerhugowaard. Dirk Dirkmaat uit Nieuwe Niedorp kocht in 1881 een perceel weiland, liet er deze stolp bouwen en zette er zijn schildersbedrijf voort. Hij vestigde er ook een café, met stalling voor paard en koets. Dirkmaat verkocht de stolp in 1907 aan Jan Appelman. Op de foto staan waarschijnlijk Jan Appelman en zijn vrouw Catharina Wajj.

Woonwinkel Decokay Dirkmaat, Middenweg 159-161, 2022. Speciaalzaak voor verf, wand-, vloer- en raambekleding.

Martine Dirkmaat, de vijfde opeenvolgende generatie die het bedrijf Dirkmaat in Heerhugowaard leidt, 2022.

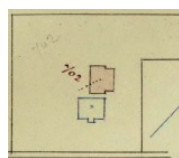
Dirk Dirkmaat (1843-1922) is de grondlegger van het schildersbedrijf in Heerhugowaard. In zijn jaren in 't Kruis was hij ook kastelein. In 1909 nam zoon Gijs het bedrijf over en werd vader Dirk in het archief van het Kadaster geregistreerd als particulier.

Kadastrale tekening uit 1885 van de stolp op de hoek Rustenburgerweg/Jan Glijnisweg die Dirk Dirkmaat liet zetten in 1881. De losse stal (de kleinere rechthoek boven) volgde vier jaar later.

Advertentie uit 1888 waarin Dirk Dirkmaat zijn stolp in 't Kruis te koop aanbiedt. Later slikt hij zijn plan in. Had dat te maken met zijn vrouw Grietje Blokker? Zij overleed in 1889. De verkoop kreeg pas in 1907 zijn beslag.

Kadastrale tekening van Middenweg 159, 1889. Hierop staan de twee panden aangegeven die Dirk Dirkmaat kocht in 1888. Onder de vroegere villa van herenboer Willem Vader, daarachter een stolp. De dubbele lijn onderaan geeft de Middenweg aan. Na aankoop sloopte Dirkmaat het riante voorhuis.

Stolp Middenweg 159 waarin Dirk Dirkmaat woonde en zijn schildersbedrijf had. In 1922 is hij in deze boerderij overleden. Het smeedijzeren hek gaven voorhuis (gesloopt) en stolp toegang tot de Middenweg. Dit hek staat sinds 1983 voor de herenvormde kerk aan de overzijde.

hij enige tijd zijn 'schildersaffaire' had, was ook herberg. Als De Dorstige Landman in het gehucht Terdiek (gemeente Nieuwe Niedorp) was dit koffiehuis in latere jaren een bekend café in de regio. Zo adverteerde de toenmalige kastelein in 1938 in de Schager Courant met de tweedaagse kermis. Een van de activiteiten was de veteranenwedstrijd Terdiek-Nieuwe Niedorp om 'den Heineken's Wisselbeker'. Met daarna prijsdansen. In een advertentie uit 1876 wordt Dirkmaat genoemd. Notaris Abr. Sloos uit Winkel kondigde toen in de Schager Courant een publieke verkoping aan van twee panden in Terdiek. De veiling werd gehouden in 'de herberg van D. Dirkmaat'. De Dorstige Landman heeft zijn deuren allang gesloten. Het pand staat er nog steeds, maar de eigenaar na Dirkmaat heeft het gedeeltelijk herbouwd. Het staat op de hoek Terdiek-Oudeweg, met als adres Terdiek 1. Dirk had de herberg gekocht op een veiling in 1871. Het pand – officieel een huis met schuur – was betrekkelijk nieuw, het was enkele jaren eerder gebouwd op een perceel weiland.

Stalling

Na tien jaar Terdiek volgde Heerhugowaard, in de nieuwe stolp in 't Kruis. De stolp gaf dus onderdak aan veel bedrijvigheid: schilderswerkplaats, kruidenierswinkeltje en café. Ook repareerde Dirk er rijtuigen en bood er stalling aan. Deze stalling verklaart ook waarom de stolp twee stel darsdeuren had: aan de voorzijde en de achterzijde. Zo konden paard en rijtuig de boerderij gemakkelijk verlaten als de koetsier in de caféruimte zijn borreltje had genuttigd. Met grote letters stond aan de voorzijde boven de darsdeuren aangegeven: 'Hier stalt men paarden en rytuigen'. De zaken gingen kennelijk goed, Dirk bouwde er in 1885 een stal bij.

Aan de Rustenburgerweg hadden Dirk en zijn vrouw Grietje ook met tegenslag te maken. In 1884 werd er een meisje dood geboren. Het was hun achtste en laatste kindje. Vier jaar later stierf op 7-jarige leeftijd zoon Jacob. Het bleef niet bij deze ramspoed. In 1889 overleed echtgenote Grietje, nog maar 38 jaar. Op 46-jarige leeftijd kwam Dirk alleen te staan met zes kinderen. De jongste was toen 2 jaar, de oudste 18.

Koloniale waren

Bij de dood van Grietje had Dirk al plannen om zijn zaak aan de Rustenburgerweg te verkopen. Dat blijkt uit een advertentie van 1888. Notaris H. Metman uit Alkmaar kondigde daarin een openbare verkoping aan in maart van dat jaar, te houden in de herberg van Dirk Dirkmaat. Onder de hamer zou komen 'eene voor weinige jaren nieuw gebouwde en goed onderhouden herberg'. Met daarin 'het recht van vergunning, met woning, stalling en winkel in koloniale waren, lijnkoeken, brandstoffen enz, alsmede boet, erve en tuin'. Over te nemen was 'den geheelen herberg met winkelinventaris', evenals twee rijtuigen en een paard.

Middenweg 157, rond 1920. Gijs Dirkmaat (de tweede generatie) liet in 1908 dit woonhuis met werkplaats zetten. Hier zette hij het schildersbedrijf voort dat hij begin 1909 had overgenomen van zijn vader. Op de foto Gijs en zijn vrouw Maartje Kok met zoontje Dirk Pieter. De schildersknechten zijn (vlvr.) Maarten Vergaaj, Gijs van Barneveld en Klaas Dekker. Van Barneveld heeft jaren gewerkt bij Dirkmaat.

Kadastrale tekening, 1909. Het pand op perceel 1213 is het nieuwe woonhuis met werkplaats, Middenweg 157. De Middenweg ligt onder. Op perceel 1212 is de bestaande stolp aangegeven.

Advertentie uit 1921.

Eind 1908, vader Dirk en zoon Gijs maken de overname van het schildersbedrijf bekend.

Maartje en Gijs Dirkmaat op latere leeftijd.

Gijs Dirkmaat (1883-1967).

Maartje Kok (1885-1949), echtgenote van Gijs Dirkmaat.

Dirk Pieter Dirkmaat (1914-2001), de derde generatie.

Trien Schoo (1918-2015), de vrouw van Dirk Pieter Dirkmaat.

Het complex kon op korte termijn worden aanvaard, op 1 mei. Tot koloniale waren behoorden koffie, thee, cacao, tabakswaaren, (riet)suiker en specerijen.

De voorgenomen verkoop kreeg een verrassende wending. Die indruk wekte al de advertentie van de notaris. De aankondiging eindigt namelijk met de mededeling dat het geheel 'inmiddels uit de hand te koop' is. Waren de plannen veranderd door Grietje? Was zij ziek geworden? We weten het niet. Gijs Dirkmaat, de man van de vierde generatie, heeft er nooit over gehoord in de familie. De openbare verkoping ging niet door. Sterker nog, de verkoop werd op de lange baan geschoven. Pas in 1907 kwam het café in andere handen. Dirk Dirkmaat verkocht het toen aan Jan Appelman. De pleisterplaats groeide later uit tot café Schut. Als De Viersprong was het etablissement vele decennia het sociale hart van de plaatselijke gemeenschap. Als eetcafé Cirkus is het pand sinds eind augustus 2021 gesloten.

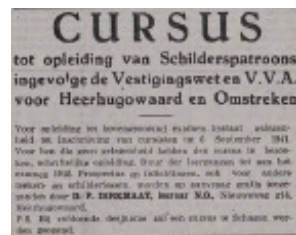
Villa met stolp

Het verlies van zijn vrouw en het uitstellen van de verkoop van Rustenburgerweg 161 waren geen reden voor Dirk om lang op de oude voet door te gaan. Hij had zijn zinnen gezet op een villa met stolp aan de Middenweg, tegenover de hervormde kerk. Zag hij in het hart van de agrarische gemeenschap meer mogelijkheden voor zijn bedrijf? De panden stonden op een perceel van iets meer dan een halve hectare. Dirk werd in 1888 eigenaar. Er volgde een rigoureuze ingreep. Hij sloopte de villa en gaf de stolp deels een andere bestemming. Die deed eerder dienst als koetshuis met paardenstal en koestal voor vier stuks vee. Woonhuis en schilderswerkplaats, dat was het resultaat van een verbouwing. De villa was de ondernemer te protserig en te groot (en daardoor te duur).

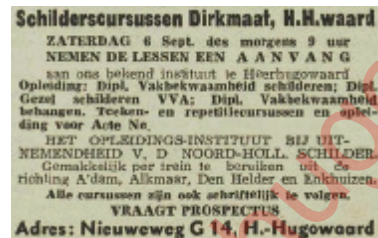
Villa en stolp waren nog betrekkelijk nieuw. Ze vertellen het wonderlijke verhaal van Willem Vader, een vermogende landeigenaar die berooid raakte. Deze zoon van een landman uit de Schermer was een van de initiatiefnemers van de bouw in 1870 van de hervormde kerk, het oudste nog bestaande kerkgebouw van Heerhugowaard. Zijn naam is vereeuwigd in een gedenksteen in de kerk. Willem Vader kocht in 1876 van zijn schoonvader Jan Boot zes hectare weiland tegenover deze kerk. Daar liet hij de villa bouwen, met daarachter de stolp. Willem pronkte graag met zijn rijkdom. Tien jaar later viel hij van zijn voetstuk. De drank en de landbouwcrisis deden hem de das om. Een Alkmaarse commissionair sloeg zijn slag op een openbare veiling waarop alle bezittingen van Willem werden verkocht.

Wittenburg

Voor Heerhugowaard – tot diep in de negentiende eeuw aangeduid als 'de armenpolder' – was de villa van ongekende grandeur. Geen wonder dat onderdelen van

Dirk Pieter Dirkmaat begon na zijn opleiding aan de Nationale Schildersschool te Utrecht met het geven van cursussen. Dat deed hij thuis (Nieuweweg G14, later Sportlaan 14) en op diverse andere plaatsen. Advertentie uit 1941.

'Het opleidings-instituut bij uitnemendheid voor de Noord-Hollandse schilder'. Zo prees Dirk Pieter Dirkmaat zijn cursussen aan, 1946.

Schilders gevraagd voor 'klantenwerk en opbouw Wieringermeer', eind mei 1946. Dirkmaat had jarenlang goed werk in de Wieringermeer, vooral met boerderijen.

De bedrijfsauto van Dirkmaat kort na de Tweede Wereldoorlog.

Middenweg 157. Bedrijfsleider Joop Overgoor woonde hier met zijn gezin nadat Gijs Dirkmaat naar bejaardentehuis Hugo Oord was gegaan. De foto dateert van meer dan een eeuw geleden, de wegsloot is net gedempt. Tegen de voormuur staat de brommer van werknemer Willem Stroet. Hij kwam elke morgen op de brommer uit de Beemster.

Bedrijfsleider Joop Overgoor. Als leerling kwam hij bij Dirkmaat. Zijn hele leven bleef hij werken bij Dirkmaat. Hij heeft veel betekend voor het bedrijf.

het kapitale huis werden hergebruikt. ‘Het fraaie plafond en de prachtig bewerkte kozijnen en deuren sieren nog diverse huizen in de omtrek’, aldus een krantenverslag uit 1965. Genoemd in dit verslag werd huize Wittenburg te Stompvoren. Dit buitenhuis aan de Noordervaart is gebouwd in 1889 voor de Schermer herenboer Dirk Glijnis. Aannemer was Johannes Hille uit Ursem. Het was gemeentehuis van Schermer van 1987 tot de samenvoeging met Alkmaar begin 2015. Villa Wittenburg is inmiddels verbouwd tot een woonhuis met 24 appartementen voor ouderen met dementie.

Met zijn kinderen bewoonde Dirk de stolp. De stallen bleven intact, want de schilder reed met zijn paard naar klanten. Hij stond ook te boek als koopman en handelaar. Vooral percelen bouwland en weiland kocht en verkocht hij. Die lagen verspreid door de polder. Zoals aan de Hondenweg (zoals de Van Veenweg toen heette), Veenhuizerweg, Kerkweg (ook Veenhuizen), Hensbroekerweg (Jan Glijnisweg), Broekerweg, Middelweg en Kruisweg, (Rustenburgerweg). Op openbare verkopen zal hij een vertrouwd gezicht zijn geweest.

‘Uw dienstwillige dienaar’

Tot zijn dood in februari 1922 bleef Dirk Dirkmaat wonen in de stolp. ‘Zacht en kalm’ stierf hij op 78-jarige leeftijd. Na het overlijden van zijn vrouw Grietje in 1889 is hij niet hertrouwd. Voor het werk thuis had hij een huishoudster. Zoon Gijs had het bedrijf begin 1909 overgenomen. De overname werd eind 1908 bekend gemaakt in een advertentie in de krant. ‘Uw dw. dienaar’ D. Dirkmaat beveelt daarin zijn ‘geachte clientele’ zoon G. Dirkmaat aan als opvolger. Hij bracht ‘tevens zijn dank voor de gunst en het vertrouwen hem zoovele jaren geschonken’. ‘Dw. dienaar’ staat voor dienstwillige dienaar en was een gebruikelijke formele formulering. In dezelfde advertentie bevestigt ‘uw dw. dienaar’ G. Dirkmaat dat hij de schilderszaak overneemt. Hij hoopt door ‘net en degelijk werk de gunst en het vertrouwen zich waardig te maken’ die zijn vader ‘zoovele jaren heeft genoten’.

Rijtuigenlakker

Twee dagen na de officiële overname begin 1909 werd Gijsbertus Dirkmaat 26 jaar. Hij was in 1883 geboren in de stolp aan de Rustenburgerweg. Voor de jonge Gijs was 1909 in meer opzichten een gedenkwaardig jaar. Eind januari trouwde hij met Maartje Kok uit oorspronkelijk Oterleek. Het stel betrok een spiksplinternieuw woonhuis aan de Middenweg. Gijs had dat laten zetten schuin naast de stolp, ongetwijfeld met financiële hulp van vader. Het was een huis met flinke werkplaats. De grond behoorde tot het bezit indertijd van Willem Vader. Vele jaren zou deze plek – Middenweg 157 – het hart van het bedrijf zijn. Gijs Dirkmaat – de tweede generatie – richtte zich niet alleen op het normale burgerwerk. Zijn specialiteit werd het lakken van rijtuigen. Dat

nauwkeurige werk deed hij veel voor Jac. Met, die een paar honderd meter verderop aan de Middenweg een stoomwagenmakerij had. Ook particuliere eigenaren uit de wijde omgeving wisten Gijs Dirkmaat te vinden met hun tilbury, jachtwagen, brik of speelwagen.

Voor negen gulden kon je in die tijd een koets viermaal laten lakken en laten voorzien van biezen. ‘Het leverde een knappe boterham op’, vertelde zijn zoon Dirk (de derde generatie) in 1965 in een krantenartikel. ‘Het was vakwerk’, weet Gijs (de vierde generatie). ‘Opa had een speciaal recept voor de verf op het doek van de kap. Als de kap werd opengekapt, moest de verf er niet afbladderen.’ De opdrachten van Jacob Met droogden op toen de Heerhugowaardse wagenmakerij met smederij en rijtuigmagazijn halverwege de jaren twintig verhuisde naar Alkmaar.

Gevraagd: bekwaam schildersgezel

De zaken gingen voorspoedig bij Gijs Dirkmaat. Met enige regelmaat vroeg hij om personeel. Zo plaatste hij in 1921 een advertentie voor een ‘bekwaam schildersgezel’. Drie jaar later kon hij ‘terstond’ een schildersknecht gebruiken. In 1929 plaatste de ondernemer twee keer een advertentie. Bij hem kon dat jaar ook een leerling worden geplaatst. Een jaar eerder verzekerde hij ‘langen tijd’ werk te kunnen bieden aan een schildersgezel. Het werk nam toe en dat zal ook te danken zijn geweest aan goede beoordelingen. Bij de opening in 1927 van de nieuwe zaak van C. Bijvoet, mandenmaker en fabrikant van rietmeubelen in Alkmaar, schreef de krant dat ‘de heer Dirkmaat het schilderwerk uitstekend’ had verzorgd. En als aannemer had de heer P. Bot het werk ‘goed’ uitgevoerd. Dit was aannemer Piet Bot uit Heerhugowaard.

Voor Gijs Dirkmaat was er meer in het leven dan alleen werken. Hij was actief in het maatschappelijk leven. Zo zat hij in het bestuur van de Coöperatieve Boerenleenbank in Heerhugowaard. Bij de plaatselijke Nederlands Hervormde Gemeente was hij diaken – in 1919 werd hij in deze functie herbenoemd. Ook in zijn eigen branche zette hij zich bestuurlijk in: hij was bestuurslid van de Vereniging ter bevordering van het Vakonderwijs in West-Friesland, afdeling Hensbroek-Obdam-Heerhugowaard-Ursem-Oterleek. Ongetwijfeld zal Gijs Dirkmaat een pleitbezorger zijn geweest om de tekenschool van de vereniging te verplaatsen van Hensbroek naar Heerhugowaard. In 1927 besloot de vereniging tot verplaatsing, met als argument dat Heerhugowaard de meeste leerlingen leverde. De school verhuisde in 1928.

De leerlingen kregen les in handtekenen en lijntekenen. De tekenschool was in 1910 begonnen in Hensbroek met vijftien leerlingen. In 1935 waren er liefst 309 leerlingen. Bijna eenderde van hen was ondergebracht bij vakpatroons. Werkend leren noemen we dat tegenwoordig.

Huisvlijttentoonstelling

Een man met liefde voor het vak, zo stond Gijs Dirkmaat bekend. In Heerhugowaard konden ze hem uittekenen. In zijn grijsbruine overall ging hij de werken af, op klompen. Het huwelijk met Maartje Kok schonk hem één kind, een zoon. Dirk Pieter is geboren in juni 1914. Als snel was duidelijk dat Dirk Pieter dezelfde talenten had als zijn vader. Op een grote huisvlijttentoonstelling in 1929 bij de viering van het 300-jarig bestaan van de polder Heerhugowaard viel Dirk Pieter in de prijzen in de categorie kinderen tot en met zestien jaar. Twee keer won hij een eerste prijs, bij de onderdelen 'schabloonwerk' en 'teekenwerk'. Hij wist toen niet dat hij veel later voorzitter zou zijn van de plaatselijke Huisvlijt-, floralia- en tuinbouwvereniging die elk jaar een grote tentoonstelling hield.

Gijs Dirkmaat werd op z'n 66e weduwnaar. Maartje Kok overleed in 1949, zeven maanden na hun 40-jarig huwelijk. Maartje is 63 geworden. Het bedrijf was toen al overgegaan op zijn zoon. De officiële overname was volgens het handelsregister van de Kamer van Koophandel in 1943.

Met Dirk Pieter als de derde generatie kreeg het schildersbedrijf een heel andere Dirkmaat. „Mijn vader was meer een onderwijzer dan een schilder”, zegt Gijs (de vierde generatie). „Vader heeft heel veel betekend voor het vak. Honderden schilders heeft hij opgeleid. Dat deed hij via een eigen cursus die hij op diverse plaatsen gaf, en later als leraar op de technische school in Hoorn en in Alkmaar.” Als docent had hij evengoed oog voor zijn eigen schildersbedrijf. Dirk Pieter Dirkmaat trouwde januari 1941 met Trien Schoo uit de Beemster. Het jonge stel ging in Heerhugowaard wonen aan de Sportlaan (die toen Nieuweweg heette). Dirk Pieter en Trien huurden het nieuwe huis van de aannemer, Gem Bot uit Heerhugowaard. Vader Gijs bewoonde Middenweg 157, in de stolp woonde personeel. Al voor de oorlog had Dirk Pieter zijn papieren behaald om les te geven in het nijverheidsonderwijs. In 1939 slaagde hij voor het examen Ne (schilderen). Kort daarna begon hij eigen lessen schilderen en tekenen te geven. Hij adverteerde in 1941 met een cursus tot opleiding van schilderspatroon. De lessen konden ook schriftelijk worden gevolgd. Bij voldoende deelname werd ook een cursus in Schagen geopend, zo liet hij weten in deze advertentie.

Celluloseproducten

Als gediplomeerd meester-schilder van de Nationale Schildersschool en praktijkleraar hield de Heerhugowaarder in 1941 een demonstratie op het gebied van vervangingsmiddelen in het schildersbedrijf. Dat gebeurde 'in het lokaal' van K. Rus (het huidige café De Swan aan de Middenweg). De mogelijkheden werden er getoond van bepaalde celluloseproducten. Andere grondstoffen

Joop Overgoor (1919-1982) en Johanna Provoost (1925-2011) met hun dertien kinderen. Woonruimte werd gehuurd van Dirkmaat. De oudste kinderen zijn geboren in de stolp Middenweg 159, de jongsten op Middenweg 157.

Middenweg 159 in de jaren dat de familie Overgoor er woonde.

Dirk Pieter Dirkmaat (de derde generatie) als leraar op de Lagere Technische School in Alkmaar. Na het geven van eigen cursussen begon hij op de ambachtsschool in Hoorn met lesgeven.

„Mijn vader was meer een onderwijzer dan een schilder”, aldus Gijs Dirkmaat (vierde generatie). Dirk Pieter Dirkmaat staat achter in het midden bij een groep leerlingen van de LTS in Alkmaar.

De jonge Wietse Metselaar aan het werk. In 1954 begon hij bij Dirkmaat, hij bleef er tot zijn vut in 1997.

Wietse Metselaar schildert aan een nieuw huis in Heerhugowaard, Stationsweg 9. Hier ging hij in 1964 wonen na zijn huwelijk met Marian Duinker. Ze huurden het van Dirkmaat, die had het laten zetten. Wietse en Marian wonen er nog steeds.

Aankondiging van de Heerhugowaardse toneelvereniging Harmonie. Wietse Metselaar speelde jarenlang bij Harmonie. Hij was de man die dergelijke borden maakte. De vereniging bestaat niet meer.

eisten nieuwe werkmethodes.

Dirkmaat verzorgde toen al cursussen in Beemster, Opperdoes, Enkhuizen en Heerhugowaard, zo vermeldde de krant. Ook richtte hij zich op Den Helder en omgeving. In de eerste oorlogsjaren zette hij zijn opleiding voor vakbekwaamheid en gezellen voort. 'Geïllustreerde prospectus en proefles gratis' meldde hij in 1942 in een advertentie.

'Alles ging op de fiets', vertelde Dirk Pieter begin jaren tachtig in een interview over zijn eerste jaren met cursussen. 'Dat was in de oorlogsjaren niet niks. Het was in de avond naar huis rijden wat je kon. Ik moest voor twaalf binnen zijn'.

In dat interview zei hij verder: 'Ik heb mij lang kunnen wijden aan het werk dat mij lief was: mensen de vreugde en kennis van ons mooie vak bijbrengen'.

Na de oorlog breidde 'Dirkmaat Heerhugowaard' het aanbod van schildercursussen uit. In de Texelsche Courant werd in september 1945 geadverteerd met 'repetitiecursussen etaleur' en 'plakkaatschriftcursussen'. De ondernemer wist goed hoe hij zich moest laten zien. In 1946 prees hij zich in het Nieuw Noordhollandsch Dagblad aan als 'het opleidings-instituut bij uitnemendheid voor de Noord-Hollandse schilder'. Die kon bij hem ook terecht voor het diploma vakbekwaamheid behangen. Heerhugowaard was 'gemakkelijk per trein te bereiken', benadrukte hij.

Wederopbouw

Het schilderswerk nam na de Tweede Wereldoorlog een grote vlucht. De wederopbouw gaf het Heerhugowaardse bedrijf veel werk. Dat blijkt uit krantenadvertenties. In mei 1946 vroeg Dirkmaat – met als postadres Nieuweweg G14, het woonhuis van Dirk Pieter en Trien – schilders en leerlingen voor klantenwerk en 'opbouw Wieringermeer'. Met 'zeer prettige en gunstige arbeidsvoorwaarden met vervoersregeling'. En 'voor pension kan worden gezorgd'.

De Wieringermeer bood Dirkmaat veel werk. De onderwaterzetting van deze polder in april 1945 had enorme schade veroorzaakt. Driekwart van de bebouwing was volledig vernield. Dat ging om vierhonderd boerderijen, duizend woningen, zeven scholen, twee kerken en vele pakhuizen en andere schuren.

Honderd andere boerderijen, 150 woningen en zeven kerken waren licht tot zwaar beschadigd.

„Wij hebben jaren in de Wieringermeer gezeten”, vertelt Gijs. Als jochie van vier of vijf jaar ging hij soms met zijn vader mee naar de Zuiderzeepolder. „Tussen de armen van vader, voorop de motor, een Jawa.”

De dienst der Domeinen van het Rijk besteedde het schilderwerk van de boerderijen steeds aan. Gijs: „Met een dump reed een vaste ploeg dagelijks naar de Wieringermeer. Dit was onze eerste auto, die had geen

Met de vut, voor de laatste maal beroepsmatig actief als glaszetter. In 1997 stopte Wietse Metselaar bij Dirkmaat, na 43 jaar.

Juli 2022, Wietse Metselaar toont zijn afscheidscadeau uit 1997. 'Meester glaszetter' staat er op het plaatje. Met onafscheidelijke glassnijder.

Rond begin jaren zeventig, schildersbedrijf Dirkmaat aan de Middenweg. Met nieuw woonhuis, nieuwe winkel en nieuwe werkplaats.

Een halve eeuw geleden was de stolp – vanaf eind jaren zestig volledig in gebruik als opslagruimte – nog goed te zien.

Nog royaal zichtbaar vanaf De Genestlaan, jaren negentig. Door uitbreidingen bij Dirkmaat raakte de boerderij die een belangrijke rol speelt in de historie van het bedrijf, steeds meer uit het zicht.

ruitenwissers. Bij slecht weer moest je met de hand zicht maken." Het voertuig was een oude legerwagen. Ook Wietse Metselaar (geboren in 1938) weet van het werk in de Wieringermeer. „In mijn jonge tijd bij Dirkmaat bestond de vaste ploeg voor de Wieringermeer uit vier schilders. Dat waren drie broers Adams uit De Waard: Joop, Hotze en Henk Adams. De vierde persoon was Jaap Bel. De leiding had Hotze.”

Wietse Metselaar woont in Heerhugowaard aan de Stationsweg en heeft zijn hele leven bij Dirkmaat gewerkt. Hij kwam er in 1954. Verderop in dit artikel meer over hem.

Wijk Nieuw Den Helder

Ook in 1948 vroeg Dirkmaat ‘ervaren schilders voor wederopbouw’. Personeel was niet alleen voor de Wieringermeer nodig, weet Gijs. „Mijn vader haalde ook veel werk in Den Helder binnen. Die stad had veel te lijden gehad onder de oorlog. Aannemer Jaap de Vries uit Nieuwe Niedorp bouwde veel woningen in de wijk Nieuw Den Helder. Vader kreeg het schilderwerk, die twee waren vrienden.”

Dirk Pieter Dirkmaat richtte zich ook op klussen in andere delen van de regio. In 1950 schreef hij in voor het glas- en schilderwerk van 23 nieuwe woningen en een dienstgebouw voor bejaarden in Heiloo. Met een bedrag van 11.585 gulden zat hij in de middenmoot van de inschrijvers. De laagste inschrijver was F.E. Nijman en Co uit Alkmaar (9593 gulden), de hoogste W. Bakkum ook uit Alkmaar (13.900 gulden). Met tien inschrijvers voor het glas- en schilderwerk was concurrentie bij dit project groot. Ook H. Ydema en A. Breed uit Heerhugowaard hadden ingeschreven, beiden voor een hoger bedrag: 11.724 gulden respectievelijk 11.820 gulden.

Een grote klus was de restauratie van de Ruïnekerk in Bergen. Het werk nam al met al zes jaar in beslag. Bij de officiële afronding in 1961 kreeg schilder Dirkmaat ‘niets dan lof’.

Joop Overgoor

In de jaren vijftig en zestig begon het bedrijf sterk te groeien. Bij het dagelijkse werk was de leiding in handen van Joop Overgoor. „Een uitstekende uitvoerder”, zegt Gijs. Als leerling kwam Joop Overgoor uit de Achterhoek in Heerhugowaard. Zijn hele arbeidzame leven bleef hij bij Dirkmaat. „Aan hem heeft het bedrijf veel te danken”, benadrukt Wietse Metselaar van de Stationsweg. „Hij werkte er al toen ik kwam in 1954.”

Joop Overgoor is in 1919 geboren in het Gelderse Bergh. Eerst was hij landbouwersknecht. In 1950 trouwde hij met Johanna Provoost. Haar wieg stond in Rotterdam. Joop en Johanna kregen dertien kinderen. Het gezin woonde eerst de stolp van Dirkmaat. De oudste kinderen zijn daar geboren. Nadat Gijs Dirkmaat was verhuisd naar bejaardencentrum Hugo Oord, betrok de familie Overgoor de woning Middenweg 157.

Joop moest bij Dirkmaat voortijdig afhaken wegens

Huwelijksdag van Gijs Dirkmaat (vierde generatie) en Ria van der Meer, 1970. De Heerhugowaardere fotograaf Gerard Vlaar liet het stel poseren bij het smeedijzeren hek die ooit de imposante toegangspoort was van de villa met stolp van herenboer Willem Vader. Het hek belandde achter in de tuin van Middenweg 161 (het eind jaren zestig woonhuis van de familie Dirkmaat en verhuisde in 1983 naar de hervormde kerk aan de Middenweg. Daar staat het nog steeds.

De sierlijke poort van Dirkmaat voor de hervormde kerk aan de Middenweg, juli 2022.

In de jaren zeventig. Het dak van de stolp steekt boven de winkel uit.

ziekte. Op 62-jarige leeftijd is hij overleden, in 1982. Zijn vrouw Johanna is 86 jaar geworden, zij stierf in 2011.

Wietse Metselaar had veel contact met Joop Overgoor, in de praktijk zijn baas. Direct na zijn opleiding aan de ambachtsschool in Hoorn kwam Wietse werken bij Dirkmaat, in 1954. „De eerste jaren elke dag op de fiets van de Gouw bij Hoogwoud naar Heerhugowaard”, vertelt hij. Als kind wist Wietse het al: hij wilde schilder worden. „Schrapen, schuren, gronden, afschilderen – ik vond het een prachtig gezicht.” In Hoorn kreeg hij les van Dirk Pieter Dirkmaat. „Na de opleiding van drie jaar wist ik het precies: ik zou naar schilder Speets gaan, bij ons aan de overkant. Dirkmaat raadde dat af. ‘Bij zo’n klein bedrijfje leer je niks’, zei hij. ‘Je moet naar een groot bedrijf gaan, kom bij mij’.”

En zo sneed het mes aan twee kanten. Dirkmaat leidde jongeren op en wist wie hij goed kon gebruiken voor zijn eigen bedrijf.

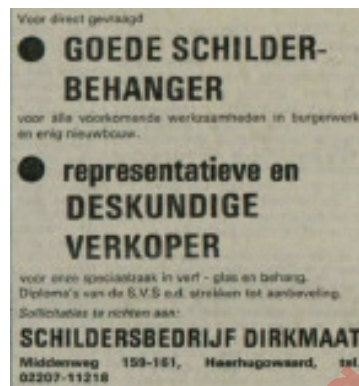
Alleen plintjes

De eerste tijd werd Wietse Metselaar (geboren in 1938 in Avenhorn) onder zijn hoede genomen door Willem Stroet. Die kwam elke dag op de brommer vanuit de Beemster naar Heerhugowaard. Tot op hoge leeftijd werkte Stroet bij Dirkmaat. Wietse: „Mijn eerste grotere werk was de bungalow van Spaan aan de Westerweg. Ik mocht alleen de plintjes doen. Later kwamen daar kozijntjes bij. Willem Stroet zag dat het wel goed ging.” Willem Stroet kon goed ‘houten’ en ‘marmeren’, vertelt Gijs Dirkmaat (de vierde generatie). Houten is namaakhout maken, marmeren namaakmarmer.

Wietse Metselaar werkte al tien jaar bij Dirkmaat toen hij in 1964 trouwde met Marian Duinker, dochter van kruidenier Jan Duinker van de Stationsweg. „Wat een mooi meisje, dacht ik toen ik haar voor het eerst zag. Ik werkte toen aan het huis van de weduwe Noorden aan de Stationsweg. ‘Ik heb een huis voor je’, zei Dirkmaat. Hij vond mij wel een goed schildertje en wilde mij graag houden. Hij bezat twee huisjes aan de Stationsweg, gooide die om en bouwde er een dubbel woonhuis. Jaren huurden we van Dirkmaat.” Wietse en Marian wonen er nog steeds, pal naast haar ouderlijk huis.

‘Nogal boevig’

Tot zijn vut in 1997 bleef Wietse bij Dirkmaat. „Al snel ging ik steeds meer glaszetten. Thermopane kwam eind jaren zestig en begin jaren zeventig enorm in opkomst. Overal in en rond Heerhugowaard moesten we dubbel glas zetten. Ook zetten we veel ruiten van scholen in Heerhugowaard. De jeugd hier was nogal boevig. Met steentjes keilden ze vanaf het platte dak van de fietstalling vaak ruiten in. Met twee auto’s en vier man waren we dagelijks aan het glaszetten.”

Ook in Friesland wierf Dirkmaat personeel. Advertentie in de Leeuwarder Courant, 1977.

Een deel van het wagenpark, rond begin jaren tachtig.

Een van de bedrijfsbussen in de jaren negentig.

Bedrijfsauto van nu, juli 2022. ‘Mooi thuis in huis’, Decokay Dirkmaat. Met reclame voor verf, behang, raamdecoratie, gordijnstoffen en tapijt.

‘Wietske’, zo noemde Gijs Dirkmaat (de tweede generatie) hem. „Hij was erg doof en had niet goed verstaan hoe ik heette. Ook al had hij het bedrijf overgedaan, hij bleef lang werken. Ik zie hem nog op zijn fiets door De Waard rijden, met een glazen mars op zijn rug. Dit is een soort rugzak met daarin glas om dat ergens te zetten.” Na de dood van Maartje Kok in 1949 is Gijs Dirkmaat nooit hertrouwd, net als zijn vader Dirk. Een huishoudster deed in huis op Middenweg 157 het werk. In 1951 vroeg hij een nieuwe huishoudster. ‘Terstond gevraagd, wegens huwelijk der tegenwoordige’, stond er in de advertentie. „Ook de dames Pluister van de Stationsweg zijn huishoudster bij hem geweest”, weet Marian Metselaar-Duinker. „Twee ongetrouwde zussen, Gitta en Ma.” Later verhuisde Gijs naar bejaardencentrum Hugo Oord. Daar overleed hij in 1967.

Heel wat personeel heeft Wietse Metselaar in die 43 jaar zien komen en gaan. Hij noemt een paar namen die hem zo te binnen schieten. „Klaas Brak uit Stompeteren. Wim Bakker uit Oude Niedorp, die heeft jaren bij ons gewerkt. In latere jaren Sjaak Berkhout, Nico van Leijen.”

Een andere memorabele dag

Dit artikel begint met een gedenkwaardige dag in de historie van schildersbedrijf Dirkmaat: 1 februari 1881. De grondlegger van het bedrijf kocht toen een perceel weiland in 't Kruis. Een andere memorabele dag is 14 april 1965. De oud-directeur van de Nationale Schildersschool te Utrecht, J.A.P. Meere, opende toen het nieuwe bedrijfspand van Dirkmaat.

De groei van het bedrijf maakte een ruime en moderne behuizing noodzakelijk, zeker omdat Heerhugowaard een stevige uitbreiding stond te wachten. Het strakke gebouw was een schepping van de Alkmaarse architect W.J. Zonderhuis. Aannemingsmaatschappij Bot had winkel en werkplaats gezet, voor en naast de stolp. ‘Overweldigend’ noemde de krant de belangstelling. De opening was een belangrijke gebeurtenis voor het dorp. Aanwezig waren onder meer burgemeester A.F. Molleman, de predikanten R. de Boer, J. Stam en M. Leeftang, en directeur H.J. Hoenselaar van de Technische School te Alkmaar. Oud-directeur Meere van de Nationale Schildersschool feliciteerde zijn oud-pupil van harte met deze mijlpaal. Hij had Dirkmaat voor de oorlog in Utrecht lesgegeven.

Slagersdochter

In de jaren zeventig maakte de vierde generatie Dirkmaat zijn opwachting. Gijs trouwde in 1970 met Ria van der Meer, een slagersdochter van de Rustenburgerweg. Zij woonden de eerste jaren van hun huwelijk aan de P.C. Hooftlaan. Eind jaren zeventig kwamen zij wonen bij de zaak aan de Middenweg, in het huis op nummer 161. Vader en moeder Dirkmaat maakten hier toen plaats. Het woonhuis Middenweg 161 was eind jaren zestig gebouwd, aan de winkelzijde. De opslagruimte en werk-

Juli 2022. Met rechts in een deel van de vroegere werkplaats een fietswinkel. In 1984 opende hier de Aldi.

Middenweg 157, juli 2022. Het pand is sinds 2017 niet meer in bezit van de familie Dirkmaat en wordt particulier bewoond.

Gijs en Ria Dirkmaat-van der Meer, juli 2022. Gijs (de vierde generatie) is geboren in 1944, Ria in 1950.

Martine Dirkmaat (1973) is de vijfde generatie Dirkmaat als ondernemer in Heerhugowaard. Zij en haar partner Martin Dijkstra bewonen een deel van de stolp achter de winkel. In diverse woonvertrekken zijn delen van het oude vierkant (het houten geraamte van de boerderij) in het zicht gebleven.

plaats aan de andere zijde waren vergroot en verbouwd. De stolp werd toen volledig als opslagruimte gebruikt. Gijs (geboren in 1944) en Ria (geboren in 1950) wonen nog altijd op nummer 161. In 1970 was Gijs mede-eigenaar van het bedrijf geworden, in 1983 werd hij volledig eigenaar.

Zijn ouders verhuisden naar de Veldspaat. Vader is in 2001 op 86-jarige leeftijd overleden. Moeder is 97 jaar geworden en stierf in 2015.

Dirk Pieter kreeg in 1986 een landelijke onderscheiding. De Vereniging van gediplomeerde Oud-Leerlingen van de Nationale Schildersschool Utrecht kende hem de Gulden Schildersprijs toe. Deze prijs is bedoeld voor personen of instellingen die zich op een bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor de schildersbedrijfstak. De Heerhugowaarder heeft ook lesboeken op zijn naam staan. Hij schreef samen met een collega Tiel het lesboek schilderen (zes delen) voor Lagere Technische Scholen, uitgegeven door de grote uitgeverij Wolters-Noordhoff te Groningen. Gijs: „Mijn vader was op en top een verfman.” Ook is hij voorzitter geweest van de landelijke Studieclub Schilders. Plaatselijk was Dirk Pieter Dirkmaat ook bestuurlijk actief. Zo was hij voorzitter van de Rabobank.

Behangboekjes brengen

Als kind hielp Gijs al mee in het bedrijf. „Als jonge jongen moest ik rekeningen lopen. En behangboekjes brengen. Op de fiets naar de Berkmeer en Veenhuizen, meestal in het najaar. Het waaide altijd daar in die polder.” Gijs en zijn broers (twee) en zussen (ook twee) groeiden op in de Sportlaan (eerst dus Nieuweweg geheten). Net als zijn vader volgde hij de Nationale Schildersschool. 's Maandags naar Utrecht, 's vrijdag naar huis.

Onder Gijs groeide het bedrijf naar veertig personeelsleden. „We hadden werk in een groot deel van Noord-Holland, van Den Helder tot Nieuw-Vennep. Het burgerwerk was voornamelijk in Heerhugowaard en omgeving.” In zijn dagelijkse werkzaamheden was Gijs vooral gericht op de winkel. „Het omgaan met mensen, dat vond ik het leukste. Ik kwam ook vaak bij mensen thuis. Bijvoorbeeld om kleurenadvies te geven.”

Echtgenote Ria hielp volop mee in de winkel. Zij was eerst laborante, maar wijdde zich na haar huwelijk volledig aan de drie kinderen en de zaak.

Andere vertrouwde gezichten in de winkel waren lange tijd André Wijnker en Linda Overgoor. De winkel is diverse malen uitgebreid en gemoderniseerd. Een deel van de werkplaats is in 1983 verkocht aan de Aldi. De supermarkt ging februari 1984 open. Naast de Aldi kreeg toen ook slager Wijnker een plek. Op de plaats van de supermarkt zit nu fietswinkel Amslod.

Schilderstak afgestoten

Een ingrijpende verandering voltrok zich in 2001.

De schilderstak van het bedrijf werd afgestoten. „Met drie dochters had ik geen opvolger voor het volledige bedrijf”, verklaart Gijs. De schilderstak is overgedaan aan De ToekomstGroep in Andijk. Dit bedrijf heeft diverse vestigingen in Noord-Holland en is gespecialiseerd in nieuwbouw, renovatie en onderhoud. Na zijn jaren als ondernemer werd Gijs politiek actief in Heerhugowaard. Tweemaal vier jaar was hij raadslid, eerst voor de VVD en daarna voor de Seniorenpartij. Lange tijd heeft hij zich bestuurlijk ingezet voor winkeliersvereniging Centrumwaarde. Medeoprichter was hij van serviceclub Ronde Tafel Heerhugowaard.

Als vijfde generatie maakte Martine Dirkmaat in 1998 haar intrede in het bedrijf. Zij is geboren in 1973 en is de oudste van de drie dochters van Gijs en Ria. Sinds 2009 is Martine volledig eigenaresse van Decokay Dirkmaat. Decokay is een groothandelsorganisatie met meer dan veertig vestigingen in Nederland. Decokay Dirkmaat is speciaalzaak voor verf, wand-, vloer- en raambekleding. Eerder was de zaak aangesloten bij Interkleur, daarna bij Decohome. Als 'De VerfProf' manifesteert Decokay Dirkmaat zich online. Martine runt het bedrijf met vier medewerkers. Zij en haar partner Martin Dijkstra bewonen de stolp achter de winkel en opslagruimte. De verscholen stolp, mag je wel zeggen. Vanaf de Middenweg zie je alleen de punt van het dak. Deels fungeert de boerderij als opslagplaats, deels als woonruimte. Palen en balken van het oude vierkant zijn zichtbaar gebleven.

Smeedijzeren hek

Met de stolp keren we terug naar het begin van Dirkmaat aan de Middenweg, in 1888. Dirk Dirkmaat (de eerste generatie) kocht toen de boerderij met vrijstaande villa uit de bezittingen van Willem Vader. Dirkmaat sloopte dit riante voorhuis en liet de stolp staan. Voor de boerderij stond jarenlang een smeedijzeren toegangshek, met aan weerszijden rijkversierde, van gietijzer gemaakte hekpijlers. Deze poort is later weggehaald en verdween uit het zicht. In 1983 gaf de familie Dirkmaat het hek in bruikleen aan de Nederlands Hervormde Gemeente. Het staat sindsdien voor het kerkgebouw aan de Middenweg, aan de overzijde van Decokay Dirkmaat. Een pronkstuk van het oudste kerkgebouw (uit 1870) in Heerhugowaard. Het pand Middenweg 157, waar Gijs Dirkmaat (tweede generatie) in 1909 het schildersbedrijf voortzette, is niet meer in bezit van de familie Dirkmaat. Het is in 2017 verkocht aan Jos van Ewijk (1954) en Marjolein Jungbäcker (1957). Zij verhuisden uit Haarlem naar Heerhugowaard.

Breestraat 38

We zijn bijna aan het einde gekomen van het lange verhaal over de lange historie van schildersbedrijf. Van 'schildersaffaire' tot De VerfProf. Er resteert één vraag. Waar ligt de oorsprong van het bedrijf? In het begin van dit verhaal hebben we gezien dat de

eerste Dirkmaat in Heerhugowaard een zoon van een schilder was. En dat deze Dirkmaat zijn bedrijfje in Opmeer had. Maar waar? Onderzoek in het archief van het Kadaster levert het antwoord op. Dirk Dirkmaat (1812-1874) woonde in Opmeer op Breestraat 38 (huidig adres). Zijn vader – ook een Dirk – had een heel ander beroep: groenteventer en koopman. De wieg van deze Dirk Dirkmaat (1788-1874) stond in Broek op Langedijk. Op Breestraat 38 in Opmeer is nu een kledingwinkel gevestigd. Op deze plek begon het dus allemaal met opeenvolgende generaties Dirkmaat als schilder.

Bronnen

- gesprek met Gijs Dirkmaat en Wietse Metselaar, juli 2022
- documentatie van familie Dirkmaat
- Kadaster Archiefviewer (digitaal archief van het Kadaster)
- website Regionaal Archief Alkmaar (personen, kranten, tijdschriften)
- website Westfries Archief, Hoorn (personen, notarieel & recht)
- www.wiewaswie.nl
- www.delpher.nl (online krantenarchief)
- Stolpboerderijen in Heerhugowaard, Henk Komen, boek in drie delen, 2006, 2009, 2011
- Toegangspoort markeert oudste kerk, artikel in boek Noemenswaard, Henk Komen, 2006

Ook achterin de winkel is een deel van het vierkant van de stolp te zien.

Als 'De VerfProf' manifesteert Decokay Dirkmaat zich online, juli 2022.

Wetenschappelijk tijdschrift 'Overhaal'

Stichting Historisch Heerhugowaard

Activiteiten

- Uitgave van de Overhaal
- Jaarlijk middag voor donateurs en belangstellenden
- Verzamele en van artikelen
- Aanleggen en beheeren van een historische beeldbank
- Samenwerking met het Regionaal Archief in Alkmaar

Lid/donateur worden?

Wilt u lid worden van de Stichting Historisch Heerhugowaard, dan kunt u zich aanmelden via de website of op de werkdagen vóór 16.00 uur op een woensdagochtend in uw mailbox met het verzoek om, naafs 0123456 over te maken op de bankrekening van de Stichting. U ontvangt dan automatisch ook het jaarboek 'De Overhaal'.

Stichting Historisch Heerhugowaard

Voor de gegevens van het secretariaat, voor een meer over de website van de Stichting Historisch Heerhugowaard.nl
 website: info@historischheerhugowaard.nl, Tel: 073-4542153.

De Ierik in de Noord, ca. 1915

De onderwijswoning in het Kruis, ca. 1920

De Swanenkermiss in 1943, c/wf Landbouw

Geschiedenis levend houden

In 2005 werd op initiatief van een paar enthousiast-Heerhugowaarders (Sierk de Haan, Jan de Vries en Ena Steppes) de "Stichting Historisch Heerhugowaard" opgericht. Deze stichting heeft als doel: het verzamelen, verspreiden en verspreiden van de gemeentelijke geschiedenis van Heerhugowaard en haar directe omgeving. De stichting tracht dit doel ook te verwezenlijken door het uitbrengen van historische uitgaven. Het aanleggen, behouden en instandhouden van een verzameling en beheer van historische bronnen van de Heerhugowaard.

De stichting had in 2006 twee leden, maar het aantal groeide in het jaar 2007 tot 10 leden. Het eerste artikel over het verleden van Heerhugowaard werd in 2007 gepubliceerd in de jaargang van de Overhaal. Het eerste artikel over het verleden van Heerhugowaard werd in 2007 gepubliceerd in de jaargang van de Overhaal. Het eerste artikel over het verleden van Heerhugowaard werd in 2007 gepubliceerd in de jaargang van de Overhaal.

In 2008 werd de eerste publicatie uitgebracht, de jaargang van de Overhaal. Het eerste artikel over het verleden van Heerhugowaard werd in 2007 gepubliceerd in de jaargang van de Overhaal.

Van Heerhugowaard tot Dijk en Waard

Een korte geschiedenis van
Heerhugowaard

De bodem van Heerhugowaard is ontstaan in de Boven- en Oude Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

Maar dat viel tegen. Terwijl in de omliggende gebieden veel geotijd werd gemaakt, bleef de Waard onmiddellijk Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

In de eerste 30 jaar van de 19e eeuw werd de bodem van Heerhugowaard niet verbeterd. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

Het staatsplan van de Hagedijk werd in 1876 gebouwd en voltooid in 1887. Dit is de bodem van Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

Na de oorlog leek Heerhugowaard uit niets te zijn ontstaan. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

Om te zien hoe het gebied Heerhugowaard in 1900 eruit zag, zie de eerste afbeelding van de bodem van Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

De Overhaal

De Stichting Historisch Heerhugowaard heeft vanaf de oprichting ieder jaar een jaargang uitgegeven. Het zijn met name van belang voor de Heerhugowaarders. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

De Overhaal is een tijdschrift dat is uitgegeven door de Stichting Historisch Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

De Overhaal is een tijdschrift dat is uitgegeven door de Stichting Historisch Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

Beeldmateriaal

De Stichting Historisch Heerhugowaard beschikt over een beeldbank met historische foto's van Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

De Stichting Historisch Heerhugowaard beschikt over een beeldbank met historische foto's van Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

De website: Historischheerhugowaard.nl

Op de website van de Stichting Historisch Heerhugowaard kunt u terecht voor informatie over het verleden van Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.

De website van de Stichting Historisch Heerhugowaard is een bron van informatie over het verleden van Heerhugowaard. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn. Het is een gebied dat is ontstaan uit de oeverwal van de Rijn.